

SAYI: 31 YIL: 6 TEMMUZ - AĞUSTOS - EYLÜL 2006

T.C. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

isg

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ DERGİSİ

GÜVENLİ BAŞLA

GENÇ
ÇALIŞANLAR
ÖZEL SAYISI

ÜÇ AYDA BİR YAYIMLANIR
ÜCRETSİZDİR

İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü Adına
Sahibi
Erhan BATUR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Rana GÜVEN

Yayın Kurulu
Mustafa BİR BENLİ
Handan ŞEN
Sevgi KARABAY

Yazışma Adresi
İnönü Bulvarı No:42 Emek-ANKARA
Tel: 0.312 215 50 21
Fax: 0.312 215 50 28
<http://isggm.calisma.gov.tr>
isggm@csgb.gov.tr

TASARIM

www.danajans.com

BASKI

İMAJ CENTER
Macun Mah. 3. Cad. No: 2 (A Girişi)
İstanbul Yolu 6. Km. Yenimahalle-ANKARA
Tel: 0.312 397 91 40
Faks: 0.312 397 41 54
www.impress.com.tr

Dergide yayımlanan yazılar kaynak gösterilerek
iktibas edilebilir. Yayımlanan yazılardan doğacak
sorumluluk yazara aittir.

ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
GENEL YAYIN NO: 137

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
ERHAN BATUR	
GENÇ ÇALIŞANLARIN İSG AÇISINDAN SORUNLARI.....	5
PROF. DR NAZMİ BİLİR	
GENÇ ÇALIŞANLAR	10
MEHMET BERK	
ERGENLİKTE MADDE KULLANIMI VE BAĞIMLILIĞINA SAĞLIKLI YAKLAŞIM VE ÇÖZÜM STRATEJİLERİ	14
DR. NECATİ KAYHAN MEDİNE ŞAHİN	
ÇOCUK İŞÇİLİĞİ.....	22
ÇSGB ÇALIŞAN ÇOCUKLAR BÖLÜMÜ	
ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE ULUSLARARASI MÜCADELE	28
OLCAY AYDIN	
ERGENLİKTE RUHSAL GELİŞİM VE ÇALIŞAN ERGENLER	39
UZM. DR. DEVRİM AKDEMİR	

GENÇLERİN İSTİHDAMI VE İŞSİZLİĞİ.....42

MEHMET ALİ ÖZKAN

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR VE SOSYAL HİZMETLER.....50

DOÇ. DR. VELİ DUYAN

GENÇ ÇALIŞANLAR İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 55

YÜCEL YÜKSEL

ERGEN VE RUHSAL SORUNLARI: DURUM SAPTAMA ÇALIŞMASI 61

PROF. DR. SAYNUR CANAT, DOÇ. DR. BEDRİYE ÖNCÜ

İSG BÜLTENLERİ.....66

BULMACA 78

2006 MALİ YILI BİRİM FİYATLARI 80

Bakanlığımız tarafından iş sağlığı ve güvenliği kavramını geliştirmek, bilinçlenmeyi sağlamak ve toplumsal duyarlılığı artırmak amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir.

Bu etkinlikler çerçevesinde; geleceğin iş gücü olan gençlerimizi iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilinçlendirmek amacıyla bu yıl 4-10 Mayıs 2006 tarihlerinde düzenlenen "20. İş Sağlığı ve Güvenliği Haftası"nda gençlerimize yönelik paneller düzenlenmiştir.

Bu panellerde "Eğitimde İş Sağlığı ve Güvenliğinin Yeri ve Önemi" ve "Genç Çalışanlar" konuları tüm taraflarla tartışılmış ve çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca Bakanlığımız ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında bir protokol imzalanmış ve bu protokol çerçevesinde on ilde (Trabzon, Samsun, Malatya, Afyon, İzmir, Adana, Mersin, Antalya, İstanbul, Ankara) Meslek Liseleri ve Mesleki Eğitim Merkezi öğrencilerine yönelik eğitim seminerleri verilmiştir.

Avrupa Komisyonu tarafından onaylanan ve Almanya İş Sağlığı ve Güvenliği Akademisi (BGAG) tarafından koordine edilerek Leonardo Da Vinci projesi kapsamında gerçekleştirilen "Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitim, Öğretim Bilgi Ağı-ENETOSH" Projesinde ülkemiz ile birlikte on ülke yer almaktadır. Proje ile Uluslararası İSG Eğitimi Bilgi Ağı'nın kurulması İSG eğitici ve öğretmenleri için Avrupa standardının oluşturulması, Avrupa İSG eğitim ve öğretim stratejisinin Roma Deklarasyonu ile uyumlu, olması eğitim uzmanları ile iş sağlığı ve güvenliği uzmanları arasında bilgi ve deneyim değişiminin sağlanması hedeflenmektedir.

Bakanlığımız ve MEB Müsteşarlarının katılımı ile 15 Mart 2006 tarihinde Projenin Ulusal açılış toplantısı yapılmış ve proje detaylı şekilde ilgili taraflara tanıtılmıştır.

Proje kapsamında oluşturulan web sayfasında projeye ilgili detaylı bilgiye ulaşmak (<http://www.enetosh.net>), ayrıca ulusal düzeyde oluşturulan bilgi ağına üye olarak irtibat sağlamak mümkündür. (enetosh@yahoo.com)

Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı (OSHA) 2006 yılında konu başlığını "Genç Çalışanlar" konusu belirlenmiş ve bir kampanya düzenlenmiştir. "Güvenli Başla" sloganıyla başlatılan bu kampanyanın amacı; gençleri hem eğitim aldıkları kurumlarda hem de ilk adımını attığı günden itibaren iş yerinde mesleki riskler ve risklerden korunma konusunda farkındalık ve bilgilendirme sağlayarak genç çalışanlarda risk bilinci ve risk önleme kültürünü geliştirmek, böylece yarının sağlıklı çalışanlarını bu günden yetiştirmektir.

Bakanlığımız OSHA iş birliği ile 12 Aralık 2006 günü Ankara'da "Genç Çalışanlar" konulu bir Sempozyum düzenleyerek Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı (OSHA) tarafından yürütülen kampan-

ya çalışmaları, ilgililere aktarılmış, genç çalışanların sorunları ve çözüm yolları tartışılmıştır. Ayrıca sempozyum sırasında OSHA tarafından hazırlanıp Türkçeye çevrilmiş olan dokümanlar dağıtılmıştır. Söz konusu dokümanlar bu dergimizin son sayfalarında genç çalışanlara ve ilgililere ışık tutması açısından yayınlanmıştır.

Toplumsal düzeyde bir "Güvenlik Kültürü" oluşturmayı hedefleyen Bakanlığımızın genç çalışanlar konusunda 2006 yılında yürüttüğü faaliyetleri bu yıla sınırlı kalmayıp her yaş grubunda periyodik olarak sürdürülecektir.

Yukarıda bahsedilen genç çalışanlar ve İSG'nin eğitime entegrasyonu da yakın iş birliği içinde çalışmakta olduğumuz Milli Eğitim Bakanlığının "Güvenlik Kültürü"nü oluşturulmasında temel aktörlerden biri olarak katkı ve desteğini sürdüreceği inancı ile sosyal ortaklarımızı da bu çabaya katılmaya ve destek vermeye davet ediyoruz.

Sosyal diyalog sosyal gelişmenin en temel iki ögesi olan sağlık ve güvenliğin geliştirilmesinde vazgeçilmez bir yöntem olacaktır.

Sağlık ve güvenli iş yerleri, sağlık ve güvenlik bilinci gelişmiş bireylere kavuşmak dileğiyle.

Erhan BATUR
İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürü

PROF. DR. NAZMI BİLİR¹

I – GİRİŞ, GENÇ ÇALIŞAN KAVRAMI

İnsanlar ilk çağlardan itibaren çalışma hayatı içinde olmuşlardır. Ancak ilk çağlardaki insanların çalışmaları bugün algıladığımız anlamdaki çalışmadan farklıdır. İlk çağlardaki insanlar (beslenme, barınma, giyinme vb) yaşamsal gereksinmelerini karşılamak için çalışmak durumunda olmuşlardır. Bu nedenle uzunca bir zaman çalışma hayatı ve iş sağlığı ve güvenliği gibi kavramlar toplumların gündeminde yer almamıştır. Ancak madencilik başlaması ve madenlerin derinleşmesi döneminde çalışanların sağlık ve güvenliği konuları gündeme gelmiştir. Önceleri çalışma yalnızca yetişkin kişilerin uğraşısı olmuş, ancak özellikle sanayi devrimini izleyen yıllarda kadınlar ve çocuklar da çalışma hayatında yer almaya başlamışlardır. Çocuklar çalışma koşullarına yetişkinlere göre daha duyarlı olduklarından daha fazla etkilenmişler ve sağlıkları hızla bozulmuştur. Bu yıllarda uygulamaya girmiş olan yasal düzenlemeler de esas olarak çocukların çalışma hayatında korunması konusunda hükümler içermiştir. İngiltere’de 1802 yılında kabul edilen yasa çocukların günlük çalışma sürelerini 12 saat ile sınırlandırmış, daha sonra 1833 yılında kabul edilen bir yasa da en küçük çalışma yaşını 10 yaş olarak belirlemiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1919 yılında kurulmuş olan Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO; International Labor Organization) ilk oturumunda kabul ettiği sözleşmeler arasında çocukların çalışma hayatında korunmasına yönelik düzenlemeler yer almıştır. Zaman içinde çalışma yaşı sınırı yükseltilmek suretiyle 15 yaş olarak belirlenmiştir. Günümüzde çoğu ülkede kabul gören şekli ile en küçük çalışma yaşı 15 yaş olmakla birlikte, gerçekle çalışma hayatına girebilmek için kişinin 18 ya-

şında olması gereklidir. Bu durumda 15 ile 18 yaş arasındaki kişiler özel bir grup oluşturmuşlardır. Bu yaş grubundaki çalışanlara "genç çalışan" adı verilmiş ve çalışma hayatı ile ilgili mevzuatta bu gruba özel önem verilmiştir.

Çocuk ve gençlerin çalıştırılması daha çok gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Çalışma alanları olarak da çocuk ve gençler en çok tarım sektöründe çalışmaktadır. Çocuk ve gençlerin sık olarak çalıştırıldığı diğer bir alan da hizmet sektörüdür. Özellikle ev hizmetlerinde kız çocukların çalışması oldukça yaygındır. Bunun dışında sokak satıcılığı, taşımacılık, günlük işler gibi bazı alanlarda da fazla sayıda çocuk ve genç çalışan vardır. Sanayi iş yerlerinde çocukların ve gençlerin çalıştırılması yaygın değildir. Ancak çıraklık okullarında öğrenim gören öğrenciler arasında sanayi işlerinde çalışanlar da vardır.

Sayılan alanlarının çoğunda çalışan çocukların herhangi bir sosyal güvencesi yoktur.

II – GENÇ ÇALIŞANLARIN SORUNLARI

Genç çalışanlar çalışma hayatı bakımından özel bir risk grubudur. Gençlerin çalışma hayatı bakımından başlıca özellikleri ile risk grubu olmasının nedenleri şu başlıklarda ifade edilebilir:

(a) Çocukların eğitim gereksinmesi vardır. Çocuklar eğitimle gelişirler. Hemen bütün ülkelerde "zorunlu temel eğitim" kavramı vardır. Bu, her çocuğun alması gereken en kısa eğitim sürecine işaret eden bir kavramdır. Zorunlu temel eğitimin uzunluğu, bir yandan çocuğun gelişmesi ile ilgili olduğu gibi, diğer taraftan da çocuğun çalışma hayatına girmesi ile ilgilidir. Daha uzun süre eğitim alan

1. Hacettepe Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

GENÇ ÇALIŞANLARIN İSG AÇISINDAN SORUNLARI

bir kişinin daha iyi yetişeceği ve hayata daha iyi hazırlanacağı kuşkusuzdur. Öte yandan zorunlu eğitim süresinin uzun olması, çocuğun çalışmaya başlayabileceği en küçük yaş bakımından da önemlidir. Örneğin 7 yaşında okula başlayan ve 5 yıl zorunlu eğitim alan bir çocuk, bu 5 yıllık eğitim süresinin sonunda, yani 12 yaşında çalışma hayatına girebilir. Oysa aynı çocuk 8 yıllık bir eğitimi tamamlamak zorunda olsa, okuldan çıkması ve çalışma hayatına başlayabilmesi ancak 15 yaşında mümkün olabilir.

çalışmaları karşılığında neyi talep edeceklerini de bilemezler. Böylece çocuk emeğinin istismar edilmesi söz konusu olmaktadır. Bu istismar kimi durumlarda çocuğun ve gencin cinsel anlamda istismarı şeklinde de olabilmektedir.

(c) İş yerlerindeki düzenlemeler yetişkinler için yapılmıştır. İşleri yetişkinler yaptığı için iş yerlerindeki düzenlemeler, alet ve makineler yetişkinlerin fiziksel özelliklerine uygun olacak şekilde planlanmıştır. Çocuklar ve gençler bu ortam koşullarına adapte olmakta güçlük çekerler. Bu durum onların olumsuz etkilenmesine yol açar, kazaya uğrama olasılığı artar.

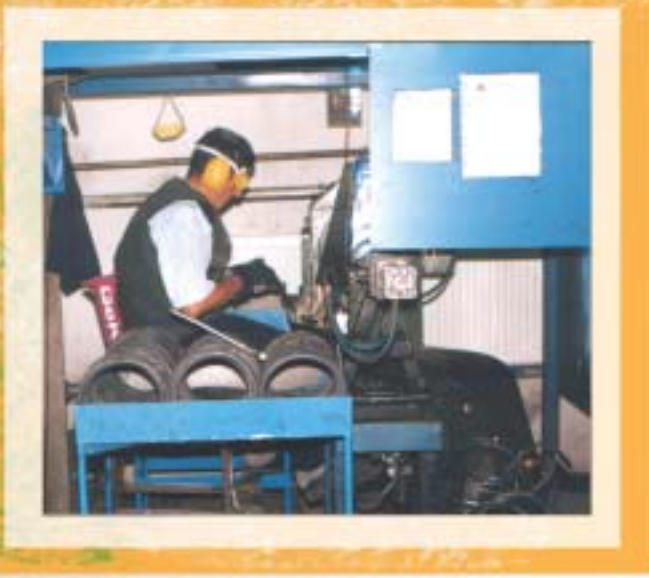
(d) Gençlerin fizik güçleri yetişkine göre daha azdır. Gençler kas gücü bakımından yetişkinlere göre daha güçsüzdür. Özellikle kas gücü gerektiren ağırlık kaldırma ve taşıma işlerinde gençler daha fazla zarar görürler.

(e) Gençlerin zihinsel gelişmesi tamamlanmamıştır, soyut düşünme kavramı yerleşmemiştir. Bu durum yapılan işlemlerin sonuçları konusunda doğru değerlendirme olanağı bakımından sorun oluşturur. Bunun sonucu olarak güvenli çalışma kurallarına uyum konusunda güçlükler yaşanabilir.

(b) Çocukların emeği ucuzdur. Sanayileşmenin ilk dönemlerinden beri çocuk işgücü "ucuz işgücü" olarak değerlendirilmiş, bu nedenle de bazı çalışma alanları için tercih edilmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde çocukların ve gençlerin çalıştırılmasının bir nedeni de çocuğun meslek edinmesidir. Meslek öğrenme karşılığında kimi zaman çocuklar ve gençler ücret karşılığı olmaksızın da çalışabilmektedir. Ayrıca çocuklar haklarının ne olduğunu da tam olarak değerlendiremedikleri için,

(f) Gençler çalışma hayatı bakımından deneyimsizdir. Yetişkin çalışanlar zaman içinde yaptıkları işte deneyim sahibi olur, ustalaşırlar. Gençlerin bu anlamda deneyim sahibi olmaları söz konusu değildir. Deneyimsizlik özellikle kazaya uğrama bakımından risk oluşturur.

(g) Gençlerde risk bilinci tam olarak gelişmemiştir. Yapılan bir davranışın olası sonuçları hakkında doğru yorum yapamazlar. Bunun sonucu olarak

GENÇ ÇALIŞANLARIN İSG AÇISINDAN SORUNLARI

gençlerin hastalanma ve kazaya uğrama olasılıkları fazladır.

(h) Aynı ortamda çalışırken gençler yetişkinlere göre daha fazla etkilenirler. Bedensel gelişmeleri henüz tamamlanmış olmadığından çocuklar ve genç çalışanlar bazı çevre faktörlerinden, yetişkinlere göre daha fazla etkilenirler. Bu fazla etkilenme hem fiziksel hem de kimyasal maddeler için geçerlidir. Fiziksel bir etkilenme olarak ağırlık kaldırma düşünülebilir. Yetişkinlere göre bir çocuğun kaldırabileceği azami ağırlık daha azdır. Kimyasal maddeler için ise vücudun kilogram ağırlığı başına maruziyet önemli olmaktadır. Örneğin solvent buharının veya kurşun tütsüsünün bulunduğu bir ortamda yetişkin ve çocuk aynı ortamda bulunduğu anda çocuğun kilogram başına maruziyeti daha çok olacaktır. Bunun ötesinde, çocuğun metabolik olarak etkilenmesi de daha fazla olur. Örneğin kurşun etkilenmesine ilişkin belirtiler çocukta yetişkinlere göre daha erken ortaya çıkar ve daha ağır seyreder. Bunda çocuklarda kurşunun beyin dokusuna yetişkinlere göre daha kolay ulaşması etkili olmaktadır.

(i) Gençler oyun oynama hevesindedir. Oyun oynamak çocukların ve gençlerin gelişmesi bakımından gereklidir. Çocuklar ve gençler oyun oynayarak gelişirler. Oyun oynama isteği iş yeri için de geçerlidir, çocuklar ve genç çalışanlar iş yerindeki aletleri ve makineleri oyun amacı ile kullanabilirler.

Bu durumun, iş yeri sahibi tarafından olumsuz karşılanmasının yanı sıra, makine ve aletlerle oynama onların kazaya uğrama olasılıklarını da artırır.

(j) Gençler meraklıdır. Merak nedeni ile iş yerinde bulunan çeşitli alet ve makineleri inceleme, öğrenmeye çalışma isteği vardır. Risk bilinci de yeterince gelişmiş olmadığı için bu incelemeler sırasında kazaya uğrama olasılığı artar.

(k) Gençler çalışma hayatında horlanırlar. Gençler işyerlerinde fazla önemsenmeyen ve değer verilen kişiler değildir. Bu durum özellikle çocuk ve genç çalışanların ruhsal ve sosyal sağlıkları bakımından olumsuz etki yapar.

(l) Gençler iş yerinde asıl işi yapmaz, önemsiz işleri yaparlar. Asıl iş yetişkin yaştaki ustaların yapması için saklanır, gençler tali ve önemsiz işleri yaparlar. Bu nedenle gençlerde iş doyumu ve iş tatmini duygularının gelişmesi zordur.

Sayılan özellikler bir yönü ile çocukların ve genç çalışanların çalışma hayatı bakımından genel özellikleri olarak algılanabilir. Ancak bunun ötesinde bu özellikler çocuk ve genç çalışanların çalışma hayatında yetişkinlere göre daha fazla risk altında olmaları bakımından da önem taşır. Çocuk ve gençlerin çalışma hayatındaki kimi özelliklerine

GENÇ ÇALIŞANLARIN İSG AÇISINDAN SORUNLARI

işaret eden çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu konuda ülkemizde yapılmış olan çok sayıda çalışma vardır.

Çalışmalardan seçilmiş bazı örnekler şu şekildedir:

- Kentsel ve kırsal alandan toplam 404 çocuk ve gencin katıldığı bir çalışmada, çalışan çocuk ve gençlerin önemli bir bölümünün aileye yardım ve meslek edinmek amacı ile çalışmakta olduğu, çalışan çocuk ve gençler arasında kitap ve gazete okuma, egzersiz yapma ve sinemaya gitme gibi etkinliklerin okula gidenlere göre hayli düşük olduğu öğrenilmiştir.

- İstanbul'da yapılan ve çırak okullarının kuyumculuk, kuaförlük ve motor tamiri bölümlerinde öğrenim gören 167 genç çalışanın iş yerlerinde çeşitli ortam faktörlerinden etkilendiği ve haftalık çalışma süresinin ortalama 66 saat olduğu saptanmıştır.

- Yine İstanbul'da, yaşları 8 ile 18 arasında değişen ve pazarda çalışan 89 çocuk ve gencin %37'sinin okula gitmediği, üçte ikisinin haftada 5 ve daha fazla gün çalıştığı, çalışmanın çoğunlukla sabahın erken saatlerinde başladığı ve kimi günler gece 22.00'a kadar sürdüğü ortaya konmuştur. Bu çocukların %52'si aile ekonomisine katkı için, %15'i

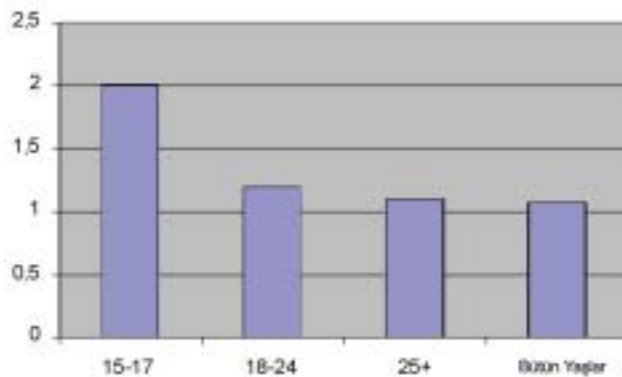
de ailesinin isteği nedeniyle çalışmakta olduklarını belirtmişlerdir.

- Gemlik Çıraklık Okulu'ndaki 218 öğrencinin % 89'unun günde 8 saatten daha fazla süre çalıştığı, % 51'inin meslek edinmek amacı ile çırak okulu'na kaydolduğu, % 60'ını yıllık izin kullanmadığı, % 7,4'ünün ücret almadığı, % 40'ının sigara ve % 28'inin alkol kullandığı öğrenilmiştir.

Genç çalışanların özel bir risk grubu olmaları, çalışma hayatı ile ilgili iş kazası kayıtlarında net şekilde görülmektedir. Genç çalışanlarda iş kazası sıklığı geneldeki iş kazası sıklığının iki katı dolayındadır. 2005 yılında bütün yaşlarda iş kazası sıklığı % 1,07 iken, 15-17 yaş grubunda iş kazası sıklığı % 2 olarak saptanmıştır (Şekil 1). Bu yaş grubunda çalışmakta olan 49754 kişinin 1002 tanesi kaza geçirmiştir.

III – İLGİLİ İSG MEVZUATI

Çok sayıda araştırma, çocukların ve gençlerin çalışmalarının asıl nedeninin ekonomik olduğunu göstermektedir. Eğer ailenin, çocuğun kazanacağı maddi olanağa gereksinmesi varsa bu çocukların çalışma hayatında yer alması kaçınılmaz olmaktadır. Bu noktadan hareketle, eğer yönetim çocuk ve gençlerin çalışma hayatından kurtarılması konu-

Şekil 1. Türkiye'de Değişik Yaş Gruplarında İş Kazası Sıklığı, 2005

su da kararlı ise öncelikle ailenin ekonomik olanağını geliştirici uygulamaya girişmelidir. Bununla birlikte temelde yatan ekonomik sorunları çözmek amacı ile çaba göstermenin yanı sıra bazı hukuksal düzenlemeler de yapılmalıdır.

Çocuklar öteden beri risk grubu olarak bilindiği için çalışma hayatında çocukların ve gençlerin korunmasına ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Aslında iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ulusal ve uluslararası hukuksal düzenlemeler, çocukların korunmasına yönelik düzenlemeler şeklinde başlamıştır. Günümüzden 200 yıl öncesinde İngiltere'de kabul edilen yasalar, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün ilk sözleşmeleri hep çocukların korunmasını amaçlayan düzenlemeler şeklindedir. Ülkemizde de Cumhuriyet döneminde İş Kanununun yürürlüğe girmesinden önceki zamanlarda çalışma hayatını düzenleyen Umumi Hıfzıssıhha Kanununda en küçük çalışma yaşı ve çocukların çalıştırılmasının kısıtlandığı iş türleri ile çalışma koşulları belirtilmiştir. Günümüzde çocuk ve gençlerin çalışma hayatında korunması konusu Anayasa'dan başlayarak çeşitli hukuksal düzenlemelerde yer almaktadır. Anayasamızın 50. maddesi "kimsenin yaşına cinsiyetine ve gücüne uygun olmayan işlerde çalıştırmayacağı" hükmünü içermektedir. Bu madde İş Kanunu'nda "en küçük çalışma yaşı" ile "ağır ve tehlikeli işlerde çalışma" konularındaki maddeler şeklinde yer almıştır. Söz konusu kanunun 71. maddesi en küçük çalışma yaşını 15 yaş olarak belirtmekte, 85. maddede "onaltı yaşını doldurmamış genç işçiler ve çocukların ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırmayacağına" işaret etmektedir. Aynı maddede hangi işlerin ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağı ve 16-18 yaş arasındaki genç işçilerin hangi çeşit ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılabileceğinin yönetmelikle belirleneceği ifade edilmektedir.

İş Kanunu'nun 85. maddesi uyarınca hazırlanmış olan "Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği"nde yer alan 153 iş türünden 25 tanesinde gençlerin çalıştırılmasına izin verildiği, bu işlerde çalışmaya başlamadan önce ve işin devamı süresince de 6 ay aralıklarla doktor muayenesi yapılması gereğine işaret edilmiştir.

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik 2004 yılında çıkarılmış olup, çocuk ve gençlerin çalışma hayatında korunması konusunda ayrıntılı hükümler içermektedir. Bu yönetmelikte çocukların günlük ve haftalık çalışma süresi 7 saat ve 35 saat ile sınırlandırılmakta, (15 yaşından büyükler için günde 8 ve haftada 40 saate kadar artırılabilir), günlük ve haftalık dinlenme süreleri ile yıllık izin süreleri belirtilmekte, genç çalışanların işe başlamadan önce eğitim almaları ve bu konularla ilgili ailelere yönelik olarak da eğitim yapılması, bu kişilerin çalışma hayatındaki sorunlarının ortaya konması ve çözüm yolları konularında araştırmalar yapılması gibi özellikler belirtilmekte ve gençlerin çalıştırılabileceği ve çalıştırılmayacağı işler listeleri halinde belirtilmektedir.

IV – KAYNAKLAR

1. Çalışma Hayatında Çocuk, İş Sağlığı ve Güvenliği (N. Bilir, A.N. Yıldız içinde, sayfa 111-126), Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2004.
2. Child and Adolescent Workers, Occupational Health (BS Levy, DH Wegman içinde, sayfa 689-699), Lippincott Williams & Wilkins, 2000.
3. M.N. Esin, S. Bulduk, H. Ince Workrelated Risks and Health Problems of Working Children in Urban Istanbul, Turkey, J Occup Health (2005) 47: 431-436.
4. N. Kolaç, A. Ergün, S. Erol, Pazarda Çalışan Çocukların Çalışma Koşulları ve Sağlık Durumları, Mesl. Sağ.ve GÜv Dergisi, (2006) 26: 30-36.
5. N.Akış, E. İrgil, K.Pala, H.Aytekin, Gemlik Çıraklık Eğitim Merkezinde Okuyan Çocukların Çalışma Koşulları ve Sosyal Sorunları Mesl. Sağ.Güv.Dergisi (2004) 17: 15-20.

GENÇ ÇALIŞAN TANIMI:

AB'nin 94/33/EC sayılı direktifinde "Genç çalışan: 18 yaşından küçük kişi"; "Çocuk ve Gençlerin İşe Elverişlilikleri Yönünden Sağlık Muayenelerine Tutulmaları Hakkında Sözleşme" (77 sayılı 10 sözleşmesi)(15.08.1984 /18490 R.G.) sinde "Genç çalışan: 18 yaşından aşağı olanlar,"

06.04.2004 tarih ve 25425 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiş olan "Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik"de ise,"Genç işçi: 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişi, olarak tanımlanmıştır".

ÜLKE OLARAK GENÇ NÜFUSUMUZ:

Türk İstatistik Kurumu 2004 verilerine göre nüfusumuzun % 10,6 15-19 yaş grubunda (7.209.475), % 9,86 20-24 yaş grubunda (6.690.146) yer almaktadır. Bu nüfusun ne kadarı çalışma hayatı içinde yer alıyor? İstatistiksel olarak sağlıklı veri elimizde yok.

2005 Yılı SSK İstatistikleri

6.918.605 Çalışan sigortalıdan, 73.923 kişi iş kazasına uğramış, kazaya uğrayanlardan 15.202 kişi, 18-24 yaş grubunda, 1.002 kişi, 15-17 yaş grubunda; yer almaktadır. Bu da 2005 yılındaki iş kazalarının %21.92' sini teşkil etmektedir.

Eurostat verilerinde, Avrupa Birliğinde ölümlü olmayan iş kazalarının 18-24 yaş grubundaki oranı, diğer yaş kategorilerine göre en az %50 daha fazla olduğu bildirilmektedir.

ERGENLİK, GENÇLİK DÖNEMİ FİZYOLOJİK ÖZELLİKLERİ VE SAĞLIK RİSKLERİ:

- Kemik ve Kas gelişiminin devam etmesi,
- Yanlış beslenme alışkanlığının gelişebilmesi,
- Solunum sistemi hastalıklarının (astım, enfeksiyon) ortaya çıkması,
- Alerjik hastalıklar ortaya çıkması,
- Cilt hastalıklarının ortaya çıkması (sivilcelerin artması),
- Çene ve diş problemleri,
- Hormonal değişimi sonucu fiziksel değişimler,

- Cinsel yolla bulaşan hastalıklar,
- Görme bozukluğunun (miyopluk) ortaya çıkması.

ÇALIŞMA HAYATINDA GENÇ OLMANIN GETİRDİĞİ RİSKLER :

Bizim mevzuatımızda genç işçi olarak tanımlanan 15-18 yaş grubunda kişiler "Orta Ergenlik Evresi" inde yer alırlar. Bu evrede:

- Fizyolojik olarak gelişimlerini tamamlamamış olmaları nedeniyle vücutları zararlı dış etkenlere karşı zayıf durumdadır.(Kimyasallardan daha

kolay etkilenirler.)

- İskelet Sisteminde daha kolay deformasyon meydana gelebilir. (Ağır kaldırma ve taşıma sonucu)
- Gürültü, UV ve IR gibi fiziksel etkenlerden daha çok etkilenirler.
- İyonize Radyasyondan çabuk etkilenirler.
- Cinsel tacizle karşılaşabilirler.

Aynı zamanda psikolojik ve sosyal yönden de zayıftırlar. Çalışmaya yeni başlayan bu kişilerde;

- Buldukları ortama kendilerini kabul ettirme kaygıları çok yüksektir.
- Yeterli iş deneyimi ve uygulamaya yönelik bilgileri olmadığı için işlerini kaybetme korkuları yüksektir.

Buna bağlı olarak da;

- 1- Yetişkinleri model alma ,(İdol seçme)
- 2- Taklit etme, sigara,alkol gibi olumsuz maddelere yönelme,
- 3- Riskli davranışlara yönelme (çalışma alanında ne ile karşı karşıya kalabileceklerini ve sonuçlarını düşünmeden verilen her türlü işi sorgulamadan yapmaya çalışırlar.)

ÇALIŞMA HAYATINDA GENÇ ÇALIŞANI ETKİLEYEN KİŞİSEL FAKTÖRLER:

- İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda bilgi/eğitim eksikliği,
- İşyerinde, sağlık ve Güvenliğini tehdit eden risklerle ilgili bilinç eksikliği,
- Yaptıkları iş ile ilgili tecrübesizlikleri,
- Yaptıkları iş ile ilgili beceri ve eğitim eksikliği,
- Fiziki kapasitesinin işe uygun olmaması,
- İş verenlerin görevleri ile kendi hak ve sorumluluklarından haberdar olmayışları,
- Gençlerin, sağlık ve güvenlik riski yüksek işlerde, korunmaya yeterince dikkat göstermemeleri.

İŞVERENDEN KAYNAKLANAN FAKTÖRLER:

- İşverende, genç çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği alanında ve yaptıkları işle ilgili daha az tecrü-

be, beceri ve eğitime sahip olduğu bilincinin eksikliği,

- Genç çalışanlara kapasiteleri dışında işler vermeleri,
- Yeterli bilgi ve eğitimi sağlayamamaları,
- İşle ilgili yeterli gözetimi sağlayamamaları (genç çalışanlar yaşlı olanlara göre daha fazla gözetime ihtiyaç duyarlar),
- Risk değerlendirmesi kapsamında genç çalışanları dikkate almamaları,
- Yapılan işi, genç çalışan için nasıl uygun hale getireceklerini bilmemeleri.

GENÇ ÇALIŞANLARI KORUMAYA YÖNELİK DÜZENLEMELER

1. 1982 ANAYASASI

Gençliğin korunması

• MADDE 58

Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

- 77 SAYILI ILO SÖZLEŞMESİ(15.08.1984 /18490 R.G.)

“Çocuk ve gençlerin işe elverişlilikleri yönünden sağlık muayelerine tutulmaları hakkında sözleşme”

- 2. maddesi, Çocuklar ve 18 yaşından küçük olan gençlerin, beden yapılarının,

çalışacakları işe elverişliliklerinin muayene sonucu tespitini getirmiştir.(İşe giriş sağlık raporu).

- 4.Maddesi, bu muayenelerin periyodik olarak 25 yaşına kadar tekrarlanmasını önermiştir.

- 4857 - İş Kanunu 71'inci maddesine dayanılarak çıkarılan “Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”(RG:06.04.2004-25425)

- 85'inci maddesine dayanılarak çıkarılan “Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği”nin (RG:16.06.2004 - 25494)

- Sağlık Raporu başlıklı 5 inci Maddesi :

“Ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılacak işçiler (kadınlar dahil) ile 16 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşını bitirmemiş genç işçilerin işe girişlerinde, işin niteliğine ve şartlarına göre bedence bu işlere elverişli ve dayanıklı olduklarının fizik muayene ve gerektiğinde laboratuvar bulgularına dayanılarak hazırlanan hekim raporu ile belirlenmesi zorunlu-

dur. İşin devamı süresince de bu işlerde çalıştırılmalarında bir sakınca olmadığına 16 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşını bitirmemiş genç işçiler için en az 6 ayda bir, diğerleri için de en az yılda bir defa hekim raporu ile tespiti zorunludur.” denilmektedir.

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNDE GENÇ ÇALIŞANLAR KONUSUNDA GENEL MÜDÜRLÜK FAALİYETLERİ

- Avrupa İSG Eğitim ve Öğretim Bilgi Ağı ENETOSH Projesi Türkiye koordinasyonu
- MEB ile Genel Müdürler düzeyinde bilgilendirme toplantıları
- MEB ile iş birliği çalışmaları ve protokoller
- MEB İlköğretim ve Ortaöğretim Kitap Yazarları Komisyonları ile ortak çalışmalar,
- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yaz Kamplarında “Güvenli Yaşam Bilinci” eğitimleri için ön görüşmelerin yapılması ve ilköğretim öğrencilerine yönelik pilot eğitim çalışması ,
- 20. İSG Haftası Panel konusu olarak “İSG Eğitimleri ve Genç Çalışanlar” başlığının belirlenmesi.

Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı OSHA 2006 yılını “Genç Çalışanlar” yılı ilan etmiştir.

Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Haftası, tüm ilgili paydaşların katılımını sağlayarak iş sağlığı ve güvenliğini işletme düzeyinde geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Kampanya ile ayrıca, risk eğitimlerinin ve risk önleme kültürünün okullarda, üniversitelerde ve diğer eğitim kurumlarında geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına çalışılacaktır.

GENÇLER İÇİN YAPILMASI GEREKEN:

Gerek endüstriyel gerekse hizmet sektöründe veya diğer alanlarda çalışma hayatına yeni başlayan veya başlamaya aday gençlerin, çalışmayı hedefledikleri alanlarda ne gibi sağlık ve güvenlik riskleri ile karşı karşıya kalabilecekleri konusunda yeterli bilgi ile donatılmalarıdır.

DR. NECATİ KAYHAN¹
MEDİNE ŞAHİN

Madde kullanımı ve bağımlılığı toplumsal, ekonomik ve sağlık ile ilgili ciddi olumsuz sonuçları olan ve günümüzde birçok ülke için çözüm bekleyen bir sorundur. Pek çok araştırma, bu maddeler ile ilgili ilk deneyimin özellikle ergenlik dönemine rastladığına işaret etmektedir. Bağımlılık yapan maddeler içerisinde en yaygın şekilde kullanılanları alkol ve sigaradır. Esrar, afyon ve türevleri, kokain, uyku ilaçları, uçucu maddeler ve diğer uyarıcılar ise ergenlerde, bu ikisine göre daha az kullanılan maddelerdir. (Öztürk, 1990)

Mevcut bilgi, bulgu ve araştırma delilleri, ergenlerde madde kullanımının psikolojik, sosyal, kişilerarası ve diğer çevresel etkilerin karmaşık bir etkileşimi sonucunda başladığını göstermektedir. Bu etkenlerin her biri farklı bir birey için değişen düzeylerde etkilidir. Özetle her bir öykü, ergenlerde, madde kullanımı ve bağımlılığına katılma ve sürdürmeye açık olmanın belirli bir bölümünü açıklamaktadır. Biyolojik yatkınlığın varlığı kabul edilmekle birlikte, bireyin içinde bulunduğu çevre de önemli bir role sahiptir. Çocuk veya ergen, yaşam çevresi içerisindeki yetişkinlerin veya akranlarının bilişsel süreçlerini ve davranışlarını öğrenebilmektedir.

Risk Etkenleri

Çeşitli araştırmalar, ergenin madde kullanımı ve bağımlılığında genel risk etkenlerini tanımlamaktadır. Bunlar içerisinde akran ile ilgili etkenler, ebeveyn ile ilgili etkenler, bireysel ve biyolojik etkenler ve toplumsal/kültürel etkenler sayılabilir.

Ergenin gelişiminde akran etkileri önemli bir role sahip olduğundan, özellikle maddeyi deneme açısından akran grupları çok önemli rol oynar (Dusek, 1987). Ergenin içinde bulunduğu akran grubunun madde kullanması veya madde kullanımına yönelik tutumları, ergenin akranları ile kurduğu yoğun yakınlık ve akranlarının madde kullanımına ve tutumlarına ilişkin algısı, akran ile ilgili risk etkenleri arasındadır. Ergenin içinde bulunduğu akran grubunda madde kullanılıyor olması öncelikle, ergenin madde kullanımını kabullenmesine, sonrasında da denemesine yol açmaktadır.

Aile ile ilgili risk etkenleri arasında ise ebeveynin madde kullanımı, ana-babanın madde kullanımına ilişkin düşünce ve tutumları, anne-babanın madde kullanımına veya anormal davranışlara yönelik gösterdiği tolerans, anne-baba ve ergen arasında yakınlığın bulunmaması, anne-babanın çocuğunun yaşamıyla ilgilenmemesi ve disiplin sorunları yer almaktadır. Bazı durumlarda ergen huzursuz aile ortamından kaçmak için alkol ve madde kullanabilmektedir. Anne-babanın aşırı içki tüketimi tutarsız disiplin uygulamaları, çocuk üzerindeki kontrol ve yönlendirme düzeyinin düşük oluşu ergenler için madde bağımlılığı açısından yüksek risk grubunu oluşturmaktadır (McNamara, 2000).

Bireysel etkenler arasında, küçük yaşlardaki davranış problemleri, saldırganlık ve düşük okul başarısı başta gelmektedir. Ayrıca, madde kullanımına küçük yaşlarda başlama, ergenin madde kullanımı hakkındaki düşünce ve tutumları ve risk alma davranışları da bu grupta yer almaktadır (Bukstein, 1995).

Türkiye'de yapılan birçok araştırma yukarıda belirtilen risk etkenlerini destekleyen bulgular içermektedir.

Ergenin madde kullanımı ile ilgili risk etkenlerini, (içli 1994)

- Aile yapısı,
- Aile içi ilişkiler,
- Çocuğun sosyalleşme süreci,
- Ailenin sosyo-ekonomik statüsü,
- Bireyin çevresinde uyuşturucu kullananların varlığı,
- Uyuşturucunun elde edilebilme imkânları,

- Merak, özendirme, yeni zevkleri tatma isteği olarak sıralamaktadır.

Madde bağımlısı gençler üzerinde yapılan bir çalışmada, deneklerin % 68'inin 18 yaşından önce madde kullanmaya başladığını ve kullanılan ilk maddenin (% 64) esrar olduğunu belirlemiştir. Benzer şekilde, grubun % 62'sinin alkole başlama yaşının ve % 77'sinin sigaraya başlama yaşının da 18 yaş altı olduğu ortaya çıkmıştır. Bağımlılığa iten nedenler arasında; birinci sırada arkadaş çevresi (% 28.3), daha sonra sırasıyla aile içi problemler (% 17), merak ve taklit (% 15), kaygılar- sıkıntılar (% 15), sığınacak bir şey aramak (% 10), yaşamın anlamsızlığı ve birine benzeme arzusu gelmektedir. (Yücel - 1988)

Bağımlı grubundakilerin içinde yetiştikleri ailelerin parçalanmışlık oranının Türkiye ortalamasının üç katı olduğu görülmüş ve anne-baba geçimsizliği, anne ve/veya babanın çocuğa karşı kötü davranması bu ailelerde oldukça fazla bulunmuştur. Ergenin içinde bulunduğu arkadaş ortamının, özellikle aile içi problemlerin olduğu aileden gelen gençlerde, kaygı ve sıkıntılardan kaçma, merak ve özenti gibi etkenlerle uyuşturucu kullanımına yönelmede etkili olduğu belirlenmiştir. Çalışmada madde kullanımı ile okulu terk etme, adli sorunlarla karşılaşma ve intihar gibi diğer sağlıksız davranışlar arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Madde bağımlısı gençlerin, madde bağımlısı olmayanlara oranla okulu terk etme oranlarının yüksek olduğu görülmekle birlikte, madde kullanan gençlerin intihar girişim oranları kontrol grubundan 7 kat fazla bulunmuştur. Ayrıca madde kullanan gençlerin adli so-

runlarla karşılaşma oranları madde kullanmayan gençlere oranla oldukça yüksek bulunmuştur.

Uyuşturucuya ilişkin suçlarda, madde kullanan bireyin kısa sürede satıcı pozisyona geçtiği görülmektedir. Ayrıca, madde bağımlılığı bir çok adi suçta geçişte temel oluşturmaktadır. (İçli, 1994)

Uyuşturucu bağımlıları maddeyi elde edebilmek için özellikle fahişelik, soygun, gasp, hırsızlık, adam öldürme gibi suçlara kolayca yönelebilmektedir.

Alkol bağımlısı tanısı konmuş yetişkin hastalar üzerinde yapılan başka bir çalışmada (Kemaloğlu, 1986) alkol bağımlılarında intihar düşüncesi ve davranışı kontrol grubuna göre oldukça yüksek bulunmuştur. Bu bağımlı grubunda intihar düşüncesi ve girişimi nedenleri arasında, aile geçimsizliği başta gelmektedir.

Deneklerin büyük çoğunluğunun (% 68) alkolü ilk olarak 11-20 yaşlar arasında denedikleri ortaya çıkmıştır (Aköz, 1996).

Alkol dışı madde bağımlısı olan bir grup üzerinde yaptığı çalışmada, ilk madde kullanım oranının (%72.1) 13-21 yaş arasında oldukça fazla olduğunu göstermiştir. Ayrıca, bu grup içerisinde intihar girişim oranı yüksek bulunmuş ve eğitim düzeyi düşüktüğü intihar girişiminin yükseldiği görülmüştür. Deneklerin büyük çoğunluğunun maddeyi ilk olarak arkadaş ile birlikte kullandığı ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, diğer bir çalışmada da (Akdemir ve ark.1995) uçucu madde bağımlısı ergenlerin % 84'ünün uçucu madde kullanmayı arkadaş çevrelerinden öğrendikleri ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan, gençlerde madde kullanımına bağlı

ölümlerin önemli bir kısmı, uçucu maddelere bağlı ölümlerdir (Doğan,2001). Uçucu maddenin kötüye kullanımının özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük ergenlerde daha sık görüldüğü belirtilmektedir. Bunun nedeni, uçucu maddelerin ucuz ve kolay elde edilebilir olmasıyla açıklanmaktadır. Uçucu madde kullanımının özellikle erken ergenlik döneminde ve erkeklerde daha yaygın olduğu saptanmıştır (Ramsey ve ark., akt., Akdemir ve ark., 1995).

Ergenin madde kullanımının olumsuz sonuçlarını fark etmesi, kullanmaktan kaçınmada ve deneme boyutundan kullanım, alışkanlık edinme boyutuna geçmemesi de oldukça önemlidir. Ancak, madde kullanımı ve sonuçları hakkında bilgi verilirken özendirme veya merak uyandırmamaya çok dikkat edilmelidir. Çünkü araştırma sonuçları, bazı ergenlerin madde kullanmaya, maddeyi anlatan ve bu konuda uyarılarda bulunan yayınları izledikten sonra, merak ettikleri için başladıklarına dikkati çekmektedir. (Akdemir ve ark., 1995).

Madde kullanımı:

Madde kullanımı, deneme şeklinde, eğlence amacıyla, keyfi amaçla, alışkanlık şeklinde ve zorunlu kullanım olarak sınıflandırılır.

Eğlence amacıyla kullanım; akranlar arasındaki sosyal ilişkiler sırasında kabul görmek amacıyla zaman zaman tütün, alkol ya da esrar kullanılmasıdır. Madde kullanımı ile tedirginlik ya da stresin azaldığının öğrenilmesi sonucu tekrarlanan keyfi kullanım süratle fiziksel ya da psikolojik bağımlılığa dönüşebilir.

Alışkanlık halinde yaşamın büyük bir kısmını madde(ler) işgal etmiştir. Bu psikolojik ve sosyal bir bağımlılık demektir. Zorunlu kullanımda ise kişi kendini kullanmaktan alıkoymaz. Bu durum ise ki-

ERGENLİKTE MADDE KULLANIMI VE BAĞIMLILIĞINA SAĞLIKLI YAKLAŞIM VE ÇÖZÜM STRATEJİLERİ

şiyi söz konusu maddeyi temin etmek için fuhuş ve hırsızlık gibi davranış bozukluklarına bile zorlayabilir.

Bağımlılık

Çok genel olarak ifade edecek olursak, içme davranışı üzerinde kontrol kaybı, kötüye kullanım ile bağımlılık arasındaki kritik sınırı oluşturmaktadır.

Çekilme veya mahrumiyet sendromu

Bir maddenin düzenli bir şekilde kullanımını takiben azaltılması veya bırakılması sonucu oluşan bedensel belirtilerdir.

TEHLİKELER:

1. Esrar vücutta alkolden daha uzun bir süre - tahminen 2 ay - kalır,
2. Daha tesiri geçmeden insan kendini içmemiş gibi ayık hisseder,
3. İçtikten 4-5 gün sonra araba veya başka bir taşıt kullanılmamalıdır,
4. Ruhsal sorunlara yol açabilir,
5. Esrar bronşit ve astım gibi solunum yolları hastalıklarında tehlikelidir. İki jointin içerisindeki katran miktarı 6 ila 12 sigaraya eşittir,
6. Esrar erkeklik için de tehlikelidir. (Sperm bozuklukları oluşabilir),
7. Esrar içen hamile anneler doğmamış çocuklarına da zarar verebilirler,
8. Aniden gelen korku durumları, duygu, durum değişiklikleri ve takip edilme sanısı ortaya çıkabilir.

DİĞER TEDBİRLER:

1. Kişiyle onun kendisi üzerine konuş, başka insanlar hakkında değil,
2. Konuşmadan önce ne diyeceğini düşün,
3. Konuştuğun kişiye niye kendisine ve sorunlarına ilgi duyduğunu göster,

4. Duyduklarını ve bildiklerini başkalarına anlatma,
5. Eğer ciddi bir tehlike görüyorsan yardımcı olabilecek kişi ve kuruluşların adreslerini temin et,
6. Önemsememe, inkar etme, kabullenmeme gibi durumların sık görüldüğünün önceden bilinmesi gerekir,
7. Eğer bu işi yapmayacağını fark edersen kendin yardım ara,
8. Tekrar tekrar konuşma teklif et.

Düşük Seviyeden, Orta Seviyeye Yükselabilen Risk Şartlarında BAŞVURULACAK ACİL ÖNLEMLER :

- a) Yöneticiyi haberdar etmek ,
- b) Aile veya vasi ile iletişim kurmak,
- c) İlgili kurumlara veya uzmanlara göndermek, yönlendirmek,
- d) Yapılması gerekenleri planlı bir şekilde tespit edip uygulamak,
- e) Durumu veya olayı belgelendirmek.

Yüksek risk şartlarında BAŞVURULACAK ACİL ÖNLEMLER:

- a) Yöneticiyi haberdar etmek,
- b) Aile veya vasi ile iletişim kurmak,
- c) Kriz danışma ekibi veya acil servisler ile iletişim kurmak ve yardım gelene kadar kişinin yanında bulunmak,

Ayrıca yapılması gerekenler planlı bir şekilde tespit edilip uygulanmalıdır. Gelecekte herhangi bir sorun yaşamamak için olay belgelendirilmelidir.

Eğer kendimizde bağımlılık problemi fark edersek , ne yapabiliriz?

- a) Sorunu kabul etmekle ilk olumlu adımı atmış bulunuyorsun,
- b) Güven duyduğun bir kimseyle sorununu konuş,
- c) Bu kişiye problemi başkalarına açmamasını rica et,
- d) Yardım edebilecek kişi ve kuruluşların adreslerini bul,

- e) Yardım kabul etmek kolay değildir ama zorunludur,
f) Kendi açıklamalarına ve söz vermelerine inanma,
g) "Bir defa daha, bu son", bunu herkes yüz kere söylemiştir. Bu soruna dahildir,
h) Fiziki ve ruhi olarak çok kötü bir duruma düşmeyi bekleme.

GENÇLER İÇİN GELİŞİMSEL KORUYUCU-ÖNLEYİCİ REHBERLİK HİZMETLERİNİN YAPILANDIRILMASINA YÖNELİK ÇALIŞMA GRUBUNCA GERÇEKLEŞTİRİLECEK PROJE VE ÇALIŞMALARIN TEMEL ESASLARI :

A-GELİŞİMSEL KORUMA :

Okul öncesi ve ilköğretimden ortaöğretimin sonuna kadar tüm öğrenciler için gelişim dönemleri ile ilişkilendirilecek sınıf ve kademelere göre; duygusal/psikolojik gelişim ve sosyal beceri geliştirmeye odaklı temel yeterlilikleri belirleme ve bunları geliştirmeye yönelik bütüncül bir "çerçeve okul rehberlik programı" hazırlamaktır.

Bu programın temel kaynak ve dokümanları;

- Öğretmen el kitaplarını,
- Rehber öğretmen el kitabını,
- Programa paralel aile rehberlik programını,
- Hazırlama ve bunları uygulama için gerekli personel eğitimini verme vb. çalışmalarını kapsamaktadır.

B- ÖĞRENİM DÜZEYLERİNE GÖRE GELİŞİMSEL ÖNLEME AKTİVİTELERİ:

Bu kapsamda temel hedefler, intihar, madde kullanımı, suç, şiddet, istismar, sapkın gruplara ve çetelere katılım yönünden riskli çevrelerdeki okullar ve öğrenciler için;

1. Geliştirici psikolojik destek,
2. Bilinçlendirme (Risklere karşı bilinçlendirme, akran baskısına direnme ve başa çıkma becerileri vb. kazandırma),

3. Eğitim desteği (eğitime verilen değer ve eğitimden beklentileri/umutları ile akademik başarıyı ve motivasyonu artırmaya yönelik etkinlikler ve önlemler),
4. Okul dışı zamanı zenginleştirme,
5. Sosyal destek (sosyal hizmetlere erişimi sağlama, okulla sosyal hizmet kurumları arasında akış ve iş birliğini geliştirme),
6. Aileyi destekleme (aile ile çocuk/genç arasındaki iletişimi güçlendirme, aileyi risklere karşı bilinçlendirme, aile içi iletişim ve davranış yönetimi becerilerini kazandırma, aileyi sosyal hizmetlere erişim için bilgilendirme vb.),
7. Sağlık desteği,
8. Mesleki eğitim ve istihdam desteği (ortaöğretimdeki okuldan ayrılma durumundaki öğrenciler için) unsurlarını kapsayan okula dayalı;
9. Önleme programları geliştirme,
10. Programların uygulama el kitaplarını hazırlama,
11. Personel eğitimini verme,
12. Programın ve hizmetlerin sürekliliği için gerekli izleme ve değerlendirme sistemini kurma ve işletme,
13. Okula dayalı hizmet işleyişi için gerekli kurumsal modeli, mevcut yapı içinde belirleme, gerekli mevzuat ve bağlantıları oluşturma, çalışmalarını gerçekleştirmektir.

UYUŞTURUCU VAKALARINDA SIK RASTLANAN ACİL DURUMLARA İLİŞKİN BAŞVURULACAK BAZI ACİL ÖNLEMLER:

1. Öncelikle cankurtaran görevlilerine bağımlı olan arkadaşının hangi maddeyi kullandığı söylenmeli.
2. Mümkünse alınan maddeden bir örnek verilmeli.
3. Eğer hasta kişi kustuyorsa, kusmuğu atılmamalı böylece doktorlara hayati önemde bilgiler verilmiş olunur.

ERGENLİKTE MADDE KULLANIMI VE BAĞIMLILIĞINA SAĞLIKLI YAKLAŞIM VE ÇÖZÜM STRATEJİLERİ

Panik durumları

	Hangi belirtiler gözlenir?	Sen ne yapabilirsin?
<p>Panik krizleri korkutucu gözükseler de oldukça tehlikesizdir ve genellikle çabuk geçerler. Belki herhangi bir halisinojenle örneğin LDS veya uyuşturucu bir mantar cinsi ile korku krizi(Horrortrip) geçiriyordur. Bazı esrar çeşitleri veya ecstasy ve amfetamin gibi maddeler şiddetli korku durumları yaratabilir.</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Solunumun çabuk olması, zor nefes alma. * Terleme ve titreme, * Baş-sırt ve göğüs ağrıları, * Kalp çarpıntısı, * Yutkunma sorunu.	<ul style="list-style-type: none"> * Arkadaşını sakın ve serin bir yere götür - Örneğin diskoteğin dinlenme odası, * Konuş onunla ve yatıştırmaya çalış, * Enerjik ol ama bağırmeden konuş, vurma, * Eğer çabuk ve düzensiz nefes alıyorsa, seninle aynı ritimde nefes almasını söyle.

Nöbetler (Sara, Kramplar)

<p>Aşırı derece alkol ve uyuşturucu madde alımı kramplara yol açabilir.</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Elbise sıkıyorsa gevşet, dar yerleri aç, * Nöbet geçince arkadaşın belki derin bir uykuya dalacaktır. * Solunumu denetle ve karın üstü, kolunu yüzünün altına dayayarak, yan durumda yatır	<ul style="list-style-type: none"> * Telefon et ambulans çağır. <p>112 </p> <ul style="list-style-type: none"> * Solunumu kontrol et, nefes alması yavaşlar veya durursa, ilk yardımla canlandırma işlemlerine hazır ol. (Soluk yollarını açık tut, temizle, ağızdan ağza soluk verme işlemi, nabız alınmıyorsa kalp masajı vb.)
---	--	--

Şiddetli kanama

<p>Bu büyük bir olasılıkla enjeksiyonun atardamarına isabet etmesiyle olur.</p> <p>Bu çok ciddi bir durumdur. Zira insan çok hızlı ve fazla kan kaybedebilir.</p>	<p>Sen ne yapabilirsin?</p> <ul style="list-style-type: none"> * En iyisi kendini korumak için lasteks eldiven giyilmesidir. Kompres yapıp kanayan yere sıkıca basmak gerekir. * Kanamanın yavaşlamasını sağlamak için vücudun kana yan kısmı mümkün olduğu kadar yukarı - kalp hizasının üstüne- kaldırılmalıdır.	<ul style="list-style-type: none"> * Kanayan yaranın üstüne yapılan basıncın devamını sağlamak için kompres mümkünse sargı beziyle sıkı sarılmalıdır. <p>Telefon edilerek ambulans çağırılmalıdır.</p> <p>112 </p>
---	--	---

Uyulamakta ama bilincini kaybetmemiş

Sen ne yapabilirsin?		
Eğer arkadaşın çok yorgun düşüyse uyumaması önemlidir. Buna rağmen uykuya dalarsa, kolayca bilincini kaybedebilir. Ambulans gelene kadar onu ayık tutmak için uğraş.	Telefon et ambulans çağır. 112 Eğer telefon edecek kimse yoksa, arkadaşını yanına al. Onu yalnız bırakma.	* Onu uyanık tut-onunla konuş, onunlu dolaş, çimdik at. * Eğer susamışsa bir kaç yudum ılık su ver. (koyu kahve VERME). * Durumu kötüleşiyorsa, karnı üstüne, kolunu yüzünün altına dayayarak, yan durumda yatır. Onunla konuşmaya devam et, bilincini kaybetmesini önler.

Kaynak: Alles über Drogen, Dr. Miriam Stoppard, Ravensburger.

MEDYADAN KONUNUN ACİLİYETİN VE ÖNEMİNİ GÖSTEREN BAZI ÇARPICI ÖRNEK OLAYLAR :

Son yıllarda uyuşturucu bağımlısı ve kamuoyunda "Tinerçi -Balıcı Çocuklar" olarak anılan, çocukların neden oldukları olaylar herkesi dehşete düşürmekte, telafisi zorlaşan sosyal bir yara, giderek ciddi bir tehlike haline gelmektedir.

Her köprünün altında, sur diplerinde, bankamatik kabinlerinde, banklarda, parklarda işhanı girişlerinde birbirine sarılmış yatan çocuklar, olağan bir görüntü sergilemektedir.

Önceleri tek başına dolaşan bu çocuklar karşılaştıkları tehlikeler karşısında gruplaşmaya sonra da çeteleşmeye başlamışlardır. Aç kaldıklarında ya da tiner

almak istediklerinde hırsızlık, gasp gibi suçlara yönelmektedirler. Bu çocukların işledikleri suçlar her geçen gün artmakta dehşet boyutuna ulaşmaktadır. Bu çocukların, büyüklerin oluşturduğu çeteler-mafyalar tarafından gasp, kapkaç, haraç ve hırsızlık işlerinde kullandıklarını da olaylar ortaya koymaktadır.

Büyük şehirler dışında ki illerde de hızla yaygınlaştığı, diğer çocukları tehditle suça zorladıkları görülmektedir. Bu gruba ait çocukların bir kısmının artık yetişkin hale gelmeleri ve yasa dışı ilişkiler sonucu ikinci neslin oluşumuna ve hatta gen bozukluklarına katkıda buldukları iddia edilmektedir.

Diğer taraftan suç işleyen ya da suça karışan çocukların cezaevine konulması, mevcut cezaevi düzeyinde; çocukların ıslahı bir yana yeni suç teknikleri öğrenmelerine neden olmaktadır.

ERGENLİKTE MADDE KULLANIMI VE BAĞIMLILIĞINA SAĞLIKLI YAKLAŞIM VE ÇÖZÜM STRATEJİLERİ

Bu olaylar yazılı ve görsel medyada da her gün karşımıza çıkmaktadır.

"Sahipsiz canavarlar" Öğretmen Serpil Yeşilyurt'u ve Annesini kaçıran, sonra tecavüz eden ve genç öğretmeni bıçaklayarak öldüren çocukların tinerci olduğu ortaya çıktı.

"Erzurum da iki tinerci kaçırdıkları 3 yaşındaki kız çocuğuna tecavüz edip, başını taşla ezerek öldürdüler .

"Kartal da 25 yaşındaki Aysel Tabak çantasını gasp eden tinerci tarafından öldürüldü.

" 24 yaşındaki S. Donatlı adlı tinerci, annesini sekiz yerinden bıçaklayarak öldürdü.

"Bakan eşine tinerci saldırısı"

"Şimdi de okullu tinerciler"

"Tinerci çocuklar çatıda eylem yaptı"

"Komando yüzbaşı, tinercilerin saldırısında hayatını kaybetti"

" Tinerciler kız yurdunu bastı"

"Beşiktaş'ta tinerci dehşeti" bir ayakkabı boyacısı, tinerci çocuklar tarafından bıçaklanarak öldürüldü"

Emniyet Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre; 2002 yılında Emniyete getirilen , 95 bin 732 çocuğun %35'nin; sigara, alkol, çözücü, yapıştırıcı, uyuşturucu ve hap kullandığı açıklanmıştır.

Yapılan araştırmalara göre; 28 bin civarında bağımlı çocuğun olduğu ve bunların 6 bin kadarının örgütlü suça karıştığı veya bireysel suç nedeniyle hapisaneye girdiği belirtilmektedir. Önlem alınmadığı takdirde önümüzdeki beş yıl içerisinde bu sayının 100 bin civarında bir sayıya ulaşacağı tahmin edilmektedir .

Bu çocukların sokaktan kurtarılarak rehabilitasyonunu sağlamakla görevli;

1. SHÇEK (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu)
  2. UMATEM (Bakırköy Ruh ve Akıl Hastalıkları Hastanesi Uçucu Madde (Araştırma ve Tedavi Merkezi)
  3. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu,
- gibi kurumların yetersiz kaldığı ve bu nedenle bazı Valiliklerin, Belediyelerin ve konuya duyarlı Sivil Toplum Örgütlerinin kendi imkanları ile çözüm aradıklarına tanık olmaktadır.

MADDE KULLANIMI

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR BÖLÜMÜ¹

Çocuk işçiliği konusu hem çocuk sağlığı ve eğitimi hem de kayıt dışı istihdam açısından çalışma hayatının sorunlu alanlarından biridir. Özellikle tehlikeli işlerde çalışma; çocuğun zihinsel, bedensel, ruhsal ve genel olarak sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışan çocuklar çoğu zaman okula devam edememekte veya zorunlu eğitimlerini yarıda bırakmakta ve dolayısıyla, ileriki çalışma yaşamları için gerekli olan donanımdan yoksun kalmaktadır. Bu durum sadece çocuğun yetişkin olarak sürdüreceği daha sonraki yaşamını olumsuz yönde etkilemekle kalmayıp, ülkenin üretkenlik düzeyini de azaltmaktadır. Dolayısıyla, bugün ucuz işgücü olarak görülen çocuk emeği, uzun vadede ülke için çok pahalı bir emek haline dönüşmektedir.

Türkiye, çalışma yaşamının öncelikli risk grubu olan çocuk işçiliğini önlemeye yönelik olarak 1992 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile imzaladığı protokol ile Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programına (IPEC) ilk aşamasında katılarak bu kararlılığını ortaya koymuştur.

Çocuk işçiliğini önlemeye yönelik çalışmaların koordinasyonu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü bünyesinde 1992 yılından bu yana faaliyet gösteren Çalışan Çocuklar Bölümü tarafından yapılmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından, Türkiye'de çalışan çocuklarla ilgili (Ekim 1994- Ekim 1999) Çocuk İşgücü anketleri yapılmıştır. Ekim 1994 yılında gerçekleştirilen anketin hedef kitleliğini 6-14 yaş grubundaki çocuklar oluştururken, Ekim 1999 yılında gerçekleştirilen ikinci uygulamada yaş grubu genişletilmiş ve 6-17 yaş grubundaki çocuklar kapsama alınmıştır. 1994 ve 1999 Çocuk İşgücü Anketleri Türkiye'deki çocuk işgücüne dair önemli bilgiler vermektedir.

Çocuğu çalışma yaşamından uzak tutmak için en etkin araçlardan bir tanesi okuldur. 5 yıllık süre içerisinde 6-14 yaş grubun-

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

daki çalışan çocuk sayısının 974.000'den 511.000'e düşmesinde, çocuk işçiliği konusunda yapılan çalışmalarla birlikte zorunlu temel eğitim süresinin 1997 yılında 5 yıldan 8 yıla yükseltilmesinin de büyük etkisi olmuştur.

Elde edilen sonuçlar göstermektedir ki, çocuklar eğitimde ise çalışma oranı düşmekte, bunun tersine çocuk çalışmakta ise eğitime devam ve başarı oranı düşmektedir. Eğitimin içerik olarak tatmin edici olmaması, eğitimin maliyeti ve ulaşılabilirliğinin zorluğu, eğitilmiş kesimin karşılaştığı yüksek işsizlik oranı, ailelerin bilinçsizliği gibi unsurlar eğitime devamı azaltan etkenlerdir.

Yerleşim yeri ve cinsiyete göre çalışan çocuklar (6-14 yaş grubu)

(bin)

Yerleşim yeri ve Cinsiyet	Nüfus		Ekonomik İşlerde Çalışanlar			
	1994	1999	1994	%	1999	%
Kent	6.068	7.124	191	3.1	132	1.8
Erkek	3.090	3.650	145	4.7	99	2.7
Kadın	2.978	3.473	45	1.5	33	0.9
Kır	5.339	4.942	783	14.7	379	7.6
Erkek	2.766	2.504	434	15.7	200	7.9
Kadın	2.574	2.438	348	13.5	179	7.3
Toplam	11.406	12.065	974	8.5	511	4.2
Erkek	5.855	6.155	580	9.9	299	4.8
Kadın	5.551	5.911	394	7.0	212	3.5

Kaynak: Türkiye'de Çalışan Çocuklar 1999, TÜİK

Türkiye genelinde 6-14 yaş grubunda okula devam eden çocuk sayısı Ekim 1994'de 9 milyon 917 bin (%86.9) iken bu sayı Ekim 1999'da 10 milyon 633 bin (%88.1) e yükselmiştir.

6-14 yaş grubunda okula devam eden çocukların, Ekim 1994'de % 3,9'u ekonomik işlerde çalışırken bu oran Ekim 1999'da % 1,6'ya düşmüştür. 6-14 yaş grubunda okula devam etmeyen çocukların, 1994'de % 39,3'ü ekonomik işlerde çalışırken bu oran 1999'da % 23,8'e düşmüştür. Ekonomik işlerde çalışan ve aynı zamanda okula devam eden çocukların oranında bir düşüş eğilimi olduğu görülmektedir. 1994 yılında ekonomik işlerde çalışan çocukların % 39,8'i okula devam ederken, bu oran 1999 yılında % 33,2'ye düşmüştür. Çocukların ekonomik işlerde çalışması okula devamlarını engellemektedir.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Ekim 1999 Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre, Türkiye'de 6-17 yaş grubunda bulunan 16 milyon 88 bin çocuğun % 10,2'si (1 milyon 635 bin kişi) ekonomik işlerde çalışmaktadır. Ekonomik işlerde çalışan çocukların % 61,7'si erkek, % 38,3'ü kızdır.

6-17 yaş grubunda ekonomik işlerde çalışan çocukların % 57,6'sı tarım, % 21,8'i sanayi, % 10,2'si ticaret ve % 10,4'ü hizmet sektöründe çalışmaktadır. Erkek çocukların %46,3'ü tarım, % 26,9'u sanayi, % 12,8'i ticaret, % 13,8'i hizmet sektöründe çalışmaktadır. Kız çocukların %75,8'i tarım, % 13,4'ü sanayi, % 5,9'u ticaret, % 4,8'i hizmet sektöründe çalışmaktadır. Kız ve erkek çocukları için ilk sırayı tarım sektörü almaktadır. Özellikle kız çocuklarının büyük çoğunluğu tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu

oranlar kent-kır ayrımında incelediğimizde kentlerde bu dağılım değişiklik göstermekte kırsal kesimde ise değişmemektedir. Kentlerde erkek çocukların % 46,9'u kız çocukların ise % 50,7'si sanayi sektöründe çalışmaktadır. Kırsal kesimde erkek çocukların % 76,3'ü, kız çocukların ise % 94,6'sı tarım sektöründe çalışmaktadır.

Çalışan çocuklar çalışma ortamlarında fiziksel risklerle karşılaşmaktadırlar. 6-17 yaş grubunda çalışan çocukların % 1,6'sının bir iş kazası veya mesleki hastalık geçirdiği görülmektedir. Bir iş kazası veya meslek hastalığı geçiren çocuklarda ilk sırayı % 26,1 ile "kırık ve/veya çıkık", ikinci sırayı % 19,5 ile "burkulma" ve/veya incinme", üçüncü sırayı ise % 15 ile enfeksiyon hastalıklarının aldığı görülmektedir.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Çalışan çocukların yarısından fazlasının (% 52,1), tam zamanlı çalışma süresi olarak kabul edilen 40 saat ve daha fazla süre çalıştığı görülmektedir.

Ekonomik işlerde çalışan çocukların haftalık ortalama fiili çalışma süresi 37,4 saattir. Bu süre kentsel yerlerde 51 saat, kırsal yerlerde ise 30,5 saattir. Türkiye genelinde ekonomik işlerde çalışan erkek çocukların % 43,4'ü, kız çocukların ise % 52,2'si haftada 40 saatten az çalışmaktadır. Genel olarak erkek çocuklar kız çocuklarından daha uzun süre çalışmaktadır.

Kentsel yerlerde çocukların haftalık çalışma süreleri daha uzundur. Kentsel yerlerde haftada 40 saatten daha az süreyle çalışan çocukların oranı % 15,9 iken, kırsal yerlerde bu oran % 64,2'dir. Ekonomik işlerde çalışan çocukların haftalık çalışma süreleri çok uzundur. Bu süre çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkilemekte aynı zamanda da okula gitmelerini engellemektedir.

6-17 yaş grubunda, ekonomik işlerde çalışan çocukların % 62,6'sı asgari ücretin altında çalışmaktadırlar. Bu nedenle çocuk işgücünün bir boyutu da çocuğun ucuz işgücü olarak görülmesidir. Ekonomik işlerde çalışan kız çocukları erkek çocuklarına göre daha yüksek bir kazanç elde etmektedir.

Araştırma sonuçlarından elde edilen çıktılar, 2000 yılından itibaren çocuk işçiliğini önlemeye yönelik olarak yapılan çalışmalarda yol gösterici olmuştur. Çalışmalarda, öncelikli olarak en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin önlenmesi hedef alınmış ve bu kapsamda seçilmiş alan ve sektörlerde çalışan çocukların çalışma yaşamından tamamiyle çekilerek eğitime yönlendirilmesi çalışmalarına hız verilmiştir. Çocukların çalışma nedenleri içerisinde en üst sırayı hane halkı gelirine katkıda bulunmak almıştır. Bu nedenle yapılan çalışmalarda çocuklarla birlikte ailede hedef alınmış ailelere duyarlılık artırıcı eğitimler verilmiş ve gelir getirici faaliyetlere yönlendirilmişlerdir.

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

1999 yılından sonra çocuk işgücüne yönelik olarak kapsamlı bir araştırma yapılmadığından 6-17 yaş grubunda çalışan çocuklara ilişkin yeni bir veri bulunmamaktadır. Ancak, TÜİK tarafından yapılan "Hanehalkı işgücü" anketi sonuçlarından yararlanılarak 12-17 yaş grubundaki çalışan çocuklara ilişkin sayısal veriler elde edilebilmektedir.

Hane halkı işgücü anketi sonuçlarına göre 2000 yılında 12-17 yaş grubunda istihdam edilenlerin (Tarım, Sanayi, Ticaret ve Hizmet sektörleri) sayısı 1.364.000 iken bu sayı 2003 yılında 769.000'e düşmüştür.

Yine Türkiye örneğinden açıkça görülmüştür ki çocuk işgücü sorunu ile mücadele bir ölçüde makro-ekonomik yapıyla bağlantılıdır. Dolayısıyla, mücadele pek çok koldan yürütülmelidir. Mikro bazlı çalışmalar yürütülürken, bir taraftan da makro-ekonomik olumsuzlukların ve yapısal bozuklukların giderilmesi şart görünmektedir.

Türkiye, çocuk işçiliği konusunda önemli adımlar atmıştır. Çocuk işçiliğinin önlenmesi ulusal bir öncelik olmuş ve hem işveren hem de işçi örgütlerinin önemli bir uğraşı haline gelmiştir. Devlet kurumları, işveren örgütleri ve işçi sendikaları eşgüdüm içerisinde, güç birliği yaparak çalışmalarını sürdürmektedirler.

Türkiye'de 1992-2001 döneminde yürütülen projelerde, tarafların çabaları sonucunda;

- Ulusal kapasitenin güçlendirilmesi,
- Birlikte çalışmanın desteklenmesi, güçlendirilmesi ve koordinasyonu,
- Veri tabanı oluşturulması ve kullanılması,
- Duyarlılık oluşturma,
- Model oluşturma,
- Zorunlu eğitimin tam uygulanmasına katkı,
- Çocuk işçiliğini önlemenin diğer politikalarla bütünleştirilmesi alanlarında önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Bugün gelinen noktada 138 sayılı ILO sözleşmesi ile birlikte 182 sayılı Sözleşmenin de onaylanmış olması dikkate alınarak eylem programlarının ve yürütülecek faaliyetlerin daha ziyade bu alanlara yoğunlaşması gereğinden hareketle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışan Çocuklar Bölümü tarafından ilgili tüm kurum ve

kuruluşların katkılarıyla “Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi” hazırlanmış ve öncelikli hedef grupları olarak “Sokakta Çalışma, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Ağır ve Tehlikeli İşlerde Çalışma, Tarımda Aile İşleri Dışında, Ücret Karşılığı Gezici ve Geçici Tarım İşlerinde Çalışma” olarak belirlenmiştir.

AB fonlarından, Uluslararası Kuruluşların kaynaklarından yararlanarak ve çeşitli ülkelerle iş birliği içerisinde bir çok kamu kurum ve kuruluşu ile sosyal taraflarca, Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi'nin uygulanmasına destek vermek üzere 2005 yılı başından itibaren çocuk işçiliğinin yoğun olarak görüldüğü bir çok ilimizi kapsayan 7 proje Ulusal Yönlendirme Komitesinde görüşülerek kabul edilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Bu projeler;

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından ILO/IPEC kapsamında yürütülen “Ankara, İzmir ve Bursa İllerinde Mobilya Sektöründe Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Sona Erdirilmesi” projesi.
- Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü tarafından ILO/IPEC kapsamında yürütülen “Adana Karataş'ta mevsimlik gezici ve geçici tarım işlerindeki en kötü biçimdeki çocuk işçiliğinin eğitim yoluyla sona erdirilmesi ” projesi.
- Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından ILO/IPEC kapsamında yürütülen “Hedeflenmiş on bir ilde (Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Çorum, Diyarbakır, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Şanlıurfa) sokakta çalışan çocukları eğitime yönlendirme” projesi.
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu

(TİSK) ve Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu TÜRK-İŞ tarafından ILO/IPEC kapsamında yürütülen “Çocuk İşçiliğine Karşı Toplumsal İşbirliği ” projesidir.

- Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışan Çocuklar Bölümü tarafından ILO/IPEC kapsamında yürütülecek olan “Çocuk İşçiliği Konusunda Ulusal Kapasitenin Geliştirilmesi Doğrudan Eylem” projesi.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı koordinatörlüğünde ABD Çalışma Bakanlığı-Uluslararası Çalışma Bürosu destekli ve IMPAO firması tarafından yürütülen “Türkiye’de Eğitim Yoluyla Çocuk İşçiliğiyle Mücadele-Tarladan Okula” projesi.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışan Çocuklar Bölümü ile ILO Türkiye Temsilciliği tarafından birlikte yürütülen “Türkiye’deki Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması” projesi’dir. Çankırı, Kastamonu, Sinop, Ordu, Erzurum, Van ve Elazığ illerinde uygulamaya konulan bu proje ile çalışan çocuklar sağlıkları, güvenlikleri açısından tehlikeli, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişmeleri açısından olumsuzluklara yol açan, eğitime devamlarına veya eğitimde başarılarına engel olan işlerden çekilecektir. Ayrıca çalışan çocukların ailelerine mesleki eğitim verilerek iş bulma imkanları sağlanacaktır.

Projeler ile hedef alınan illerde yapılacak çalışmalar ülkenin diğer yöreleri için de bir örnek teşkil edecek ve oluşacak sinerji ile çocuk işçiliği ülke düzeyine önemli oranda azalacak ve çocukların eğitime yönlendirilmesi ile kalifiye ve yetişmiş işgücü sağlanmasına destek yanında, çocukların işten çekildiği alanlarda yetişkinlere istihdam imkânı oluşması sonucunda da ülkenin işsizlik sorununa da destek sağlanmış olacaktır.

OLCAY AYDIN*

Giriş

Çocuklar ve gençlerin, tarihin her döneminde çalıştırıldıkları görülmektedir. Emek yoğun üretimde, çocuk ve genç emeği ucuz işgücü olarak tercih edilmiştir. Çocuk ve genç işçiliğinde 19'uncu yüzyılın ortalarına kadar bir artış görülmüştür. 1834-1847 yılları arasında İngiliz Dokuma Fabrikalarında çalışan bütün işçilerin ancak dörtte biri yetişkin erkektir. Fabrika işçilerinin yarısından çoğu genç kız ve kadın, geri kalanı ise 18 yaşından küçük çocuk ve gençlerdir. Çocuk ve genç işçiliğine ilişkin ilk soruşturmalar da 1830'larda başlatılmıştır. 1832 tarihli Sadler Komitesi ve 1833 tarihli Fabrika Komisyonunun çalışmaları erken dönem çocuk işçiliğinin Britanya tarihindeki en utanç verici olaylardan biri olduğunu doğrulamıştır. Sanayileşme süreci ülkemizde 19'uncu yüzyılda başlamışsa da, gelişme sınırlı kalmıştır. Çocuk emeği, 20 yüzyılın başlarına kadar devam eden esnaf kesiminden oluşan ahi birlikleri ve loncalarda eğitim amacını da içerecek biçimde kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1913 ve 1915 yıllarında yapılan sanayi sayımlarında, çocukların yetişkin erkeklere göre çok

düşük ücret aldıkları, 1915'te çalışanların %14.3'ünün çocuk olduğu belirlenmiştir¹.

Dünyadaki ekonomik ve teknolojik gelişmelere, uluslararası standartlara ve ulusal yasalara rağmen hala milyonlarca çocuk, fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve kültürel gelişimlerine zarar veren işlerde çalıştırılmaktadır.

ILO araştırmalarına göre, 2000 yılı itibariyle, dünyada 5-17 yaş grubunda toplam 352 milyon çocuğun ekonomik faaliyette bulunduğu tahmin edilmektedir. ILO'nun aynı araştırmasına göre, 5-17 yaş grubunda 246 milyon çocuk, çocuk işçi olarak çalışmakta olup, 186 milyon çocuk işçi 15 yaşının altındadır. 5-17 yaş grubundaki çocuk işçilerden yaklaşık 171 milyonu tehlikeli koşullarda çalıştırılmaktadır. Tehlikeli koşullarda çalıştırılan çocuklar, ekonomik faaliyette bulunan çocukların yarısını, çocuk işçilerin ise, üçte ikisini oluşturmaktadır. Araştırmalar, dünya çapında çocuk işçiliğinde önemli bir cinsiyet farkı olmadığını göstermektedir. Araştırmaya göre ekonomik faaliyette bulunan çocuklardan 8.4 milyonunun, ILO'nun 182 sayılı "En Kötü Koşullardaki Çocuk İşçiliği Sözleşmesinde" tanımlanan biçimlerde çalıştırıldığı tahmin edilmektedir. Bu çocuklar, uyuşturucu ticaretinde (1.2 milyon), zorla ve köle olarak (5.7 milyon), askeri çatışmalarda (0.3milyon), fahişelik ve pornografide (1.8 milyon) ve yasa dışı faaliyetlerde (0.6 milyon) dağılım göstermektedir².

Çocuk işçiliği 19.yüzyılda sanayileşme sürecinde çalışma ilişkilerindeki değişim ve çalışmanın doğurduğu riskler nedeniyle sorgulanmaya başlamıştır. Ülkeler, 19. yüzyılda çocuk işçiliğine müdahale etmeye ve tehlikeli işlerden çocukların korunması için harekete geçmeye başlamıştır. Bu mücadele başlangıçta ulusal boyutta yürütülürken daha sonra ILO'nun gözetim ve denetiminde evrensel ölçekte yürütülmeye başlanmıştır. Böylelikle sorunun daha tutarlı politikalar oluşturularak yürütül-

* CSGB Baş İş Müfettişi

1. Kadriye Bakırcı, çocuk ve genç işçilerin haklarının korunması Beta yayınları, 1.Bası Mayıs-2004 İstanbul sfh.2-3)

2. ILO-IPEEC SIMPOC, Every Child Counts, Geneva, 2002

mesinin ortamı hazırlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda ILO tarafından çok sayıda sözleşme ve tavsiye kararlar oluşturulmakta ve bu sözleşmelerin uygulanması takip edilmektedir.

Bu bağlamda çocuk işçiliğiyle mücadele; uzun erimli olmayı, evrensel deneyim ve uygulamalardan yararlanmayı zorunlu kılmaktadır. Özellikle çalışan çocuklara ilişkin denetim yöntem ve politikaları, uygulanabilir olmalarının yanında çıktılarından da yeni politikalar oluşturulmasına olanak vermektedir.

Bu yazıda çocuk işçiliğiyle mücadelede en etkin araçlardan biri olan iş denetimi yöntemi üzerinde odaklanılarak bir açılım sunulmaya çalışılacaktır.

I- ÜLKEMİZDE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ SORUNU

Türkiye'de sorunun boyutlarını istatistik verilerden görmek mümkündür. Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından ILO/IPEC teknik desteği ile Türkiye'de çalışan çocuklarla ilgili veri tabanı oluşturmak, çalışan çocukların çalıştıkları sektörleri, çalışma koşullarını, sosyo-ekonomik durumlarını ortaya koymak amacıyla 1994 ve 1999 yıllarında çocuk işgücü anketleri yapılmıştır³. Her ne kadar 1994 yılı verileri 6-14 yaş grubunu, 1999 yılı verileri ise 6-17 grubunu kapsıyorsa da , çocuk çalışması ile ilgili önemli ipuçları vermektedir.

DİE verileri, toplam nüfus içinde 6-17 yaş grubunun, 1994 yılında % 25.8 ve 1999 yılında % 25.4 ol-

duğunu ve ülkenin genç nüfus yapısını koruduğunu göstermektedir.

DİE 1999 Çocuk İşgücü Anketi verilerine göre, 6-17 yaş grubunda 1 milyon 635 bin çocuk ekonomik bir faaliyette bulunmaktadır. Bu yaş grubu için, ekonomik işlerde çalışan çocukların, toplam çocuk içindeki oranı, % 10.2'dir. Ekonomik işlerde çalışan çocuklar tarım, sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinde çalışmaktadırlar.

Nitekim, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1994 ve 1999 çocuk işgücü anketi verileri karşılaştırıldığında 6-14 yaş grubunda 1994 yılında ekonomik işlerde çalışan çocukların oranı % 8.5 (974.000 çocuk) iken, 1999 yılında bu oran % 4.2 (511 bin çocuk) olup, ülkemizde yürütülen faaliyetler sonucunda ekonomik işlerde çalışan çocuklarda % 4.3 oranında azalma olduğu görülmektedir.

I. 1 Türkiye'de Çocuk İşçiliğinin Temel Nedenleri

Uluslararası düzeyde yapılan araştırmalar, çocukların çalışmasının temel nedenlerinin ülkeler arasında büyük oranda birbirine paralel olduğunu göstermektedir. Çocuk işçiliğinin temel nedenlerinin yoksulluk, göç, geleneksel bakış açısı, eğitim olanaklarının yetersizliği, işsizlik, çocukların ucuz işgücü olarak görülmesi ve işverenlerin çocuk işgücüne talebi, mevzuatın yetersizliği ve etkin uygulanmamasıdır. Ülkemizde yapılan araştırmalarda da aynı sonuçlara ulaşılmaktadır. Bu nedenlerin

³ DİE, 1994 ve 1999 Çocuk İşgücü Anketleri

her biri bir diğerinin hem nedeni hem sonucu olabilmekte böylece bir kısır döngü ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda çocuk işçiliğinin temel nedenlerini, birbiriyle ilişkilerini dikkate alarak bir bütün içinde değerlendirmek ve ulusal politikaların, uluslararası hedef ve politikalarla bütünleştirilmesi yararlı olacaktır. Nitekim ülkemizde de sorunun çözümü için uluslararası gelişmeler, hedefler de dikkate alınarak, sorunu tüm boyutlarıyla ele alan ulusal politikalar hazırlanmakta, çözüm önerileri geliştirilmekte ve uygulanmaktadır.

1.2. Mevzuatımızda Çocuk İşçiliği

Ülkemizde ulusal mevzuatımızın temel dayanağını oluşturan Anayasamız ile çocuklar koruma altına alınmıştır. Anayasanın 50'inci maddesine göre, "Kimse yaşına ve cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. İş mevzuatımız, ülkemizin, onayladığı uluslararası sözleşmeler ve Avrupa Birliği'nin 94/33 sayılı direktifine uygun olarak düzenlenmiştir. İş Kanununda "çocuk" ve "genç işçi" kavramları getirilmiştir. Çocuk işçi, 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi, genç işçi ise, 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişi olarak tanımlanmıştır. İş K.71'nci maddesinde, 15 yaşını doldurmamış çocukların İş Kanununa tabi bir işte çalıştırılmaları mutlak anlamda yasaklanmıştır. Ancak "on dört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitimine devam edenlerin okullarına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilecektir. Çocuk ve genç işçilerin çalışabileceği işe yerleştirilmelerinde işlerin güvenlik, sağlık, bedensel ve psikolojik gelişmeleri, kişisel yatkınlık ve yetenekleri esas olarak göz önünde bulunduru-

lacaktır. Çocuğun görmekte olduğu işin onun okula gitmesine mesleki ilerlemesine ve devamına engel olmaması, dersleri izlemesine zarar vermemesi gerekir. Bu bakımdan on dört yaşını doldurmamış çocuklar için de önlemlerin alınması öngörülmüş; temel eğitimi tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi ve haftada otuz beş saatten fazla olamaz. Ancak on beş yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde sekiz ve haftada kırk saate kadar arttırılabilir(4857 m.71,f.4). 4857 sayılı İş Kanununun 53'ncü maddesinin beşinci fıkrasına göre, 18 yaş ve daha küçük çocuk ve genç işçilere verilecek yıllık ücretli izin 20 günden az olamayacaktır. Ayrıca çocuk ve genç işçilerin bir işe alınmadan önce 18 yaşını dolduruncaya kadar da bedensel yapılarının çalıştıkları işler ile çalışmayı sürdürebilme uyumluluğunun altı ayda bir hekimden alınacak raporla belgelenmesi ve denetimlerde de istenildiği zaman gösterilmesi gerekmektedir. İş Kanununun uygulama alanı içindeki bir iş yerinde çalışan on sekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçilerin cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin sanayiye ait işlerde gece çalıştırılmaları yasaktır. Bu yaştaki çocuk ve genç işçiler, maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altı veya su altında çalışılacak işlerde de çalıştırılmazlar (4857 m.72).

On sekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçiler bakımından yasak olan işler ile onbeş yaşını tamamlamış, ancak onsekiz yaşını tamamlamamış genç işçilerin çalışmalarına izin verilecek işler, on dört yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamamış çocukların çalıştırılabilecekleri hafif işler ile çalışma koşulları, İş Kanununu 71'inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre yayımlanmış bulunan "Çocuk ve Genç İşçilerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik"de ayrıntılı bir biçimde gösterilmiştir.

4857 sayılı İş Kanununu 85'inci maddesine göre, on altı yaşını doldurmamış genç işçiler ve çocuklar ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaz. 16 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşını bitirmemiş genç işçilerin ise, hangi tür ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılabilecekleri, hangi işlerin ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağı Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği'nin ekindeki cetvelde gösterilmiştir.

II-ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE ULUSLARARASI MÜCADELE

Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleri

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), çalışan çocukların korunmasıyla özel olarak ilgilenmiş ve bugüne kadar bu konuda 22 sözleşme ve 11 tavsiye kararı yürürlüğe koymuştur. Bu sözleşmelerin büyük bir kısmı tümüyle çalışan çocuklarla ilgili olup, bir kısmında da çalışan çocukları da korumaya yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. ILO'nun Çalışma Yaşamında Temel İlke ve Haklar Bildirgesinde yer alan 4 ana konudan ikisi doğrudan çocuklarla ilgili olup, biri İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin 138 Sayılı Sözleşme, diğeri ise En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 182 Sayılı Acil Eylem Sözleşmesi ile 190 Sayılı Tavsiye Kararıdır.

ILO'nun, istihdama kabulde asgari yaşa ilişkin 138 Sayılı Sözleşmesi, tüm sektörler ve bütün işler için belirli ilkeler getirmiştir. 138 Sayılı Sözleşme, 15 yaşından küçüklerin çalıştırılmalarını yasaklamış, ülkelerin seçimlerine göre 14 veya 13 yaş için ise sadece hafif işlere izin verilmiştir. 18 yaşına kadar da sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimini tehlikeye ILO'nun, 182 Sayılı Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi ise; çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve çocukların askeri çatışmalarda zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla çalıştırılmaları gibi kölelik veya kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimlerini; çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu; çocuğun özellikle ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılmasını, bunlar için tedarikini ya da sunumunu; mahiyeti veya yürütümündeki koşulları itibariyle çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işlerde çalıştırılmasını "çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri" olarak kabul etmektedir. Sözleşme bu sözleşmeyi onaylayan her ülkenin acil bir sorunu olarak en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin yasaklanmasını ve ortadan kaldırılmasını temin edecek ivedi ve etkin önlemler alınmasını istemektedir.

Türkiye, 1932 yılından beri üyesi bulunduğu ILO'nun 56 sözleşmesini onaylamıştır. ILO'nun 138 ve 182 sayılı sözleşmelerini de içeren, bu sözleşmelerden 7'si doğrudan, 3'ü ise dolaylı olarak çalışan çocuklara yöneliktir.

II.1- Uluslararası Çalışma Örgütü-Çocuk Emeginin Kullanımının Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı

Çocuk işçiliğinin azalmasında, dünyada her yıl daha fazla sayıda çocuğun çalışma yaşamına girdiği görülerek, ILO tarafından 1991 yılında uygulanmaya başlanan "Çocuk Çalıştırılmasının Sona Erdirilmesi Programı (IPEC)" önemli rol oynamıştır. IPEC, çocuk çalıştırılmasını önlemeleri doğrultusunda ülkelere yardımcı olmak ve bu konuda dünya çapında bir bilinç oluşumunu teşvik etmek suretiyle, çocuk çalıştırılmasının aşamalı olarak ortadan kaldırılmasını hedefleyen bir programdır.

Programın Amaçları :

- Uzun dönemli bir hedef olarak çocuk çalıştırılmasını önlemek,
- Çocuk çalıştırılmasının en tehlikeli ve sömürüye en fazla açık biçimlerini ortadan kaldırmak,
- Çocuk çalıştırılmasını önlemeye yönelik bir geçiş önlemi olarak, çalışma koşullarının iyileştirilmesidir.

IPEC Programının temel olarak öngördüğü stratejiler (müdahale araçları), aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Hükümetlerin, çocuk emeği konusunda, işveren örgütleri, işçi örgütleri, gönüllü kuruluşlar, üniversite, medya gibi toplumsal kurumlar ile danışma ve iş birliği düzeyinde birlikte hareket etmeleri,
- Çocuk emeği sorununun niteliğini ve büyüklüğünü ortaya koymak için bir durum analizi uygulanması,

- Çocuk emeği ile ilgili problemlere yönelik ulusal politikalar oluşturulması,
- Kurumsal mekanizmalar oluşturulması ve varolan kurumların güçlendirilmesi,
- Çocuk emeği ile ilgili işyeri düzeyinde, bölgesel ve ulusal düzeyde duyarlılık yaratılması,
- Koruyucu yasaların geliştirilmesi ve uygulanması,
- Potansiyel ve mevcut çocuk işçileri risklerden korumaya, sömürü ve tehlike arz eden işlerden çekmeye yönelik eylem programları uygulanması,
- Çocuk emeği konusunun sistematik olarak, sosyal ve ekonomik politikalar, programlar ve bütçe imkanları ile bütünleştirilmesidir.

IPEC Programı, bir ülkede çocuk çalışanların durumlarının iyileştirilebilmesinin, ancak ulusal politika olarak benimsenmesi ve ilgili tüm kurum ve kuruluşların katılımıyla uygulanmasının mümkün olabileceği noktasından hareket etmektedir. IPEC Programı çocuk işçiliğine karşı dünya çapında bir hareketin başlamasına öncü olmuş ve program kapsamında yapılan projelerle 5 milyon çocuğa ulaşmak mümkün olmuştur.⁴

Çocuk işçiliğine karşı dünya çapındaki hareketin etkili olduğu, son gelişmelerin değerlendirildiği

ILO'nun Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler ILO Bildirgesinin İzlenmesi Çerçevesindeki 2006 Küresel Rapor'unda da görülmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO), çocuk işçiliğinin önlenmesi yolunda küresel düzeyde sağlanan başarıları ve yerine getirilmesi gerekli görevleri ortaya koyan 'Çocuk İşçiliğinde Sona Doğru: Ulaşılabilir Bir Hedef', Çalışmaya İlişkin Temel Haklar ve İlkeler ILO Bildirgesinin İzlenmesi Çerçevesindeki 2006 Küresel Rapor'unda, 2004 yılı tahminlerine, göre, ekonomik açıdan faal yaklaşık 317 milyon çocuk bulunduğu ve bu çocukların 218 milyonunun çocuk işçi olduğu, çocuk işçilerden 126 milyonunun ise tehlikeli işlerde çalıştırıldığı açıklanmıştır. Rapor, 5-17 yaş grubundaki çocuk işçi sayısının 2000-2004 yılları arasında yüzde 11'lik bir azalmayla 246 milyondan 218 milyona düştüğünü göstermektedir. Tehlikeli ve ağır işlerde çalıştırılan çocukların sayısında daha fazla düşüş meydana gelmiş, 5-17 yaş grubundaki çocukların sayısı % 26, 5-14 yaş grubundakilerin sayısı % 33 azalmıştır.⁵ Bu gelişme son on yılda çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi için uluslararası düzeyde oluşturulan politika ve uygulanan programların çocuk işçiliğinin azalmasında etkili olduğunu göstermektedir.

III-İŞ TEFTİŞ KURULU VE ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Ülkemiz, Uluslararası Çalışma Örgütü ile 1992 yılında imzaladığı anlaşmayla, ILO/ IPEC Programına katılan ilk 6 ülkeden biri olmuştur. Çocuk işçiliği ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları olan ve çözümü farklı kurumların işbirliğiyle harekete geçmesini gerektiren bir sorundur. Ülkemizde de çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi konusundaki en önemli çalışmalar ILO/IPEC programı çerçevesinde başta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olmak üzere, Milli Eğitim Bakanlığı, SHÇEK, diğer kamu kurum ve kuruluşları, işçi ve işveren kuruluşları, sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülmektedir.

4. Çocuk İşçiliğinde Sona Doğru: Ulaşılabilir Bir Hedef' raporu, sayfa xii

5. Çocuk İşçiliğinde Sona Doğru: Ulaşılabilir Bir Hedef' raporu, 6-8

Çocuk işçiliği ile mücadelede edinilen tarihsel deneyim mücadeledeki önemli faktörlerin; hükümetlerin çocukları koruyucu yasalar çıkarması, herkes için parasız eğitim, yasaların etkin bir biçimde uygulanmasının sağlanması, sosyal ortamda değişiklik, çocuk işçiliğine karşı bilinç ve duyarlılık geliştirme çabalarının gerekliliği olduğunu göstermektedir. Çocuk haklarının tanınması, çalışma yaşamının çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinin kavranması ancak bu konuda bilinç ve duyarlılık artırma ile mümkündür. Bu faktörler, iş yasalarının uygulanmasının sağlanması ve gerek işverenlerde gerekse kamuoyunda bilinç ve duyarlılık geliştirilmesinde önemli görevler yerine getiren İş Müfettişlerinin, çocuk işçiliğine karşı verilen mücadelenin başlıca aktörlerinden olduğunu göstermektedir. İş Müfettişlerinin önceden haber vermeden iş yerlerine günün her saatinde girme ve işverenlerden çalışma koşulları ve ortamlarının iyileştirilmesini ve yasalara uymalarını isteme, kanunların ihlal edilmesi durumunda bu ihlallere karşı harekete geçme yetkilerinin bulunması, diğer kurum ve kuruluşları harekete geçirebilme nitelikleri, çocuk işçiliği ile mücadelede iş müfettişlerinin önemini ortaya koymaktadır.⁶

ILO'nun en önemli on sözleşmesi arasında sayılan ve İş Teftişi ile ilgili konularda temel belge konumunda yer alan 81 sayılı Sanayi ve Ticarete İş Denetimi Sözleşmesi; 3/a maddesinde, çocuk işçiliği ile iş teftişi arasında açık bir ilişki kurularak; "İş Teftişi çalışma saatleri, ücretler, güvenlik, sağlık ve esenlik, çocukların ve gençlerin çalıştırılma durumları ve ilgili diğer başlıklardan oluşan bir dizi temel işlevi kapsmalıdır" denilmektedir. Bu maddeden hareketle, çocuk işçiliğinin önlenmesi tüm dünyada iş teftişinin öncelikleri arasında yer almıştır. Çocuk işçiliği sorunu, İş Teftiş Kurulu Başkanlığının da, öncelikleri arasındadır. Nitekim, (ILO/IPEC)'na katılarak önemli projeler gerçekleştirilmiştir.

İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, ILO/IPEC kapsamındaki çalışmalarına 1993 yılında başlamıştır. Bu kapsamda 7 proje gerçekleştirilmiştir.

III.1-Projelerde Uygulanan Denetim Yöntemi

İş denetiminin çocuk işçiliği ile etkin mücadelesi için iş müfettişlerinin önlemeyi ve korumayı temel

alan bir politikanın hazırlanması ve yürürlüğe konulması gerekmektedir." Çocuk çalışanların durumlarının iyileştirilmesi için yürütülen eylemlerden hemen sonuç alınamaz, görünür sonuçlar orta ve uzun erimde ortaya çıkar. Bu durumda, yığınlık, eylemi yürütenlerin önündeki önemli bir tuzaktır. İş denetimi etkinlikleri bu nedenle büyük bir özenle örgütlenmeli ve düzenli olarak değerlendirilmelidir. Girişimleri, çocuğun gelişimini, ailesinin geçimini sağlayıp, sürdürülebilirliğini ilgilendirdiğinden, iş denetimi girişimlerinin durumu daha da ağırlaştırıcı olumsuz etkiler yaratmamasına özellikle özen gösterilmelidir. Bu ve benzeri nedenlerle, iş denetiminin eylemi, çocuk çalıştırılmasının önlenmesini, bu sonuca ulaşıncaya kadar da çocukların korunmasının ve istihdam koşullarının iyileştirilmesini amaçlayacak uygun ve tutarlı bir politikaya dayanmaktadır..." Ülkemizde de sorunun öncelikle tüm boyutları ile tanımlanmasını, tarafların katılımıyla çözüm önerileri geliştirilmesini, ilgili tüm tarafların harekete geçmesini ve kalıcı değişim sağlayacak bir politika hazırlanmasını ve uygulanmasını gerçekleştirecek bir denetim yöntemi olan sorun çözme yöntemi uygulanmıştır. ILO-Çalışma Yönetimi Bölümü tarafından geliştirilen⁷ ve ülkemize uyarlanan ve klasik denetim yönteminden farklı yöntem ILO/IPEC kapsamında yürütülen "iş müfettişlerinin çalışan çocuklar konusunda eğitimi", "çocuk emeği konusunda iş denetim politikalarının uygulanması" projelerinde, iş müfettişlerine projeler süresince yöntem konusunda ILO uzmanları tarafından özel eğitimler verilmiştir. Yöntem, Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından 1993 yılından itibaren uygulanan projelerde denetim yönteminin her bir aşaması farklı bir proje olarak; ancak bir bütünlük içinde uygulanmıştır.

Projede uygulanan yöntem, üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama "gözlemek ve dinlemek", ikinci aşama "değerlendirmek ve anlamak", üçüncü aşama ise "politika ve strateji" oluşturmaktır.

Projelerde durum tespiti yapılarak sorunlar ve çözüm önerileri değerlendirilmiş, İş Teftiş Kurulu Başkanlığının çocuk işçiliğiyle mücadelede politika ve eylem programları hazırlanmış ve denetim politikası, kullanılacak strateji belirlenerek, projelerle uygulamaya geçilmiştir⁸.

6. ILO-Çocuk İşçiliğiyle Mücadele-İş Müfettişleri İçin El Kitabı (Çev.Metin ÇULHAOĞLU) ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı,İlo-Ankara Ofisi 2004.Ankara

7. ILO Çalışma Yönetimi Bölümü Belge No:36 (Jean-Maurice DERRIEN, Çocuk Çalıştırılması ile İlgili Politika Hazırlanması ve İş Denetimi Eğitim Kılavuzu, Çev. Dr. H. Başçıl, Dr. B. Piyal)

8. Çalışan Çocuklar Projesi Raporu, ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, Ocak 2000 Ankara

İş Müfettişleri projeler süresince aşağıdaki stratejileri kullanmaktadırlar:

- Durum saptaması
- Çalışan çocuklara ve kişilere yönelik eğitim
- İlgili kurum ve kuruluşların duyarlılaştırılması
- Kurumlararası işbirliği
- Kurumsal yapıların güçlendirilmesidir.

Projelerde izlenen denetim politikası: İş Müfettişleri tarafından çocuk işçiliğine yönelik oluşturulan denetim yönteminde;

- Denetimlerde yol gösterici ve rehber olmak,
- Eğitimi temel araç olarak kullanmak,
- Sorunların kaynaklarını belirleyerek, sorunu kaynağında çözmek ve çözümlere destek verecek kurumlarla işbirliği yapmak,
- Kurumlar arası işbirliğini geliştirmek, denetim politikası olarak belirlenmiştir.

III.2-İş müfettişleri tarafından tamamlanan projeler:

İş Teftiş Kurulu tarafından 1993-2004 yılları arasında tamamlanan projeler aşağıda belirtilmiştir.

- İş Müfettişlerinin Çalışan Çocuklar Konusunda Eğitimi,
- Çocuk Emegi Hakkında İş Denetim Politikalarının Uygulanması,⁹
- Kimyasalların Çalışan Çocuklar Üzerindeki Etkisi,
- Yapıştırıcı Üreticilerine Duyarlılık Kazandırılması,
- Yapıştırıcı Üreticilerinin Duyarlılıklarının Arttırılması,
- Çocuk İşçiliği Video Kasetlerinin Çoğaltılması
- Çocuk İşgücünün En Kötü Biçimlerinin İzmir'de Seçilen Sınai Meslek Dallarında 2003 Yılı İtibariyle Sona Erdirilmesi.

İş Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından 1993-2000 yılları arasında gerçekleştirilen projelerde iş müfettişleri, hazırlanan politika ve program çerçevesinde çalışmalarını sürdürmüşler ve çeşitli modeller geliştirmişlerdir. Çocuk işçiliği sorununun çözümünün kurumlararası iş birliği ile mümkün olabileceğinden hareketle 2000-2004 yılları arasında İş Teftiş Kurulu'nun sorumluluğunda, 2000 yılına kadar projelerde geliştirilen modeller tek projede bütünleştirilerek ve ilgili diğer tüm kurumların katılımıyla, sorunu tüm boyutlarıyla ele alan ve çözüm önerileri geliştirilen "Çocuk İşgücünün En Kötü Biçimlerini İzmir'de Seçilen Sınai Meslek Dallarında 2003

Yılı İtibariyle Sona Erdirilmesi Projesi", tekstil, ayakkabı ve oto tamir ve bakım meslek dallarında uygulanmıştır. Projenin hedefi 4000 çalışan çocuk ve kardeşi olmasına karşın, iş müfettişlerinin izledikleri stratejiler ve kurumlararası işbirliği ile 7861 çocuğun eğitimlerini sürdürmeleri sağlanmıştır. Proje sonunda yapılan ulusal ve uluslararası değerlendirmelerde, proje ve projede izlenen stratejiler başarılı bulunarak, yaygınlaştırılarak tekrarlanmasına karar verilmiştir. Proje raporu, Türkçe ve İngilizce yayınlanarak ilgililerin bilgisine sunulmuştur¹⁰.

İzmir'de uygulanan proje , yaygınlaştırılarak 1 Kasım 2004 tarihinde Ankara, İzmir ve Bursa'da mobilya sektöründe uygulanmaya başlanmıştır. Projenin ülkemizde ve uluslararası platformda yürütülen diğer projelere örnek oluşturması nedeniyle ILO/IPEC Programı kapsamında uygulanmakta olan "Mobilya sektöründe çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin sona erdirilmesi projesi" hakkında bilgi verilmesinde yarar bulunmaktadır.

III.3- İş Müfettişleri tarafından halen yürütülmekte olan proje

III.3.1.- Mobilya sektöründe çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin sona erdirilmesi projesi

Ülkemiz tarafından onaylanan Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 182 sayılı Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi'nin 6. maddesine göre, ülkelerin kötü şartlardaki çocuk işçiliğinin öncelikli olarak ortadan kaldırılması için eylem programlarını belirleme ve uygulama yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu kapsamda, Bakanlığımız tarafından, ilgili diğer kuruluşlar, işçi ve işveren örgütlerinin görüş ve önerileri de alınarak, "kötü şartlardaki çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması için zamana bağlı ulusal politika ve program çerçevesi hazırlanmıştır.¹¹" Zamana bağlı ulusal politika ve program çerçevesinde, iş müfettişleri tarafından yapılan teftişlerde elde edilen bilgiler, mobilya üretiminde kullanılan makine, araç, gereç ve hammaddeler ile çalışma koşulları dikkate alınarak, mobilya sektörü çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin sona erdirilmesinde öncelikli sektör olarak belirlenmiştir. Öncelikle, Hacettepe Üniversitesi ile iş birliği içinde yapılan bir araştırma ile Mobilya Sektöründe çalışan çocukların ve ailelerinin sosyo-ekonomik özellikleri, çocukların çalışma ortam ve koşulları belir-

9. ILO-IPEC Projesi Çalışan Çocukların Korunması için Politika ve Eylem Programı Yöntem Önerisi (7 İskolu örneği) Çalışma ve Sosyal güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, Ocak 1995, Ankara

10. Çalışan Çocukların Eğitime Yönlendirilmesi İzmir Projesi Raporu, ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2005)

11. çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması için zamana bağlı ulusal politika ve program çerçevesi, ÇSGB, Çalışan Çocuklar Bölümü

ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE ULUSLARARASI MÜCADELE

lenerek, araştırma doğrultusunda hedef, strateji ve faaliyetler belirlenmiştir¹².

Proje, ILO/IPEC programı kapsamında uygulanmaktadır. Uygulama dönemi, 1 Kasım 2004-31 Ekim 2006 tarihleri arasındadır. Projenin nihai amacı, Ankara, İzmir ve Bursa illerinde mobilya sektöründe, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin sona erdirilmesidir. Bu amacın gerçekleştirilmesi için 15 yaşının altındaki çocukların çalışma hayatından çekilerek eğitime yönlendirilmesi, 15-18 yaşları arasındaki çocukların, en kötü biçimlerdeki işlerden çekilmeleri ve mesleki eğitime yönlendirilmeleri, iş yerlerindeki çalışma koşulları ve ortamlarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Proje mobilya sektörünün yoğun olduğu Ankara, İzmir ve Bursa/İnegöl'de uygulanmaktadır.

Projenin hedef grupları Ankara, İzmir ve Bursa'da;

- 18 yaşının altında 1250 çocuk,
- Çalışan çocukların kardeşlerinden 1250 çocuk,
- 600 aile,
- Mobilya sektöründeki işverenler,
- Kamuoyudur.

Projede izlenen başlıca stratejiler aşağıda belirtilmiştir:

- > Çocukların eğitime yönlendirilerek çalışma hayatından çekilmesi,
- > Çocukların fiziksel, sosyal, kültürel gelişimlerine katkı sağlayacak çalışmaların yürütülmesi ve bu amaçla sosyal destek merkezleri oluşturulması,
- > Çocuk işçiliği sorunu gibi çok yönlü bir konuda, kalıcı çözümler elde etmek için, çalışmaların ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde yürütülmesi,
- > İşveren, aileler ve çocuk işçiliğiyle ilgili kurum ve kuruluşların görevlilerinin çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri konusunda bilgilendirilmeleri,
- > İşyerlerinin çalışma koşulları ve ortamlarının iyileştirilmesinde eğitime öncelik verilmesi,
- > Çocuk işçiliğinin temel nedeni olan ailelerin yoksulluğunu giderecek faaliyetler,
- > Kamuoyu duyarlılığının artırılması.

Faaliyetler:

Projenin stratejileri doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetler aşağıda belirtilmiştir.

Kurumlararası İşbirliği:

Proje İş Teftiş Kurulunun sorumluluğunda yürütülmektedir. Ancak, çocukların eğitime devamlarının sağlanması ve rehabilitasyonları, ailelerin eğitimi ve yoksulluğu giderici faaliyetler gibi diğer kurum ve kuruluşların görev alanına giren konularda, ilgili bakanlıklar, işçi ve işveren örgütleri, yerel yöne-

timler, üniversiteler ve gönüllü kuruluşlarının kendi görev alanları ile ilgili konularda işbirliği içinde projede çalışmalarını sağlayacak mekanizmalar kurulmuştur. Böylece proje, çocuklar yararına ortak çalışma ağı oluşturulmasının da aracı olmuştur.

Kurumlararası işbirliğinin en önemli adımı, kurumlarla imzalanan protokoller ve bu protokollerde belirlenen konuların uygulamaya geçirilmesi için yapılan çalışmalar arasında eşgüdümün sağlanması amacıyla oluşturulan kurullardır. Söz konusu kurullar, ulusal düzeyde "Merkez Yürütme Kurulu", yerel düzeyde ise, "Çocuk İşçiliğini Önleme İl Komitesi" ve "İşçi Sendikaları Çocuk İşçiliği Eylem Komitesi" dir.

Protokoller

Projede, çocuk işçiliği sorununa, bütünsel yaklaşılmıştır. Ülkemizde 1992 yılından beri, ILO/IPEC Programı çerçevesinde yürütülen projelerde elde edilen deneyimler, projede bir araya getirilmiş ve her kurum kendi alanında görev üstlenmiştir. Kurumların katkılarının ve bu katkıların yerine getirilmesinde bilgi akışı ve eşgüdümün sağlanabilmesi için, kurumlarla protokoller düzenlenmiştir.

Projeden sorumlu İş Teftiş Kurulu Başkanlığı ile aşağıda belirtilen kurumlar arasında protokoller imzalanmıştır.

¹². Ajaç İşleri Sektöründe Çalışan Çocuklara Yönelik Araştırma Raporu, ÇSGB İş Teftiş Kurulu, Ankara, 2005)

- Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü,
- Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü,
- Araştırma Kurumu Başkanlığı,
- Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü,
- Ankara ve İzmir Valiliği,
- İnegöl Kaymakamlığı,
- Ankara ve İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı,
- İnegöl Belediye Başkanlığı,
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu,
- Ankara, İzmir ve İnegöl Mobilyacılar Meslek Odaları,
- Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi.

Diğer kurum ve kuruluşlarla eğitim ve duyarlılık faaliyetleri

İş Müfettişleri, diğer kurum ve kuruluşların görevlilerinin de katılımıyla sanayide çalışan çocukların karşılaştıkları riskler, sorunları ve alınabilecek önlemler ve işbirliği alanlarını belirlemek üzere bu kurumlarla seminerler düzenlemiştir. Bu seminerlerde ; Jandarma ve Emniyet Teşkilatı mensuplarına, Okul müdürlerine, öğretmenlere, Mesleki Eğitim Merkezi öğretmenlerine, Doktorlar ve diğer sağlık görevlilerine, Belediye zabıta memurlarına ve Üniversite öğrencilerine eğitim verilmiştir.

İşyerlerinin Denetimi ve Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi.

Projede 22 iş müfettişi görevlendirilmiştir. Projede görevlendirilen iş müfettişlerine çocuk işçiliği konusunda özel eğitim verilmiştir. İş Müfettişleri sanayi sitelerinde proje kapsamında işyerlerini denetlemekte, çalışan çocukların durumu tesbit edilmekte, 15 yaşının altındaki çocuklar çalışma haya-

tından çekilmekte, 15-18 yaşları arasındaki çocuklarda çalışmanın en kötü biçimleri olan ağır ve tehlikeli işlerden uzaklaştırılmaktadır. İşyerlerinin çalışma koşul ve ortamlarının iyileştirilmesi için eğitim önemli bir strateji olarak kullanılmaktadır. İş Müfettişlerince denetim yapılan her işyerinde işyeri çalışma koşul ve ortamının iyileştirilmesi için işverenlere eğitim verilmekte, ayrıca toplu eğitim seminerleri düzenlenmektedir. İş verenlere ve sektörde çalışanlara bilgi vermek, yol göstermek amacıyla hazırlanan sektör

kılavuzu ve eğitici diğer malzemeler (afiş, broşür vb.) iş verenlere ve işçilere verilmektedir. İşyerlerinde eğitimlerden sonra iş yerlerindeki iyileşmeleri belirlemek ve çalışma hayatından çekilen çocukların işe dönüp dönmediklerinin yada en kötü biçimlerdeki işlerden çekilen çocuklara aynı tür işlerin yaptırılıp yaptırılmadığının tespiti amacıyla kontrol denetimler yapılmaktadır.

Ayrıca, Mesleki Eğitim Merkezi öğretmenleri, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu iş yeri danışma ve denetleme grubu (İDDG) üyeleri ve iş müfettişleri izleme grubu oluşturmuştur. İzleme grubu çocuklarla ilgili bilgileri paylaşmakta ve çocukların eğitime devam edip etmediklerinin ve çalışma hayatına yeni giren ya da yeniden işe başlayan çocukların tesbiti mümkün olmaktadır.

Çalışan Çocukların Çalışma Hayatından Çekilmesi:

İş Müfettişleri tarafından belirlenen ve çalışma hayatından çekilen çocuklara, eğitim olanağı sunulmadığı, sosyal rehabilitasyonları gerçekleştirilmediği ve yoksulluğu giderici programlara yer verilmediği takdirde bu çocukların bir başka sektörde ya da enformel olarak çalıştırılmasına yol açabilir. Bu nedenle, çocukların ve ailelerin eğitimi, rehabilitasyonu, ailelere gelir getirici faaliyetlerin düzenlenmesi ve çocukların izlenmesi amacıyla Sosyal Destek Merkezleri kurulmuştur.

Sosyal Destek Merkezleri:

Ankara, İzmir ve Bursa'da sosyal destek merkezleri açılmıştır. Bu merkezlerde ücretleri projeden ödenerek 2 koordinatör, 2 sosyolog ve 1 sosyal hizmet

uzmanı çalıştırılmaktadır. Ayrıca Milli Eğitim Müdürlükleri öğretmen, Belediye Başkanlıkları uzman ve personel görevlendirmiştir. Ankara ve İzmir'de sosyal destek merkezlerinin büroları Mobilya Meslek odaları tarafından temin edilmiştir. İnegöl'de, Mesleki Eğitim Merkezinin sağladığı odalarda işbirliği içinde çalışmalar yürütülmektedir. SDM'nde sürekli, çocuklar, aileler ve işverenler için, eğitim programları düzenlenmektedir. Aileler için yoksulluğu önleyecek programlar hazırlanmaktadır. Proje kapsamında alınan bilgiler bilgisayar ortamında web tabanlı bir programla izlenmektedir.

Çocuklara yönelik olarak, okuma-yazma kursu, tamamlama kursu, açık ilköğretim ve açık lise destek kursları, çocuk hakları, ilk yardım, beslenme, hijyen, resim, müzik gibi güzel sanatlara yönelik kurslar düzenlenmiştir.

Sağlık taraması:

Çocuklar iş yerlerinde, zararlı kimyasal ve patlayıcı maddelerin bulunduğu, toz, gaz, gürültü gibi sağlığı etkileyecek ortamlarda, koruyucusuz makinelerde, bedenlerine uygun olmayan işlerde çalıştırılmaktadır. Çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerinin etkilenmemesi ve sağlıklarının korunması için, önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu amaçla, çalışan çocuklar ve kardeşlerinin sağlık kontrolleri, ve tedavileri yaptırılmakta, ayrıca çocuklar, aileler ve işverenler için duyarlılık artırma ve bilgilendirme eğitimleri gerçekleştirilmektedir.

Bu bağlamda, Ankara'da Numune Araştırma ve Eğitim Hastanesi ile Hastaneye bağlı Siteler Polikliniği ve İzmir'de Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi ile protokol imzalanmıştır. İnegöl'de Sağlık Grup Başkanlığı bu konuda destek vermektedir.

Çocukların rehabilitasyonu için yapılan çalışmalar:

Çocukların tanınma, sevgi, özerklik, toplumsallaşma ve öğrenim gereksinimleri bulunmaktadır. Sosyal Destek Merkezine SDM'nde sürdürülen faaliyetlerde, çocukların temel gereksinimleri de karşılanmaya çalışılmıştır.

SDM ye gelen çocukların her açıdan gelişme gösterebilmesi için, onların yoksun olduğu pek çok şeyi, SDM'de bulmaları gerekmektedir. Bu yaklaşımla, uzmanlar, SDM'ne devam eden çalışan çocukların, kardeşleri ve aileleriyle görüşerek, sosyal ve demografik bilgilerini almakta, derinlemesine görüşmelerle daha yakından tanıyarak, sosyal ve psikolojik gereksinimlerini belirlemektedirler. Çocuklarla doğrudan temas kuran öğretmenler, sorunları gözlemleyerek, uzmanlarla paylaşmış ve birlikte çözüm aramışlardır.

Çocukluklarını yaşamaları ve toplumsal yaşamla bütünleşmeleri için şenlikler düzenlenmiş, müzelelere, sinema ve tiyatrolara, futbol maçlarına, pikniklere gidilmiştir.

Çocukların Ailelerine Sağlanan Destekler:

Merkeze gelen çocukların aileleri ile uzmanlar görüşmektedir. Ailelerin sosyal refahı ve yoksul aileyi çocuğun geliriyle bağımlı hale gelmekten kurtarmanın en önemli aracı, anne, baba ve diğer yetişkin aile bireylerini üretici ve aileye gelir getirci duruma getirmek; aileyi gelir getirici faaliyetlerle desteklemektir. Sadece, sosyal yardım fonlarıyla, aile geliri katkı sağlamak, kalıcı ve sürdürülebilir bir iyileşme sağlamayacaktır. Projede bu yaklaşımlardan hareketle, stratejiler geliştirilmiştir. Türkiye İş Kurumu ve Halk Eğitim Merkezleri ile iş birliği içinde işe yerleştirme, aile bireyleri için el sanatları kursları ve istihdam garantili kurslar düzenlenmektedir.

Proje kapsamında ailelere yönelik faaliyetlerin tümü, öncelikle aile ile iletişim ve iş birliğini artırmıştır. Bu durum, ailenin projeye destek vermesini, çocuklarının eğitimlerini sürdürmesi için, daha fazla çaba sarf etmelerini sağlamıştır. Aileler, ülkemizde ücretsiz yararlanabilecekleri eğitim, sağlık, mesleki eğitim imkanlarını ve bu hizmetlerden yarar-

lanma yöntemlerini öğrenmişlerdir. Çocuk işçiliğinin tehlike ve zararları konusunda duyarlılıkları artmıştır.

Proje faaliyetlerinin değerlendirilmesi

İş Müfettişleri tarafından çocuk işçiliği sorunu ile mücadelede, sorunun temel nedenlerine çözüm arayan bir yaklaşım uygulanmaktadır. İş müfettişleri, çocuk işçiliğiyle mücadelede klasik denetim yöntemleri ile kalıcı çözümler gerçekleştirilemeyeceğinden hareketle, yeni denetim yöntemleri uygulamaktadırlar. Kurumlararası iş birliğine verilen önem, ülkemizde varolan hizmetlerin çocuğun yararına kullanılmasını sağlamıştır. Projelerde gerçekleştirilen eğitim ve duyarlılık çalışmaları, ilgili taraflarda sağlanan tutum ve davranış değişikliği ile kalıcı iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir. İş Müfettişleri, sürdürülebilir ve tekrarlanabilir modeller oluşturmuştur.

SONUÇ

Çocuk işçiliği ile ilgili veriler sorunun ertelenemez olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuklara daha iyi bir gelecek sağlanması için başlatılan küresel hareketle, önemli gelişmeler sağlanmıştır. Milyonlarca çocuğun yaşamı kurtarılmış, okula giden çocuk sayısında artış olmuş, çocuk işçiliğinde önemli bir azalma kaydedilmiştir. Ancak, hala yaşamını sürdürme pahasına çalışmakta olan çocuklar vardır. Bu nedenle çocuk işçiliğiyle mücadele çabalarının sürdürülmesi gerekmektedir. Çocuk işçiliğine son verilmesi hedefi kalkınma ve temel insan hakları çerçevelerine dahil edilmelidir. Nitekim, çocuk işçiliğinin azaltılması Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinde açık bir hedef olmamasına karşın eğitim, yoksulluk ve çocuk işçiliğiyle bağlantıya işaret ederek, eğitimin artırılması ve yoksulluğu azaltması için çocuk işçiliğiyle mücadelede önemli adımlar atılması gerektiği belirtilmektedir.

Çocuk işçiliğinin sona erdirilmesinde, sadece yasaların ve yaptırımların uygulanması yeterli değildir. Çocuk işçiliği sorununun önlenmesi, sorunu oluşturan nedenlerin ortadan kalkmasını sağlayacak siyasal kararlılık, ilgili tüm kesimleri içine alan ulusal politika ve eylem programlarının uygulanması ile mümkündür.

Kaynakça

Kadriye BAKIRCI, Çocuk ve Genç İşçilerin Haklarının korunması Beta yayınları, 1.Bası Mayıs-2004 İstanbul sh. 2-3).

ILO-IPEC SIMPOC, Every Child Counts, Geneva, 2002 Çocuk İşçiliğinde Sona Doğru: Ulaşılabilir Bir Hedef Raporu, sayfa 6-8.

DiE, 1994 ve 1999 Çocuk İşgücü Anketleri

Çocuk İşçiliğinde Sona Doğru: Ulaşılabilir Bir Hedef Raporu

ILO Çalışma Yönetimi Bölümü Belge No:36 (Jean-Maurice DERRIEN, Çocuk Çalıştırılması ile İlgili Politika Hazırlanması ve İş Denetimi Eğitim Kılavuzu, Çev.Dr.H.BAŞÇIL, Dr.B.PİYAL)

Çalışan Çocuklar Projesi Raporu, ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, Ocak 2000 Ankara.

ILO-IPEC Projesi Çalışan Çocukların Korunması için Politika ve Eylem Programı Yöntem Önerisi (7 İskolu örneği)Çalışma ve Sosyal güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, Ocak 1995, Ankara

Çalışan Çocukların Eğitime Yönlendirilmesi İzmir Projesi Raporu, ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2005).

Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması için zamana bağlı ulusal politika ve program çerçevesi, ÇSGB, Çalışan Çocuklar Bölümü.

Ağaç İşleri Sektöründe Çalışan Çocuklara Yönelik Araştırma Raporu, ÇSGB İş Teftiş Kurulu, Ankara, 2005).

ILO/IPEC Proje Raporu, ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, 1996, Ankara

ILO/IPEC Programı İş Müfettişlerinin Eğitimi Projesi Değerlendirme Toplantısı, ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, 1996, Ankara.

Catherine BOIDIN Çalışma Yaşamında Çocuk Psiko-Sosyal Yaklaşım (Çev.Dr.Bülent PİYAL) ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı-ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü, ILO-Ankara Ofisi, 1996-Ankara

Assefa BEQUELE-Jo BOYDEN, (Çeviren: Şanar TAYŞİ) Çocuk İstihdamıyla Mücadele, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, ILO-Ankara Ofisi, 1995-Ankara.

ILO-Çocuk İşçiliğiyle Mücadele: İş Müfettişleri İçin El Kitabı (Çev. Metin ÇULHAOĞLU) ÇSGB İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, ILO-Ankara Ofisi 2004, Ankara.

ERGENLİK

UZM. DR. DEVRİM AKDEMİR¹

Adölesans terimi ilk kez 20. yüzyıl başlarında kullanılmış ve bu dönemin insan gelişiminde diğer dönemlerden ayrı bir evre olduğu vurgulanmıştır. Adolesans Latince "büyüyen, gelişen" anlamındadır. Gerçekten de ergenlik döneminde hızlı bir fiziksel, cinsel ve ruhsal olgunlaşma söz konusudur. Amerikan Psikiyatri Birliğinin tanımına göre adölesans fiziksel ve duygusal süreçlerin yol açtığı cinsel ve psikososyal olgunlaşma ile başlayan, bireyin bağımsızlık ve sosyal üretkenliğini kazandığı, çok da belirli olmayan bir zamanda sona eren kronolojik bir dönemdir.

Ergenliğin başlangıcının biyolojik değişikliklerin ortaya çıktığı puberte olduğu düşünülmekte, bitişi ise çeşitli tanımlamalara göre farklılık göstermektedir. Ergenliğin bitişi kişinin erişkin kimliğini kazanması, çalışıp üretken konuma geçebilmesi, kendine sevgi nesnesi seçme bilmesi, bağımsızlığını kazanması gibi düşünüldüğünde kişiden kişiye ve toplumdaki topluma değişkenlik gösterecektir.

Genel olarak 12-21 yaş arası ergenlik dönemi, 21-25 yaş arası da uzamış ergenlik olarak kabul edilmektedir.

Ergenlik dönemi gelişimsel olarak erken, orta ve geç ergenlik olarak üçe ayrılmaktadır. Erken ergenlik 12-14 yaş, orta ergenlik 15-18 yaş arasında kapsamaktadır. Geç ergenlik ise 18 yaşlarında başlamakta ve bireyin cinsel, sosyal ve mesleki kimlik duygusunu kazanması ve toplumda erişkinlerin rollerini almaya hazır duruma gelmesi ile sona ermektedir.

Erken ergenlik dönemi pubertenin başlamasıyla birlikte hızlı bedensel değişikliklerin ve bu değişikliklere alışma, uyum sağlama ve onlarla baş etme çabalarının olduğu dönemdir. Hızlı bedensel değişim sakarlıklara da neden olabilmektedir. Ayrıca bu dönemde birincil ve ikincil cinsiyet özellikleri de gelişmekte ve bunun sonucunda ergenler cinsel kimliklerinin farkına vararak bu cinsel kimliğin getirdiği sosyal rolleri de benimsemeye çalışmaktadırlar. Bilişsel açıdan bu dönemde soyut kavramları düşünebilme becerisi gelişmeye başlamakta, ergenler zaman, ölüm, felsefe ve din gibi soyut kavramlara yönelik daha fazla düşünmeye başlamaktadırlar. Dolayısıyla bu dönemde bedensel ve düşünsel değişiklikler, bu değişikliklerin nereye varacağı ve değişikliklerle baş edebilme kaygısı ile birlikte hem duygusal hem de davranışsal dalgalanmalar, çevreden gelen uyarılara tepkisel davranışlar görülebilmektedir. Değişikliklerin sınırını bilememek ve anlamaya çalışmak ergenlerin kar-

¹. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı

şısındakilerin sınırını sürekli zorlamalarına ve dürtüsel davranmalarına neden olmaktadır.

Cinsel kimlik gelişiminin tamamlanması, anne ve babadan ayrılma ve bireyselleşme orta ergenlik döneminde elde edilen kazanımlardır. Ergenler bu dönemde kendilerinin anne ve babalarından farklı bir birey olduğunu hem kendilerine hem de anne babalarına gösterme çabası içinde olduklarından sık sık anne babaları ile çatışırlar. Bu durum anne ve babaları kaygılandırır ve gence sert tepkiler vermelerine neden olursa ergenin davranışlarındaki tepkisellik, duygulanımındaki dalgalanma daha da artacaktır. Benzer şekilde çevresindeki yetişkinlerle de zaman zaman uyumlu zaman zaman da başkaldırıcı tutumlar sergileyebilirler.

Geç ergenlik döneminde ise ergenliğin başından beri geliştirilen beceriler ve özdeşimler sentezlenerek kimlik duygusu kazanılmakta, artık ergen yakın ilişkiler kurabilme, kendine bir iş ve eş seçebilme, sorumluluk alarak çalışabilme gibi becerileri kazanmış olarak yetişkinliğe adım atmaktadır. Ergenlik dönemi boyunca görülen bu hızlı beden-

sel ve biyolojik değişimler, bu değişikliklerle baş etme çabaları, duygusal ve davranışsal dalgalanmalar, yoğun duygulanımlar, tepkisellik, dürtüsellik, sakarlıklar, ayrılma ve bireyselleşme dönemi ile birlikte ergenlerin kendilerine aşırı güvenmeleri, otoriteye başkaldırıcı tutumlar ve riskli davranışlarda bulunmaları, mesleki ve sosyal kimliklerinin henüz yerleşmemiş olması, dolayısıyla sorumluluk duygularının yetersizliği, işte çalışma alışkanlıklarının ve deneyimlerinin yetersiz oluşu, çalışmaya dirençlerinin daha düşük olması gibi nedenlerle ergenlerde iş kazaları ve meslek hastalıkları daha fazla görülebilmektedir.

Ergenlikte normal ruhsal gelişim süreçlerinin çalışma hayatı için risklerinin yanında bu dönemde % 40-50 hastada devam etmekte olan dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun da getirdiği riskler bulunmaktadır. Bu gençlerde eğitim süresi daha kısa olabilmekte ve bir işte çalışma olasılıkları artmaktadır. Ergenlikte sürmekte olan dikkat eksikliği ve dürtüsellik gibi belirtiler riskli davranışların ve mesleki ve diğer kazaların artmasına neden olabilmektedir.

Eğitimde geri kalmak, okula devam edememek, sigara, alkol ve madde kullanımının artması, yetersiz uyku ve spor etkinlikleri, kendine zaman ayırmanın azalması, aile ile birlikte geçirilen zamanın azalması, iş kazaları, toksik maddelere maruz kalma ve hastalanma çalışma yaşamının ergenlere getirdiği olumsuzluklar olarak bildirilmektedir.

Türkiye'de Sosyal Sigortalar Kurumu istatistiklerine göre 15-20 ve 20-25 yaş grubu ergenlerde diğer yaş gruplarına göre daha fazla iş kazası ve meslek hastalığı görülmektedir. İşe yeni başlayan 1-3 aylık genç işçilerde 3 ay-1 yıl arası çalışan genç işçilere göre iş kazası daha fazla bildirilmektedir. Bu durumun nedeni işe yeni başlayanlarda iş deneyimlerinin yetersiz oluşu olabilir.

Ankara'da beş çıraklık okulunda çalışan 15-24 yaş arasında 581 ergenin katıldığı bir çalışmada ise yaşam boyu alkol kullanımı yaygınlığı % 37,3 olarak bulunmuştur. Bir defadan fazla alkol kullanmış olma yaygınlığı % 24,3 iken, alkol kullanmış olanların %10'u son bir yıl içinde alkol kullanmaya devam etmekte olduklarını belirtmişlerdir. (Özgür İlhan ve ark. 2005)

Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Ergen Komisyonu'nun Türkiye Bilimler Akademisi ile birlikte Ankara ve Adana'da 12-21 yaşlarında 536 ergen ile yaptığı durum saptama çalışması raporuna göre; ergenlerin %38,3'ü halen çalışmakta ya da geçmişte çalışmış olarak bulunmuştur. % 63'ü kendi parasını kazanmak için çalıştığını belirtirken, çalışanların % 64,7'si yalnızca eğitimlerini sürdürmeleri gerektiğine inanmaktadır. Çalışmaya katılan ergenlerin % 41,5 kendine zaman kalmamasından, % 34,4'ü aldığı ücretin yetersizliğinden yakınmaktadır.

Ergenlik döneminin çalışma yaşamı için riskleri ve çalışma yaşamının ergenler için olumsuz yanlarının yanında ergenlere kattığı olumlu özellikler de bulunabilir. Sorumluluk alma becerisinin gelişmesi, zamanın iyi değerlendirilmesini sağlaması, akademik becerilerin önemini anlamaya yardımcı olması, insanların arasında, sosyal ortamda olma, iş yaşamını öğrenme, para kazanma, benlik saygısının artması, bağımsızlık kazanma, yeni beceriler geliştirme bu olumlu özellikler arasında vurgulanmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Çuhadaroğlu F (1996) Adölesansta Psikolojik Gelişim Özellikleri. Katkı Pediatri Dergisi, 17(5): 783-788.
2. Çuhadaroğlu Çetin F, Canat S, Kılıç E ve ark. (2004). Ergen ve Ruhsal sorunları. Durum Saptama Çalışması. Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, Ankara.
3. Köknel Ö (2001) Meslek Seçimi ve Çalışan Gençlik. Kimliğini Arayan Gençliğimiz içinde. 1. Basım, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
4. Özgür İlhan İ, Demirbaş H, Doğan YB (2005) Çıraklık Eğitimine Devam Eden Çalışan Ergenlerde Alkol Kullanımı. Türk Psikiyatri Dergisi 16(4): 237-244.
5. West C, de Castro AB, Fitzgerald St (2005) The youth work force: unique occupational Health Considerations and Challenges. AAOHN J; 53(7): 297-305.
6. Yörükoğlu A (2004) Gençlik Çağı. Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar, 12. basım, Özgür Yayınları, İstanbul.

MEHMET ALİ ÖZKAN¹

Günümüz toplumlarının en önemli sorunlarının başında işsizlik ve istihdam gelmektedir. Küreselleşme süreci ve bilgi çağının değişen teknolojik ve ekonomik yapıları içerisinde işsizlik, tüm toplumlarda hızla yayılmaktadır. İşsizlik, gelir yoksunluğu nedeniyle bir yönüyle fakirliğe yol açarken, diğer yönüyle bireyler üzerindeki sosyal ve psikolojik negatif etkileriyle toplumsal dışlanmaya neden olmaktadır.

ILO tahminlerine göre 2005 yılı sonu itibarıyla dünyadaki işsiz sayısı 191.8 milyon kişi olmuştur. Dünya genelinde işsizlik oranı yüzde 6.1'dir. Bu oran Avrupa Birliğinde yüzde 9.2, OECD'de ise yüzde 6.9'dur. Mevcut işsizlerin yanı sıra işgücü piyasasına yeni gireceklere iş bulmak için önümüzdeki on yılda dünyada en az 1 milyar iş yaratılması gerekmektedir.

Demografik yapı incelendiğinde; dünyadaki ve ülkemizdeki işsizlerin hemen hemen yarısını 15 ile 24 yaş arası gençlerin oluşturdukları ve gençler arasında işsiz kalma olasılığının yetişkinlere göre üç kat daha fazla olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada, işsizlikten en fazla etkilenen grubu gençlerin oluşturması nedeniyle kısmen dünyadaki, özellikle de ülkemizdeki genç işsizliğinin nedenleri ve etkileri ele alınmaya çalışılacaktır.

GENÇ VE GENÇ İŞSİZİN TANIMI

Bilimsel olarak üzerinde uzlaşılmış bir tanım bulunmamasına karşın, genç, hayata hazırlanma döneminde bulunan birey, Gençlik ise, şahsiyet ve ki-

şiliğin oturduğu dönem olarak değerlendirilebilir. Gençliğin hangi yaş aralığını kapsadığı yapısal, kültürel veya kurumsal etkenlere bağlı olarak, ülkeler ya da kurumlar arasında farklılıklar arz etmektedir.

Gelişmiş ülkelerde ve Avrupa'daki geçiş ekonomilerinde, genç sayılmak için en düşük yaş sınırı zorunlu eğitimden ayrılma yaşı iken, üst yaş sınırı farklılaşmaktadır. Diğer ülkelerde de genç yaş grubu olarak kabul edilen yaş aralığı farklı farklı değerlendirilmektedir. Örneğin; Avustralya'da 12-25, Malezya'da 15-40, Nijerya'da 6-30 yaş arasındakiler genç kabul edilmektedirler.

İngiltere'de "Genç İstihdam Politikası" 16-18 yaş grubunu hedeflemektedir. Birleşmiş Milletler tanımına ve Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) göre ise, 15-24 yaş grubu, genç sayılmaktadır.

Ülkemizde, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan III. ve IV. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında 12-24 yaş; daha sonraki kalkınma planlarında ise 15-24 yaş grubu genç nüfus olarak kabul edilmektedir.

Görüldüğü üzere uluslararası bütün oluşum ve organizasyonların neredeyse ittifakla kabul ettikleri genç tanımı 15-24 yaş arasındaki nüfusu kapsamaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO) ve TÜİK'in istatistiklerine esas teşkil eden işsizlik tanımının aşağıdaki ortak hususları içermektedir.

- İstihdam halinde olmamak,
- Referans döneminde bir saat bile çalışmamış olmak,
- Aktif olarak iş arama kanallarını kullanıyor olmak,
- 15 gün içinde mevcut ücret düzeyinde iş başı yapmaya hazır durumda bulunmak.

Bu unsurlardan hareketle genç işsiz tanımını; "Referans döneminde bir saatten fazla çalışmayan, çalışmaya hazır olan, iş arama kanallarını aktif olarak kullanan ve cari ücret düzeyinde iş bulamayan 15-24 yaşları arasında bulunan bireylerdir." şeklinde yapabiliriz.

TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASI TEMEL VERİLERİ VE GENÇLERİN DURUMU

Bilindiği gibi Türkiye genç bir nüfus yapısına sahiptir. 2004 yılı itibarıyla toplam ülke nüfusunun

%17,4' ünü (12 milyon 238 bin) 15-24 yaş arası genç nüfus oluşturmaktadır. 2005 yılında da 72 milyon 65 bin kişi olarak tahmin edilen toplam nüfusun yaklaşık yüzde 30'unu 0-14 yaş grubu; yüzde 17,5'ini ise 15-24 yaş grubu oluşturmaktadır. Bu iki yaş grubuna bakıldığında toplam nüfusumuzun hemen hemen yarısının bu grupta toplandığı görülmektedir.

Diğer yandan Türkiye'deki nüfus artış hızı, son yıllarda düşüş göstermekle beraber - özellikle nüfus artış hızı oldukça düşük olan AB ülkeleriyle kıyaslandığında- hala yüksek düzeydedir. Bunun doğal sonucu olarak da işgücü piyasasına yeni giren nüfus, AB ortalamalarına göre hayli yüksek düzeyde seyretmektedir. Ayrıca Türkiye'de fert başına düşen milli gelirin düşük olması nedeniyle marjinal tasarruf eğilimi de düşüktür. Bu durum yatırım artışlarının istenilen seviyeye ulaşmasına engel olurken, istihdam artış hızının da düşük kalmasının en önemli nedenlerinden birisidir.

Türkiye'nin temel problemlerinin başında gelen işsizlik olgusu, genel olarak, çalışma çağı içindeki bütün grupları olumsuz etkilemekle beraber, genç işsizlerde daha yoğun hissedilmektedir. 2004 yılı verilerine göre toplam işsiz sayısının yaklaşık 2.5 milyon olduğu düşünüldüğünde, işsizlerin yaklaşık % 38' ini (945 000) söz konusu grup oluşturmaktadır. Ancak bu durum salt Türkiye'ye özgü bir sorun da değildir. Tablo-1 incelendiğinde de görülebileceği gibi hem Türkiye'de hem de AB'de (Euro Bölgesi ve Euro 25) genç işsizlerin oranı ortalama işsizlik oranlarının hayli üzerinde seyretmektedir.⁴

⁴ İŞKUR, 2005, İnsan Kaynakları Stratejisi Taslak

Tablo 1: Türkiye ve AB İşsizlik/Genç İşsizlik Oranları Karşılaştırması

	Ortalama (%)	15-24 (%)	15-24 Erkek (%)	15-24 Kadın (%)
Euro-zone ⁵	8,6	16,8	15,8	18,0
Euro-25 ⁶	8,9	18,1	17,7	18,7
Türkiye	10,3 ⁷	19,7	20,1	18,8

Kaynak: 2004 TÜİK ve EUROSTAT 2004 3. Dönem Veriler

945,000 genç işsiz yarisından fazlası (496,000) okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilip herhangi bir okul bitirmemiş, ilkokul ya da en fazla lise diplomasına sahip olan kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 2: Eylül 2006 Türkiye İş Gücü Piyasası Verileri

	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	2005 Eylül	2006 Eylül	2005 Eylül	2006 Eylül	2005 Eylül	2006 Eylül
Kurumsal olmayan sivil nüfus (000)	71 827	72 803	44 539	45 597	27 288	27 205
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	50 991	51 851	31 851	32 941	19 140	18 910
İşgücü (000)	24 989	25 444	14 677	15 130	10 312	10 314
İstihdam (000)	22 566	23 128	12 862	13 377	9 704	9 751
İşsiz (000)	2 423	2 316	1 815	1 753	608	563
İşgücüne katılma oranı (%)	49,0	49,1	46,1	45,9	53,9	54,5
İstihdam oranı (%)	44,3	44,6	40,4	40,6	50,7	51,6
İşsizlik oranı (%)	9,7	9,1	12,4	11,6	5,9	5,5
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	12,9	12,0	12,9	12,0	12,9	11,7
Genç nüfusta işsizlik oranı(1)(%)	18,2	18,2	22,3	22,0	12,0	12,5
Eksik istihdam oranı (%)	3,1	3,3	2,8	2,8	3,6	4,0
Genç nüfusta eksik istihdam oranı(1)(%)	4,0	4,0	3,1	2,8	5,3	5,8
İşgücüne dahil olmayanlar (000)	26 002	26 407	17 174	17 811	8 828	8 596

(1) 15-24 yaş grubundaki nüfus

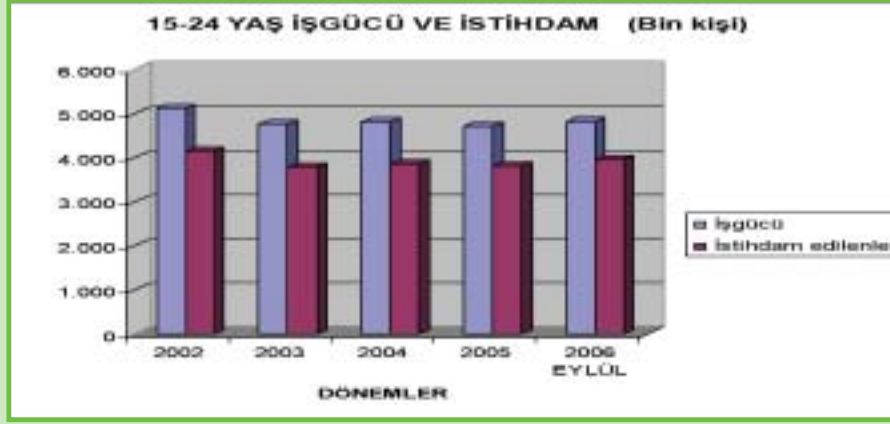
Kaynak: TÜİK, Eylül Dönemi Hanehalkı İşgücü Anketi

Ülkemizde 2006 yılı Eylül dönemi 15-24 yaş grubuna ilişkin temel işgücü göstergelerine bakacak olursak ;

- Toplam işgücünün % 18,9'unu bu gruptan oluşmakta,
- 12 milyon 085 bin kişi genç nüfus bulunmakta, bu nüfusun 4 milyon 820 bin kişisi işgücüne dahil olmakta,
- İşgücüne dahil olanların 3 milyon 944 bin kişisi istihdam edilirken, 876 bin kişi işsiz durumda bulunmaktadır.

5. Euro-zone: Belçika , Almanya, Yunanistan, İspanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Portekizve Finlandiya
6. Euro-25: Euro-zone ülkeleri ve Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Kıbrıs, Latviya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovenya, Slovakya, İngiltere
7. Tarım dışı ortalama işsizlik oranı % 14,7

GENÇLERİN İSTİHDAMI VE İŞSİZLİĞİ

Kaynak: TÜİK, Eylül Dönemi Hanehalkı İşgücü Anketi

- Genç nüfusun yaklaşık 7 milyon 204 bini işgücüne dahil olmamaktadır. Bu sayı genç nüfus içinde % 60 gibi yüksek bir oran tutmakta olup, işgücüne dahil olmayanların içinde en büyük payı % 43 ile öğrenciler, % 31 ile ev işleri ile uğraşanlar almaktadır.
- Genç nüfusta işgücüne katılma oranı % 39,9,
- istihdam oranı % 32,6,
- işsizlik oranı % 18,2 ve tarımdışı işsizlik oranı % 23,3'dir.
- İşgücünde olan fakat haftalık çalışma saati 40 saatin altında olanları açıklayan eksik istihdam 192 bin kişiden oluşmakta olup eksik istihdam Oranı % 4'tür.
- Kentlerdeki genç nüfusun işsizlik oranının kırdaki yaşayanların iki katını aştığı görülmektedir.

Kaynak: TÜİK, Eylül Dönemi Hanehalkı İşgücü Anketi

Genç nüfusun işsizlik, tarımdışı işsizlik ve istihdam oranlarının trendine bakacak olursak; işsizlik oranında kısmi bir düşüş görülmekle birlikte, tarım dışında bu oranın daha fazla düştüğü görülmektedir. İstihdam oranının ise az miktarda da olsa bir artış trendi izlemekte olduğu görülmektedir.

2006 Ekim ayı sonu itibarı ile Kurumumuzda 172.118 tane 15-24 yaş arası kayıtlı işsiz bulunmaktadır. Toplam kayıtlı işsizler içerisindeki oranı yaklaşık % 17,9'dur.⁸

8. Türkiye İş Kurumu, 2006, Eylül Ayı İstatistik Bülteni

GENÇ İŞSİZLİĞİNİN NEDENLERİ

Gençler, özellikle yüksek işsizlik oranları ve düşük kaliteli istihdam sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Öncelikle gençler işgücü piyasası koşullarından etkilenmektedir. Örneğin, toplam işsizliğin yüksek olması, kayıtdışı ekonomik faaliyetlere dahil olan genç oranının daha yüksek olması gibi nedenler belirleyici olmaktadır. Ayrıca piyasadaki talep seviyesindeki dalgalanmalar da, gençleri, yetişkinlere göre daha fazla etkilemektedir.⁹

Genel olarak genç işsizliğinin diğer nedenleri de;

- Eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyumsuzluk. Diğer bir deyişle eğitim sisteminin işgücü piyasası gereklerine uygun olarak eğitim programlarını yeterince sunamaması ve dolayısı ile kişilerin meslek liselerine bakışının yeterince olumlu olmaması nedeniyle mesleki ve çıraklık eğitimlerine olan talep düşüklüğü,
- Gençlerin iş tecrübelerinin bulunmaması ya da yeterli tecrübeye sahip olmamaları,
- Tecrübesizlik nedeniyle, işverenlerin gençlere iş öğretmekle geçen süreyi zaman kaybı olarak görmeleri, aynı zamanda bu sürecin maliyetleri arttıran bir unsur olarak değerlendirilmesi,
- Daha önce işgücü piyasasında bulunmamaları ya da işgücü piyasası ile ilişkilerinin çok düşük seviyelerde kalması nedeniyle, işgücü piyasasını yeterince tanımamaları,
- İlk defa iş piyasasına girecek olmaları nedeniyle, kendi yetenekleri ile iş piyasası gerçekleri arasında gerçekçi bir eşleştirme yapamamaları. Örneğin; iş beğenmeme, işte seçici olma yada yanlış iş seçme vb.
- Yaşları gereği "aile sorumluluğu" taşımadıklarından bir zorlukla karşılaştıklarında ya da küçük nedenlerden dolayı kolaylıkla işten ayrılmayı seçebilmeleri.
- Genel olarak gençler, istihdama girdiklerinde tecrübelerinin olmaması nedeniyle düşük ücretlerle çalışabilmekte ve bir nedenle personel azaltılması gerektiğinde tazminat vb. nedenlerle ilk çıkartılanlar arasında olabilmektedirler.
- Gençlik problemleri, ruhsal sıkıntılar ve paralelinde gelen uyumsuzluklar,
- Kendini ve yeteneklerini tanımama sonucuteklif edilen düşük ücreti kabul etmeme olarak nitelendirilebilir.

GENÇ İŞSİZLİĞİNİN SONUÇLARI VE ÖNLENMESİ

İşsizliğin sonuçları üzerindeki önemli etkenlerden biri işsizlik süresidir. Bu sürenin uzun olması tüm işsizleri etkilemekte fakat etkileri genç işsizlerde daha kalıcı zararlara neden olmaktadır. Eğitimden ayrılma ile işe girme süreci arasındaki uzun sürecin uzunluğuna bağlı olarak; yeni bilgi ve iş teknolojilerinden uzak kalmak, yetenek kayıpları, iş bulma beklentisinin azalması paralelinde ailevi huzursuzluklar ve oluşabilecek psikolojik sıkıntılar gençlerin iş piyasasına girmelerini daha çok zorlaştırmaktadır.

⁹ SEÇER Barış, 2006, Tisk atademi 2006/11 s. 81

İLO raporlarına göre gençler arasındaki uzun süreli ve yüksek oranlı işsizliğin üç nedenden dolayı zararlı olduğu belirtilmektedir.

a) Bireyin kariyerinin başında yaşayacağı işsizlik, gelecekteki verimlilik kapasitesine zarar verebilecektir,

b) İstihdam edilememe, gençlerin kendi evlerini ve ailelerini kurmalarını engelleyerek, yetişkinliğe geçişlerini tıyabilecektir

c) Son olarak, yüksek seviyedeki genç işsizliği topluma ve demokratik süreçlere yabancılaşmaya neden olabilecektir. İşsizlik ile suç oranları arasında ilişki olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya çıkarılmıştır. Bu gençlerin, zenginlik ve başarıyı elde etmenin bir yolu olarak yasadışı faaliyetlere yönelebildikleri görülmektedir.¹⁰

Ayrıca uzun süreli işsizlik gençlerin suça yönelmeleri açısından etkili olabilecektir. İşsiz olan gençlerin daha saldırgan ruh haline sahip oldukları ve

kendilerine çevrelerindeki güçlü olan olumsuz örnekleri idol olarak seçtikleri görülmektedir. Bu örneklerden hareketle yasal olmayan faaliyetlerde buldukları, kaba güç kullanmaya yöneldikleri, ayrıca zengin olma ve saygınlık kazanma (korkutarak) uğruna yasa dışı faaliyetlerde bulunmaya yöneldikleri bilinmektedir.

Peki Genç İşsizliğin önlenmesi için neler yapılabilir?

- Eğitim ve istihdam arasında doğru bir orantı bu-

10. SEÇER Baş, age., s. 83

lunmakta olup, eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki ilişkinin zayıf olması işsizliğin ana nedenleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle eğitim-istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi yönünde çalışmalara ağırlık verilmelidir. Genç nüfusun işgücü piyasasının talepleri doğrultusunda eğitilmesi ve niteliklerinin artırılması, mesleki eğitimlere olan talebin artırılması gerekmektedir. Ülkemizde lise altı eğitimlilerde işgücüne katılma oranı yüzde 47,6 iken yüksekokul mezunlarında bu oran % 79,1'dir. Bu veride eğitim istihdam ilişkisi arasındaki ilişkiyi bize net olarak göstermektedir.

- Mesleki eğitimin kalitesinin yükseltilerek mezunlarının tercih edilebilirliğinin artırılması,
- Bireylerin istihdam edilebilirliğini arttırmaya yönelik olarak uygulanan, aktif işgücü uygulamalarında gençlerin öncelikli hedef kitle arasında yer alması ve bu programların yoğun olarak uygulanması,
- Aktif işgücü programlarının geliştirilmesi ve kaynaklarının artırılması,
- AİP yoluyla girişimciliğin, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ile işgücü uyum hizmetlerinin geliştirilmesi,
- İşgücü piyasasında dezavantajlı gruplara karşı ayrımcılıkla mücadele ve bu grupların uyumunun sağlanması,
- İşgücü piyasasının daha esnek ve hareketli bir yapıya kavuşturulması ve ücret-verimlilik ilişkisinin güçlendirilmesi, eğitimin işgücü talebine duyarlılığının artırılması

- İşgücü piyasasına ilişkin bilgi sisteminin geliştirilmesi,
- İşgücü arz ve talep eğilimlerinin belirlenmesi,
- Mesleki ve teknik eğitimde modüler ve esnek bir sisteme geçilmesi,
- İşletmelerin ve sivil toplum kuruluşlarının nitelikli işgücü, yetiştirmeye yönelik faaliyetlerinin desteklenmesi
- Sosyal diyalog mekanizmalarının güçlendirilmesi,
- Gençlerin iş piyasası hakkındaki bilgilerini artırmak ve işgücü piyasasına girişlerini kolaylaştırmak amacıyla mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmetlerine ağırlık verilmesi,
- Mesleki yeterlilikler hakkında bilgilendirilerek kendi yetenek ve mesleki bilgileriyle ilgili farkındalık yaratılması,
- Genç işgücü çalıştırma konusunda işverenler teşvik edilmeli ve genç çalışanların işe oryantasyon sürecinde işverenlere sağlanan desteklerin daha yaygın hale getirilmesi,
- Mesleki bilgi ve deneyimlerinin artırılması ve mesleki bütünleşmelerinin sağlanması amacıyla meslek okullarında okuyan öğrencilerin staj imkanlarının artırılması,
- İlk kez işe gireceklerin istihdamının kolaylaştırılması için teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi,

- Kayıt dışı istihdamın engellenmesine yönelik tedbirler alınması gerekmektedir.

Sonuç olarak; dünyada olduğu gibi ülkemizde de en önemli sorunların başında yeralan işsizlik ve özellikle de genç işsizliği ile mücadelede çok kapsamlı ve birçok alanı içine alan bir yapısal değişiklik ve planlama şarttır. Ülkemiz için bir demografik fırsat penceresi olan genç nüfusumuzu eğiterek, girişimci ve becerili işgücü haline getirmemiz, aynı zamanda ve yeni işler yaratarak istihdamlarını sağlamamız halinde Türkiye yüksek ve sürdürülebilir bir kalkınma hızına ve refah seviyesine ulaşacaktır.

Ayrıca, insan kaynaklarına yatırım ve meslek eğitimi konusunda sosyal taraflara da önemli görevler düşmektedir. Devlet sosyal taraflar sorumlulukları paylaşmalı, bireyler de mesleki eğitim konusunda bilinçlendirilmelidir.

KAYNAKÇA :

- ILO, Küresel İstihdam Eğilimleri,2005
- ILO,2000, Gençlerin istihdamı,Cenova
- Türkiye İş Kurumu, 2006, İstatistik Bültenleri
- SEÇER Barış, Uluslar Arası Boyutuyla Genç İşsizliği ve Gençlere Yönelik İstihdam politikaları, TİSK Akademi, 2006.
- DPT Beş yıllık Kalkınma Planları
- TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketleri.
- İŞKUR,2005 , İnsan Kaynakları Stratejisi Taslak.
- Euro-zone veriler, 2003, :Belçika, Almanya, Yunanistan, İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Portekiz ve Finlandiya.
- Euro-25 verileri, 2003, :Euro-zone ülkeleri ve Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Kıbrıs, Latviya, Litvanya, Macaristan, Malta,Polonya, Slovenya, Slovakya, İngiltere.

DOÇ. DR. VELİ DUYAN¹

Sosyal Hizmet

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) sosyal hizmeti “insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan; sosyal değişimi destekleyen, insanların iyilik durumunun geliştirilmesi için insan ilişkilerinde problem çözmeyi, güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi amaçlayan ve bunun için insan davranışına ve sosyal sistemlere ilişkin teorilerden yararlanarak insanların çevreleri ile etkileşim noktalarına müdahale eden bir meslektir” biçiminde tanımlamaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları aşağıda belirtilen ilkelere bağlı olarak insani gelişim için hizmet verir:

- I) Her bir insanın kendine özgü değeri vardır, bu kişinin moral itibarını haklı kılar.
- II) Her bir bireyin kendi potansiyelini iyi kullanmaktan doğan memnuniyet hakkı vardır. Ancak bu onun başkalarının benzer haklarına tecavüzde bulunma hakkını vermez ve onun toplumun iyilik haline katkı verme sorumluluğu vardır.
- III) Biçimi ne olursa olsun her toplumun tüm üyeleri için maksimum yararı sağlama yönünde işlev görmesi gereklidir.
- IV) Sosyal hizmet uzmanları sosyal adalet ilkesine bağlıdır.
- V) Sosyal hizmet uzmanlarının bireyler, gruplar, topluluklar ve toplumlarla onların gelişimi ve kişi-toplum çatışmasını çözmek ve bu çatışmaların olumsuz sonuçlarını gidermek için bilgi ve becerilerini objektif ve disipline edilmiş tarzda kullanma sorumluluğu vardır.
- VI) Sosyal hizmet uzmanlarından cinsiyet, yaş, engel, renk, toplumsal sınıf, ırk, din, dil, siyasal inanç, ve cinsel yönelim temelinde ayrımcılık yapmaksızın olabilen en iyi yardımı sağlaması beklenir.

Sosyal hizmetin bu tanımı ve ilkeleri, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin yüksek ideallerine ulaşmasında önemli bir yol göstericidir. Toplumun kıyısında yaşayan çocuklar başta olmak üzere tüm çocukların iyilik durumlarının geliştirilmesi, problem çözme becerilerinin geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve toplum yaşamına aktif ve üretken bireyler olarak katılmasının sağlanmasında

sosyal hizmetin ve sosyal hizmet uzmanlarının kendine özgü yaklaşımları oldukça önemlidir.

Çocukların İnsan Haklarının Yapıtaşları

Çocukların hakları açısından çalışma yapmanın beş yapıtaşı bulunmaktadır.

Birincisi, çocukların olgunlaşmakta olan bir insan değil, hâlihazırda gelişmiş bir insan olduğunu kabul etme ile ilgilidir. Sosyal hizmet uzmanlarının çocuklara doğduğu andan itibaren gelişmiş bir insani varlık olarak saygı duyması ve değer vermesi kritik bir öneme sahiptir. Bu, çocukların yıllar geçtikçe değişeceği ve gelişeceği gerçeğini inkâr etmek anlamına gelmemektedir. Tam tersine, bu, çocuğu doğumdan itibaren gelişmiş bir insan statüsünde görme anlayışıdır.

İkinci yapıtaşı birincisinin üzerine inşa edilmektedir ve kendi döngüsü içinde çocukluk döneminin değerli olduğunun kabulü ve bu dönemi sadece yetişkinliğe doğru giden bir aşama olarak görmeme ile ilgilidir. Bunun sosyal programlar ve hizmetler için temel doğurguları bulunmaktadır, çocuklarla çalışmanın vurgusunu deneyim kazanma vurgusuna doğru değiştirmektedir. Eğer bu perspektif evrensel olarak kabul edilmiş olsa idi, örneğin eğitim sistemi, gelecekte yetişkin bireyler olarak gereksinim duyacakları becerileri ve nitelikleri kazanmalarına ek olarak, şu anda bir insan olarak, çocukların kendi potansiyelini iyi kullanmaktan dolayı memnun olması ve mutluluk duyması üzerine temellendirilirdi.

Üçüncüsü, çocukların insan hakları perspektifini temel alarak çalışma yapmak çocukların kendi yaşamlarının aktif ajanları olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Her bir insan sadece bir yaşam sürebilir. Sosyal hizmet uzmanları çocukların kendi gereksinimleri ve yaşamları için birikimli bilgi ve içgörüye sahip olduklarını göz ardı etmemelidir.

Dördüncüsü, yaşa bağlı ayrımcılık belirlenmeli ve çözümlenmelidir; bütün dünyada çocukların sadece yaşları nedeniyle yetişkinler tarafından daha az dikkate alındığı gerçeği kabul edilmelidir.

Son olarak, çocukların insan hakları perspektifinden çalışmaya bağlı olmak sosyal hizmet uzmanlarının bebeklerin ve çocukların beden ve fiziksel güç açısından zayıf ve küçük olmaları, düşük statülerinden dolayı yetişkinlere bağımlı olmaları nedeniyle kırılgan ve nazik olduklarına işaret etmelerini gerekli kılmaktadır. Çocuklar kırılgandır; çünkü fiziksel güç sahibi değildirler ve yetişkinlerden gelen baskılara karşı koymak için deneyimden veya psikolojik kapasiteden yoksundurlar.

Çalışan Çocuklar ve Gençler

Çalışan çocuklar konusu sadece Türkiye'de değil, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm dünyada önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü ülkelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak dünyadaki her üç çocuk ile beş çocuktan birisinin ekonomik bir faaliyette bulunduğunu belirtilmektedir. Çalışan çocuk ve gençlerin büyük çoğunluğunun gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşadığı bildirilmektedir. Bu ülkelerin ekonomik ve sosyal gerçekleri dikkate alındığında yoksulluğun temel belirleyici ortamında olduğu görülmektedir.

İnsan yaşamında çalışmanın önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu toplumla bütünleşmenin ve kendini gerçekleştirmenin bir yoludur. Neredeyse her çocuk ve genç yaşamının bir bölümünde ekonomik bir faaliyette bulunmuştur. Bu anlamda çalışma, birçok çocuğun ve gencin yaşamının ortak parçasıdır. Çalışma çocuk ve gencin sorumluluk alma, insanlarla etkileşime girme, para yönetimi, artan benlik saygısı, bağımsız ve yetkin bir birey olma fırsatı sağlaması nedeniyle çocuklar ve gençler için yararlıdır diyebiliriz. Diğer taraftan işe bağlı yaralanmalar, problem davranışlar geliştirme, madde kullanımı, yetersiz uyuma, eğitime devam edeme riski yaratması nedeniyle çalışma, çocuklar ve gençler için zararlıdır. Birçok çocuk ve genç okul zamanında, dönem tatillerinde ya da her ikisinde de çalışmaktadır. Ayrıca yaşı ne olursa olsun çocuk ve gençler, aile işlerinin her zaman bir parçası konumdadır. Ancak yetişkinler, ebeveynler çocuğun çalışma yaşamına girdiği gerçeğini büyük ölçüde kabul etme eğiliminde değildir. Çocuk ve gençler temelde para kazanmak için çalışmakla birlikte, aileye destek olmak yerine kendi gereksinimlerini karşılamak için harcama eğilimi giderek artmaktadır.

Çalışmanın Çocuklar ve Gençler İçin Sonuçları ve Riskleri

Ergenlik ve gençlik döneminin insan yaşamında ve gelişiminde çok önemli bir yeri vardır. Genel olarak gençlik; biyolojik, psikolojik ve toplumsal gelişmelerle çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir. Çeşitli araştırmacılar gençliği; buluğa ermekle başlayan ve sosyal olgunluğa ulaşmakla sonuçlanan bir dönem olarak kabul etmektedir. Sosyal olgunluk kazanma, kendi kararını verebilecek düzeyde bağımsız olabilme ve karşı cinsle sağlıklı ilişkiler ku-

rabilme anlamına gelmektedir. Bu durumda gençlik çağı; bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan bir dönem olarak kabul edilebilir. Bu dönemde çalışmanın daha önce belirtildiği gibi olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Şöyle ki haftada 20 saat ve daha az süreyle çalışmak sorumluluk, benlik saygısı, bağımsızlık ve çalışma becerileri kazandırır. Bununla birlikte haftada 20 saatten daha fazla çalışma sağlıksız ve problem davranışlar geliştirme, yetersiz uyku, aile üyeleriyle daha az zaman geçirme, eğitimden uzaklaşma gibi riskler ortaya çıkarır.

Şöyle ki çocuk ve gençler yetişkinlere göre daha fazla oranda işe bağlı yaralanma, hastalıklara yakalanma ve ölüm ile karşı karşıya gelir. Çocuk ve gençlerin iş yaşamında ileriki yıllarda hastalanmasına neden olabilecek toksik, karsinogenik maddelere maruz kalma durumu hakkında neredeyse hiç veri bulunmamaktadır. Çocuk ve gençler çalışma yaşamında yeterli sağlık ve güvenlik eğitimi almamaktadır. Deneyimsizlik, fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişim özellikleri işe bağlı yaralanma riskini artırmaktadır.

Sistemin Sistemini Anlamak

Bilindiği üzere canlı sistemlerin hepsi açık sistemlerdir. Bu sistemler çevreleri ve diğer sistemler içerisinde değişirler. Bir sistemin var olabilmesi için diğer sistemlerden girişleri kabul etmesi gerekmektedir; sistemler ancak bu şekilde varlığını sürdürebilirler. Bununla birlikte sistemler her türlü girdiyi kabul etmeyebilir. Sistemlerde girdileri kabul veya reddeden seçici bir süreç vardır. Açık sistemlere enerjiyle birlikte bilgi de girer. Böylelikle sistem beslenir. Açık sistemler bunların bir kısmını depo ederler. Bir sistem içerisinde enerji veya bilgi ihtiyacı için termodinamiğe başvurulur. Negatif termodinamik maksimum karışıklıktan öteye meyilli ola-

rak tanımlanır. Kapalı sistemlerin çok az enerji ve bilgisi vardır. Bir açık sistemde termodinamik aynı kalmayı artırabilir ve azaltabilir. Bir sistem sürekli olarak diğer sistemlerden enerji ve bilgi bombardımanına maruz kalır. Bütün sistemlerde negatif termodinamiği artırmada yararlı enerji girişi ihtiyaçtır. Şayet faydalı enerji girişi olmaz ise sistem karışıklığa sürüklenir. Sistem enerjisinin bir kısmını sistemi düzenlemek için kullanır. Enerjinin birazını da görev fonksiyonuna doğru yönlendirir.

Konu çalışan çocuk ve gençler bağlamında ele alındığında öncelikle bu çocuk ve gençlerin sosyal çevresini (aile, arkadaş, iş, sosyal hizmetler, mal ve hizmetler, eğitim) anlamak gerekmektedir. Çocuk ve gencin ailesi, arkadaş çevresi, sosyal çevrede var olan iş yapısı, çocuk ve gençlere yönelik sosyal hizmetler ile mal ve hizmetlerin yapısı ile eğitim olanakları onların çalışma yaşamına girip girmemesi, girmesi durumunda da ne tür ortamda çalışacağını büyük ölçüde belirlemektedir.

Sistemi anlayabilmek için çevresi içinde çocuk ve genci anlamak gerekmektedir. Sosyal çevre gibi fiziksel çevresi de çocuğun çalışma durumu üzerinde etkili olmaktadır. Çocuğun fiziksel ve sosyal çevresi onların kimlerle etkileşime girdiğini belirleyebilmekte önemli bir yol göstericidir. Çalışma yaşamında, sosyal çevrede ve fiziksel çevrede var olan sistemler çocuğun fiziksel, psikolojik, manevi, sosyal ve kültürel açıdan olumlu ya da olumsuz enerji kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuğun bu sistemlerle nasıl kesiştiği ve bu kesişme noktalarının niteliği onun uyumu üzerinde etkili olmaktadır. Çocuk ve genç sorun odaklı ya da duygusal uyum mekanizmaları ve başatma mekanizmaları geliştirmektedir.

Sistemi anlayabilmek için çocuğa ve gence neden gereksinim duyulduğunu ve çocuk ve gencin de ne-

den çalışma yaşamına girmeye gereksinim duyduğunu anlamak gereklidir. Bu durumda karşılıklı bağımlılık sürecinin nasıl gerçekleştiğini kavramak bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışan Çocuklar ve Gençler Üzerine Araştırma Gereksinimi

Çalışan çocuklar ve gençlerle ilgili olarak mikro, mezo ve makro boyutta çeşitli araştırmalar yapılmakta ve bu araştırmaların sayısı giderek artmaktadır. Bununla birlikte çocukluk ve gençlik döneminde çalışmanın uzun dönemli etkilerini görmek üzere boylamsal araştırmaların yapılmasına gereksinim bulunmaktadır. Ayrıca, çocuk ve gençlerin gelişimsel özelliklerinin çalışma ortamından nasıl etkilendiğini ortaya koyan araştırmalar yapılması gerekmektedir. Son olarak çocuk ve gençleri çalışma yaşamındaki risklerden korumaya yardımcı olacak daha etkin stratejilerin belirlenmesi konusunda araştırmaların yapılmasına olan gereksinim giderek belirginleşmektedir.

Sonuç

Bilindiği üzere, eğitim ve gelişim, çocukluk ve gençlik yıllarının oluşumunda temel öneme sahiptir. Çalışma çocuğun ve gençlerin amaçlarına ulaşmalarına yardımcı olabilir, ancak bununla eğitimle bütünleştirilmesi gerekmektedir. Çocukluk ve gençlik döneminin kırılğan, yapılanıcı ve değişken doğası çocuk ve genç çalışanların yetişkinlere göre daha fazla korunmasını gerekli kılmaktadır. Her istihdam, istihdam edenlere sosyal sorumluluklar yükler; ancak çocuk ve genç istihdamı daha fazla sosyal sorumluluk üstlenmeyi gerektirmektedir. Bununla bağlantılı olarak her çocuk ve gencin tehlikeli işlerden, uzun çalışma saatlerinden, güvenli olmayan ve sağlıksız çalışma ortamından korunması gereklidir. Çalışan çocuk ve gençler ile ailelerine yönelik olarak mikro sosyal hizmet müdahaleleri; çalışan çocuk ve gençler ile ailelerini güçlendirici grup çalışmaları ve çalışan çocuk ve gençlere yönelik toplum temelli müdahaleler geliştirilmelidir.

YÜCEL YÜKSEL¹

Özet

Mesleki eğitimin en önemli amacı; insanların istihdam edilebilirliğini sağlamak, refah düzeyini yükseltmek ve toplum içinde mutlu bireyler yetiştirmektir. Eğitim ve istihdam birbiriyle ardışık olmasına rağmen ülkemizde eğitim ve istihdam farklı bakanlıkların çalışma alanları olması nedeniyle geçmişte birbiriyle örtüşmemiştir. Ancak, son yıllarda hız kazanan Avrupa Birliğine giriş süreci nedeniyle çeşitli ortak çalışmalar yapılmış ve ilgili sektörün ihtiyacı olan elemanları yetiştirmek üzere iş piyasası analizi, meslek standartları ve meslek standartlarına dayalı öğretim programları hazırlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı örgün ve yaygın mesleki eğitim yoluyla, işsiz gençleri istihdama hazırlamakta veya bir işte çalışmakta olanları da mesleğinde gelişmelerine imkan sağlamaktadır. Bu makalede, günümüz teknolojisinde meydana gelen hızlı değişime ayak uydurmak için mesleki eğitimde yapılan çalışmalara değinilmiştir.

Dünyadaki değişimler, bir yandan ekonomik büyümeyi ve refah ortamını oluştururken, diğer yandan teknolojik gelişmeler yeni çalışma ortamlarına ve biçimlerine göre, bireylerin ve toplumların eğitim yoluyla hazırlanması gerçeğini ortaya koymaktadır. Mart 2000 tarihinde Lizbon'da düzenlenen Avrupa Birliği Konseyi toplantısında "Dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi temelli ekonomisine ve daha iyi iş ve daha büyük sosyal uyumun sağlandığı sürdürülebilir ekonomik büyümeye sahip Avrupa'yı 2010 yılına kadar yaratmak" olarak benimsenen ideal doğrultusunda eğitim ve öğretim ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır.

Ülkemizde fertlerin eğitimi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre² "...Eğitim ve öğretim Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır..." Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ortaöğ-

retim amaç ve görevleri³, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temsil ilkelerine uygun olarak öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır." ifadeleri yer almaktadır.

1. Milli Eğitim Bakanlığı, Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürü

2. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 42

3. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Madde 28

Ülkemizde mesleki ve teknik eğitim;

- Kalkınma Planları,
- Hükümet Programları,
- Avrupa Birliği Müktesabı,
- Millî Eğitim Şûra Kararları doğrultusunda yapılanmakta ve sürdürülmektedir.

Nüfus artış hızı 2000 yılında yüzde 1,41 iken, 2005 yılında yüzde 1,26' ya düşmüştür. Aynı dönemde, çalışma çağı nüfusu olan 15-64 yaş grubunun toplam nüfus içindeki payı yüzde 64,7'den, yüzde 65,7'ye yükselmiştir⁴. Bilişim çağı olarak adlandırılan günümüzde, işgücünün eğitim düzeyi yükselmiş, istihdam alanları, nitelik ve beceri düzeyi yüksek insan gücüne olan talebi artırmıştır.

Bu gerçekler doğrultusunda mesleki ve teknik eğitimde hedefimiz; nitelik olarak AB ve gelişmiş ülkelerdeki standartlara yükselmek, sosyo-ekonomik ihtiyaçlar ve hayat boyu öğrenme ilkeleri doğrultusunda güçlenmektir. Bu yaklaşım; iş piyasasının ihtiyaçlarına cevap verebilen, temel eğitim, genel ortaöğretim ve yüksek öğretim sistemleri ile bütünlük içerisinde, modern, esnek ve kaliteli bir mesleki ve teknik eğitim sisteminin oluşturulmasına alt yapı sağlayacaktır. Bu hedeflere ulaşabilmek için uluslararası projeler ve ulusal protokoller kapsamında çalışmalar yapılmaktadır.

Uluslararası Projeler

Teknolojik gelişmelere uygun olarak öğretim programlarının geliştirilmesi, okullarımıza yeni teknolojinin transfer edilmesi, mesleki ve teknik öğretmenlerin yurt içinde ve yurt dışında eğitim-

mesi, genel bütçe dışından kaynak sağlanarak okullarımızın atölye ve laboratuvarlarının donatılması amacıyla Bakanlığımız ile Fransa, Almanya, İtalya ve Japonya Hükümetleriyle işbirliği yapılarak uluslararası projeler uygulanmaktadır.

Ulusal Protokoller

Ülkemizde alanında söz sahibi kamu ve özel kurum ve kuruluşlar ile mesleki eğitimde iş birliği amacıyla 130 protokol imzalanmıştır. Bu protokoller kapsamında çeşitli meslek alanlarında istihdama yönelik olarak yetişkinler için "Meslek Edindirme" kursları ve çalışanların işte verimliliklerini yükseltici ve yeni teknolojilere uyumunu sağlayıcı "Meslek Geliştirme" kurs çalışmaları sürdürülmektedir.

AB Uyum Çalışmaları

Türkiye'deki iş gücünün niteliğini yükseltmek ve ekonominin tüm sektörlerinde istihdam imkânlarını artırabilmek için mesleki eğitim sistemini geliştirmesi ve dünyanın önde gelen ekonomileri arasında rekabet edebilirliğini geliştirmek amacıyla 1999 AB Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin MEDA fonlarından yararlandırılması kararlaştırılmıştır. Bunun sonucunda Türkiye, ekonomisinin iş gücü ihtiyacıyla, mesleki ve teknik okullarının çıktıkları arasındaki boşluğu kapatabilmek amacıyla 4 Temmuz 2000 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Avrupa Birliği arasında "Türkiye'deki Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi"nin (MEGEP) anlaşması imzalanmıştır.

MEGEP kapsamında, işveren, işçi, üniversite, STK temsilcileri, yerli ve yabancı uzmanların ka-

⁴ 4. Dokuzuncu Kalkınma Planı, 220

tılımı ile, iş piyasası ihtiyaç analizi, meslek standartları ve buna dayalı olarak eğitim standartları, yeterliliğe dayalı öğretim programları, mesleki yeterlilikler kurumu kanunu tasarısı taslağı çalışmalarını yapmıştır.

Mesleki Eğitimin Sonucunun Değerlendirilmesi
Mesleki eğitimin sonucunda en önemli gösterge, mezunların istihdam edilmiş olmaları veya yüksek öğrenime devam ediyor olmalarıdır. İş hayatı ile işbirliği yapmak, öğrencileri iş hayatına hazırlamak, çevredeki işletmelere okulu tanıtmak, sektörün personel alımına ilişkin sınavlara öğrencileri hazırlamak, mezunların istihdam edildiği işteki başarısı konusunda veri toplamak ve değerlendirmek, İŞKUR ile işbirliği yapmak gibi konularda çalışmalar yapılması için "Mesleki ve Teknik Eğitim Okul ve Kurumlarında İşe Yerleştirme ve İzleme Birimi Oluşturulması" yönergesi 2002 yılında yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur.

Bu yönerge kapsamında yapılan çalışmalarda;
Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğüne bağlı 603 okulun (2002-2003-2004) mezunları hakkında alınan veriler aşağıda sunulmuştur.

- Mezun Öğrencilerin %76,72'sinden bilgi alınmıştır.

Bilgi alınanların;

- %43,98' i istihdam edilmiş,
- %36,34' ü yüksek öğrenime gitmiş,
- %4,08' i askerde,
- %15,60' da herhangi bir işe yerleşmediği tespit edilmiştir.

2005 yılı mezunları hakkında alınan veriler:

- %85' inden bilgi alınmıştır. Bilgi alınanların
- %35 i istihdam edilmiş,
- %50,7' si yüksek öğrenime gitmiş,
- %2,2' si askerde,
- %16,33' ününde herhangi bir işe yerleşmediği tespit edilmiştir

Ayrıca, Bakanlığımız Eğitim Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı (EARGED) bünyesinde "Eğitim-İstihdam ve Mezunları İzleme Şubesi" kurulmuştur.

2002, 2003, 2004 yılı mezunlarının

- Sistemik olarak izlenmesi,
- İstihdam edilme durumlarının belirlenmesi,
- Elde edilecek verilerin analiz edilmesi,
- Eğitim sisteminin güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya çıkarılması,
- İş hayatına uygunluğunun belirlenmesi,
- Eğitim-istihdam ilişkisinin kuvvetlendirilmesi,
- Programların talepler doğrultusunda geliştirilmesi, amacıyla proje başlatılmıştır.

Bu amaçları gerçekleştirmek için; MEGEP kapsamında belirlenen;

- 24 ildeki
- 63 mesleki ve teknik ortaöğretim kurumunda pilot uygulama yapılması planlanmıştır.

Ayrıca, öğrencilerin, mezunların, okulların ve işverenlerin yararlanabilmesi için,

<http://emezun.meb.gov.tr> internet sayfası hazırlanmıştır

http://emezun.meb.gov.tr/

E-MEZUN
Okul Bitti. Ya sonra?

ANA SAYFA | SİTE HARİTASI | SSB | ZİYARETÇİ DEFTERİ | LINKLER | İLETİŞİM

MEZUN ÖĞRENCİ GİRİŞİ
Üye Olmak İstiyorum
Şifreni Unuttum
T.C. Kimlik:
Şifre:
Giriş

OKUL GİRİŞİ
Okullar İLSİS şifrelerini kullanacaklardır.
Okul Kodu:
Şifre:
Giriş

→ meslekleri tanıyalım
→ iş aramaya başlarken
→ e-mezun duyuruları
→ güncel iş olanakları
→ sürekli eğitim merkezi
→ okul arkadaşımı arıyorum

MESLEKİ VE TEKNİK ORTAĞRETİM MEZUNLARINI İZLEME PROJESİ
Sevgili Mezunlarımız,
Meslek ve teknik eğitim kurumları mezunlarının işgücü piyasasındaki durumunu belirlemek, eğitimle birleştiğinde kazandıran mesleki yeterliliklerin iş hayatıyla uyumunu değerlendirmek, sistemin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek amacıyla "Mesleki ve Teknik Ortağretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi" projesi başlatılmıştır.

Ayrıntılı bilgi için...

Meslekleri
Tanyalım...

Bu sayfada;

- Meslekleri tanıyalım,
- İş aramaya başlarken,
- E-mezun duyuruları,
- Güncel iş olanakları,
- Sürekli eğitim merkezi,
- Okul arkadaşımı arıyorum,

Bu internet sitesinde, öğrenciler, mezunlar, ve genç çalışanlar için gerekli olabilecek;

- Mesleklerin tanıtımı,
- Özgeçmiş yazımı,
- Başarının sırrı,

- Alan seçimi,
  - Meslek seçimi,
  - Etkin haberleşme nasıl olmalı,
  - İlk ve acil yardım,
  - İş yeri açmak için gerekli işlemler,
- Bilgilere ulaşılmaktadır.

Proje kapsamında,

- Mezunların izlenmesi için gönderilen anketler büyük bir oranda okullara dönmüştür.
- İnternet sayfasında bulunan "Mezun öğrenci girişi" bölümünden de anket değerlendirilmesi yapılabilecektir.

Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu

Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi ile uyumlu, mesleki eğitimde kalite güvencesi ve şeffaflığı sağlayacak meslek standartlarının hazırlanması ve buna göre eğitim standartları oluşturularak AB ülkelerinde geçerliliği olan belge ve sertifika sistemini kuracak olan 5544 sayılı Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu 7 Ekim 2006 tarihli ve 26312 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Mesleki Yeterlilikler Kurumu Kanunu'nun amaçları mesleki ve teknik alanlarda;

- Yeterliliklerin esaslarını belirlemek,
- Denetim, ölçme ve değerlendirme, belgelendirme ve sertifikalandırmaya yönelik faaliyetleri yürütmek için gerekli sistemi kurmak,

GENÇ ÇALIŞANLAR İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- Ulusal Yeterlilik Çerçevesiyle ilgili hususların düzenlenmesini sağlamak olarak özetlenebilir.

Mesleki Yeterlilik Kurumu çalışmaları Türkiye'deki bütün meslekî eğitim ve öğretim, genel eğitim ve yüksek öğretimin de dahil olacağı yeterlilikleri kapsayacaktır. Bu yeterlilik seviyeleri AB'deki benzerleri gibi sekiz (8) seviyede oluşturulacaktır.

Mesleki eğitim almış kişiler, yetkilendirilmiş ve akredite edilmiş kurumlar tarafından yapılan yeterliliğe dayalı sınavlar sonunda başarılı oldukları takdirde her yerde geçerliliği olan sertifika alabileceklerdir.

Sonuç

Gençlerimizi yarınlara hazırlamak, onlara ilgi ve yetenekleri doğrultusunda iyi bir meslek edinmelerini, değişen şartlara göre kendilerini yenileyebilmeleri veya geliştirebilmelerine imkân sağlamak amacıyla eğitim sistemimizde reform çalışmaları yapılmıştır. Hayat boyu öğrenim kapsamında kazanılan bilgi ve beceriler değerlendirilerek akredite edilmiş kurumlar tarafından verilen belge ve sertifikalar istihdamda referans olacaktır. Ayrıca, yakın bir gelecekte AB ülkeleri arasında uygulanacak olan "Mesleki Eğitimde Avrupa Kredi Transfer Sistemi (ECVET)" için iyi bir başlangıç olacaktır.

ERGEN VE RUHSAL SORUNLARI: DURUM SAPTAMA ÇALIŞMASI

PROF. DR. SAYNUR CANAT*
DOÇ. DR. BEDRİYE ÖNCÜ*

ÇALIŞAN ERGENLERLE İLGİLİ BULGULAR ÇOCUK VE RUH SAĞLIĞI DERNEĞİ ERGEN KOMİSYONU

F. Ç Çetin, S. Canat, E. Ö. Kılıç, S. Şenol, N. Rugancı,
B. Öncü, A. G. Hoşgör, S. Işıklı, A. Avcı

Giriş ve Amaç

Ergenlik döneminin gelişimsel özelliklerini inceleyen ve farklı kültürlerde yapılan karşılaştırmalı çalışmalarda ergenlik döneminde ortak bazı özellikler olduğu gibi kültüre bağlı önemli farklılıkların da olduğu saptanmıştır (van der Veen ve Meijnen 2001). Ülkemizde ergenlik döneminin özelliklerini anlamak için farklı yaş ve cinsiyet gruplarıyla yapılmış karşılaştırmalı çalışmalara duyulan gereksinimden yola çıkarak 2003 yılında Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun (UNFPA) katkılarıyla Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Ergen Komisyonu iki farklı ilde (Ankara ve Adana) hem çalışan hem de eğitimine devam eden ergenlerin katıldığı bir araştırma yürütmüştür (TÜBA 2004). Çalışmanın temel amacı Türkiye'deki 'ergenliğin' tanımını yapmak ve ergenlerin bu dönemi gelişimsel özellikler ve sorunlar yönünden nasıl yaşadıklarını saptamaktır. İkinci bir amaç da araştırma sonunda elde edilen bulgulardan yola çıkarak, gelecekte belirlenecek ergen ruh sağlığı politikalarına yön verecek başka araştırmalara zemin hazırlamaktır. Burada araştırmanın çalışan ergenlerle ilgili bulguları üzerinde durulacaktır.

Yöntem

Araştırma iki aşamalı olarak planlanmıştır. Birinci aşamada Ankara'da ergenler ve

* Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri ABD

ERGEN VE RUHSAL SORUNLARI: DURUM SAPTAMA ÇALIŞMASI

ergenlerle ilişki içinde olan kişilerle niteliksel bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen verilerin analiziyle geliştirilen ölçek, ikinci aşamada Ankara ve Adana'daki ergenlere uygulanmıştır.

Örneklem ve Veri Toplama Yöntemleri

A. Niteliksel Çalışma:

Bu bölümde 18-21 yaş grubunda Ankara'da eğitime devam eden, çalışan veya işsiz ergenlerin yanı sıra aynı yaş grubunda kırsal kesimden ergenler, ergenlerle birinci derecede ilişkili erişkinler (anne, baba, öğretmen), ergenlerle ilişki halinde olan diğer kişiler olmak üzere toplam 149 kişi alınmıştır. Hızlı tarama tekniği, derinlemesine görüşmeler ve odak grup görüşmeleriyle niteliksel çalışma tamamlanmıştır.

B. Niceliksel Çalışma:

Çalışmanın ikinci bölümünde Ankara ve Adana illerinde 12-21 yaşları arasında öğrenci, çalışan ve işsiz ergenlerden oluşan toplam 536 ergen alınmıştır. Örneklem temsili özellik taşıması amacıyla öğrenci ergenler Devlet İstatistik Enstitüsü kayıtlarından tabakalı örneklem yöntemiyle belirlenmiş, çalışan ergenler için bir kayıt sistemi bulunmadığı ve bu nedenle evreni bilinemediğinden her iki ilde kota yöntemi uygulanmıştır. İşsiz ergenlerden ulaşılabilenlerin sayısı az olduğu için (10) bunların verileri çalışan ergenler arasında değerlendirilmiştir. Niteliksel çalışma sonrasında geliştirilen anket, Hane halkı bilgi formu, Kısa Semptom Envanteri-KSE, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Kendilik Algısının Sürekliliği Formu uygulanmıştır.

Analizler

Çalışan ergen grubu temsili bir örneklem olmadığı için, temsili örneklem olan öğrenci grubu ile istatistiksel karşılaştırma yapılamamıştır. Çalışan ergenlerin temel özellikleri niteliksel çalışma ve uygulanan ankete göre belirlenmiş ve çalışma durumuna göre yapılmış analizlere dahil edildi.

Bulgular

Çalışan Ergenlerin Temel Özellikleri

Araştırmaya alınan çalışan ergenler genel olarak alt sosyal ve ekonomik düzeye mensuptur ve "yukarıya doğru sosyal hareketlilik" gerçekleştirmek amacıyla geleceğe yönelik maddi yatırım yapmaya ve ailenin ekonomik durumunu iyileştirmeye odaklanmaktadır.

Çalışan ergenler için bedensel gelişim ve değişimle başlayan ergenliğin genellikle farkına varmaksızın yaşanan bir süreç olduğu gözlenmektedir. Erken yaşta çalışmaya başlama ergenlerin bu dönem özelliklerini içeren bir süreci hızla geçirmelerine neden olmakta, daha çok sosyal hareketlilik yaşama hedefiyle geleceğe yatırım yapmaktadırlar. Özellikle çalışan erkekler ailesel durumlarını iyileştirmeye yoğunlaşmakta ve kendilerine ait değişimler dikkat alanlarının dışında kalmaktadır; çok yorucu bir iş temposunda yaşadıklarını, hafta içi eve gelir gelmez yemek yiyip hemen uyduklarını, televizyon izleyemediklerini, hafta içi hiçbir sosyal yaşamlarının olmadığını belirtmektedirler. İçlerinde Meslek Lisesine devam etmeyenler eğitim konusunda çok eksik kaldıklarını, kültür olarak kendilerini yaşlılarından geride hissettiklerini, kendi yaşlarındaki gençlerin çalışmaya mecbur kalsa bile bir yandan okuması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Karşı cinsle ilişkileri sınırlı olmakla birlikte cinsel deneyimleri diğer gruplara göre daha erken başlamakta, erken deneyimler erken olgunlaşmaya (yalancı olgunluk) yol açmaktadır.

Çalışan Ergenlerin Aile Özellikleri

Çalışma hayatına atılan ergenler ailelerinin gelir durumundaki yetersizlik nedeniyle erken yaşta çalışmaya yönlendirilmektedirler. Bu beklenti daha çok erkek çocuklar için geçerlidir.

Çalışan ergenlerin anne-babaları daha çok sağlık sorunu yaşamaktadır. Baba aileden uzakta ya da işsiz olduğunda bu durum çalışan ergenin erken yaşta baba rolü üstlenmesine yol açmaktadır.

Yine yorucu iş temposu nedeniyle eve gelir gelmez yemek yiyip, uydukları için aile ilişkileri sınırlıdır ve hafta içi sosyal yaşamları yoktur. Çalışmaya başlamalarıyla birlikte ailenin sınırlamaları azalmıştır. Aileyle güvene dayalı yakın ilişkiler kurmakta ya da aksine aileden uzaklaşmaktadırlar.

Ergenlerin çalışmasına ilişkin ailelerinin tutumları sorulduğunda; % 42,8'i ailesinin çalışmasını desteklediğini, % 46,4'ü ailesinin çalışmasına karışmadığını, % 4,6'sı ailesinin çalışmaya zorladığını, % 5,2'si ailesini çalışmasına karşı olduğunu bildirmiştir.

İhmal ve İstismar

Çalışan ergenler gerek aile içinde gerekse çalışma yaşamında çocuk ihmalini olağan karşılamakta, fiziksel istismarı disiplin ve saygı ile eş değer görmektedirler. Şiddetin bu şekilde olağan karşılanmasının gelecekte "şiddetin yeniden üretilmesine" yol açacağı ön görülebilir.

Cinsel istismar hem kendileri hem de yaşadıkları çevre tarafından olumsuz olarak değerlendirilmekte ancak çevrelerinde cinsel istismarın sık yaşandığıyla ilgili ipuçları olduğunu bildirmektedirler.

Arkadaş İlişkileri

Daha çok kendileri gibi çalışan ergenlerle arkadaşlık kurmakta, arkadaşlarını çalıştıkları çevreden seçmekte ya da internetten bulmaktadırlar. Aynı cinsiyetten arkadaşlıklara fazla zaman ayıramamaktadırlar. Karşı cinsiyetten akranlarla ilişkileri çevrenin de etkisiyle kısıtlanmaktadır ve daha çok evliliğe yönelik tanışma ya da tanıştırılma şeklindedir.

Destek Sistemleri

Çalışan ergenler aile desteğinin yetersiz olduğunu, daha çok işverenleri ve arkadaşlarından destek aldıklarını, bazen de siyasi grupların destek için yakınlaştıklarını bildirmektedir. Sosyal güvencesi olanların oranı %50'dir.

Özdeşim Modelleri

Erkekler örnek alacakları toplumsal ya da aile içinden bir model olmadığını belirtmekte ve daha çok 'kendimi model alırım' ifadesini kullanmaktadır (erken olgunlaşma). Bununla birlikte ergenler daha çok birlikte yaşadıkları yetişkinlerin yaşantısını tekrarlamaktadırlar.

Sosyal Etkinlikler

Küçük yaşlarda internet kullanmaya başlamakta daha sonra da kahvehanelere gitmektedirler.

Sağlık Durumları

Çalışan ergenlerin % 84,1'i sağlıklı olduğunu, % 4,8'i geçmişte uzun süren bir hastalık geçirdi-

ERGEN VE RUHSAL SORUNLARI: DURUM SAPTAMA ÇALIŞMASI

ğini, % 9,3'ü ruhsal sorunları olduğunu bildirmiştir. Hem çalışan hem de eğitimine devam eden ergenlerin % 79,1'i sağlıklı olduğunu, % 8,2'si geçmişte uzun süren bir hastalık geçirdiğini, % 12,7'si ruhsal sorunları olduğunu bildirmiştir.

Ruh Sağlığı Özellikleri

Çalışan ergenlerin ruhsal belirti göstergeleri patolojik sınıрын altındadır. Benlik saygıları orta veya yüksek düzeydeyken, kendilik kavramının sürekliliği Ankara'daki çalışan ergenlerde daha iyi gelişmiştir.

Çalışma Nedenleri

Çalışma nedenleri sorulduğunda yukarıda da belirtildiği gibi aileye yardımcı olmak için çalıştıklarını bildirmekte; buna ek olarak, kendi parasını kazanmak için, zamanını değerlendirmek için, çalışmayı sevdiği için, eğitimini tamamladığı için (çalışan ve okuyan ergenler) çalıştıklarını bildirenler de bulunmaktadır.

Çalışma Yaşamında Sorunlar

Ergenlerin %38,8'i çalışma yaşamıyla ilgili sorun bildirmemiştir. %14,2'si çalıştığı işin ağır ve yorucu olduğunu, %34,4'ü aldığı ücretin yetersiz olduğunu, %5,5'i işten çıkarılmaktan korktuğunu, %3,4'ü iş yerinde kötü davranışlara maruz kaldığını, %9,3'ü işinin sağlığı açısından riskli olduğunu, %41,5'i kendisine zaman kalmadığını bildirmekte; %22,4'ü halen çalışmakta olduğu işi gelecekteki mesleği olarak görmemektedir.

Aylık Kazanç

Çalışan ergenler içinde ücretsiz çalıştığını bildirenlerin oranı %14'tür. %72,6'sı 1-187 milyon (1-187 YTL), %12,3'ü 188-400 milyon (188-400 YTL), %1,1'i 401-999 milyon (189-999 YTL) kazanmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Çalışan ergenlerin ruh sağlığı gelişiminin öğrenimine devam eden ergenlere göre ne gibi farklar gösterdiğini sorgulamak ve bu doğrultuda politikalar üretebilmek için daha geniş kapsamlı araştırmalar yapılması gerekmektedir.

Bu araştırmanın politika geliştirmeye yönelik önerileri şunlardır:

- İş yeri denetim mekanizmaları dikkatle uygulanmalı,
- Gençlerin çalışma koşullarına düzenleme getirilmeli,
- Çalışan gençler düzenli aralıklarla sağlık kontrollerinden geçirilmeli,
- Sosyal güvence altına alınmalı,
- Emeklerinin karşılığına uygun ücret almaları konusunda yeterli denetim yapılmalıdır.

61
TR

İSG BÜLTENİ

Akruha İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı

Çalışan Gençlerin Güvenliği ve İşverenlere Öneriler

ESM 1441/2023

25 yaşın altındaki gençler, yeni nesil işgücümüzü temsil etmektedirler. Burada sizin rolünüz, bu gençlerin güvenli ve verimli bir başlangıç yapmalarına yardımcı olmaktır. Herkesi koruyabilen, iyi tanımlanmış bir sağlık ve güvenlik yönetim sistemi sunarak, bu gençlerin güvenli bir ortamda çalışmasını sağlamak, işveren olarak sizin sorumluluğunuzdadır. Bu bültende, rolünüzü daha iyi oynayabilmeniz için bazı öneriler sunulmaktadır. Diğer bültenlerde ise, çalışan gençlerin korunması ile ilgili yasal yükümlülükler konusunda bazı ayrıntılar içermekte ve aynı zamanda gözetmenler, ebeveynler, çalışan gençler için önerilerde bulunmaktadır.

Çalışan gençlerin risk altında bulunmalarına özellikle deneyim, eğitim ve bilinç yetersizliği sebep olmaktadır. Çevrelerinden alabilecekleri öneriler, bilgiler, hedefler ve kararlar ile ilgili güzetime ve tabii ki bunların yanında kendilerine uygun güvenli ve sağlıklı işlere ihtiyaçları vardır.

Kötü Uygulamaların Sonuçları

- 17 yaşındaki bir genç kız, tatil döneminde çalışmak için bayırmuş olduğu işe başladıktan yalnızca bir saat sonra, parmağının bir kısmını kaybetti. Parmağın, çalışmakta olduğu fırında kullanılan bir makinede ezildi. Makinenin otomatik güvenlik kalkması hatalıydı ve bu hata daha önce bildirilmiş olmasına rağmen, herhangi bir bakım planlaması yapılmıyordu. Genç kız, kullanacağı bu makineyle ilgili herhangi bir eğitim verilmemişti ve gözetmeni genç kızın makineyi kullandığından habersizdi...
- 18 yaşındaki bir tamirci çrakı, benzin parlaması sonucu alevler arasında kaldıktan dört gün sonra yaşamını yitirdi. Genç çrak, ustasının, atık tankına mazot ve benzin karışımını boşaltmasına yardım ediyordu. Genç çrak, sanata öğrenirken gözetim ve eğitim konusunda tamamen işverene

güveniyordu. Ancak çrak sahibi, sağlık ve güvenlik konusunda yapılması gereken düzenlemeleri çalışanlarının sağduyusuna bırakınca, bu elim olay meydana geldi...

Her iki olayda da, ilgili şirketler incelemeye alınmış, sağlık ve güvenlik alanındaki yetersizliklerinden dolayı para cezasına çarptırılmışlardır. Çalışan gençlerin, yaptıkları iş sırasında yaralanmalarının başlıca sebepleri, yaptıkları işin eğitimini almamış olmaları, yeterli gözetimin yapılmaması ve tehlikeli makine ya da maddelerle çalışıyor olmalarıdır. Kanadada yapılan bir araştırmaya göre, yeni, genç ve deneyimsiz çalışanların işe başladıkları tarihten itibaren bir ay içerisindeki yaralanma olasılıkları, diğer çalışanlarla karşılaştırıldığında beş kat daha fazladır^[1].

İyi Uygulamaların Faydaları

Yasal uygulamalarla birlikte, çalışan gençlerin sağlık ve güvenliğine özel dikkat göstermenin birçok yararı vardır.

- İyi bir güvenlik yönetimi, etkin bir organizasyonun önemli bir unsuru olup, işletme için büyük yararlar sağlar.
- Genç çalışanların güvenliğini sağlamak için alınan tedbirler, tüm çalışanların güven altına alınmaya yardımcı olacaktır.
- Genç insanlara uygun bir eğitim ve öğretim sağlayarak, hem onların güvenli çalışmasını sağlarsınız, hem de enerjilerinden, öğrenme isteklerinden faydalanırsınız.
- İyi bir gözetim sağlayarak, çalışan gençlerin işlerini nasıl yaptıklarını değerlendirebilir ve eğitimlerinin etkinliğini gözlemleme şansına elde edebilirsiniz.
- İyi bir işveren olarak tanınırsınız. Hıfızlı, genç işçi adaylarının da dikkatini çekersiniz.

Risk Değerlendirmesi, Organizasyon ve Önelici Yaklaşım

İşverenler gençlerin kariyerine olduğu gibi başlı başına riskleri ve gerekli önleyici tedbirleri belirleyebilmek için tehlikeleri tanımlamalı ve bunu tabii bir risk değerlendirme yapmalıdır.

Yapılan risk değerlendirmeyle, bu değerlendirmeler temel alınarak oluşturulan düzenlemeler ve alınan tedbirler aşağıdaki unsurları içermelidir:

- Gençlerin kesinlikle YAPMAMASI gereken görevler: Bunlar, belirli araçların kullanımı veya belirli iş süreçlerinin gerçekleştirilmesiyle ilgili yasaklar, giriş izni olmayan alanlar ve sadece gözetim altında gerçekleştirilebilecek eylemlerdir.
- Gözetimle ilgili ihtiyaçlar ve düzenlemeler (bkz. "gözetim düzenlemesi yazmak").
- Bilgilendirme, yönlendirme ve eğitim ihtiyaçları ve düzenlemeleri (bkz. "eğitim").
- İş yerinde cinsel tacizin ve zorbalığın önlenmesi.
- Genç engelli çalışanların veya özel ihtiyaçları olan gençlerin gereksinimlerini dikkate alan düzenlemeler.

[1] http://www.ipsu.ca/labreach_yw/yw_employe.asp

[1] Tehlike, bir hastalığa ya da yaralanmaya sebep olabilecek herhangi bir şeydir. Risk ise bu tehlikelerin gerçekleşme olasılığıdır. Kazaların büyük çoğunluğu riskleri yeterince değerlendirilmemesinden veya riskleri kontrol etmeye yönelik adımların alınmasından kaynaklanmaktadır.

- Ebeveyn ve velilerin, riskler ve kontrol tedbirleri konularında bilgilendirilmesi,
- İş bulma büroları veya insan kaynakları şirketleriyle ve mesleki eğitim kuruluşlarıyla işbirliği,
- Çalışan gençlerle ilgili düzenlemeler konusunda, çalışan işçili temülüklerinin ve çalışan gençlerin fikirlerinin alınması.

Eğer gençlere geçici olarak da olsa bir iş deneyimi sahibi olmaları için çalışma imkanı veriyorsanız, sağlık ve güvenliklerinin korunması için kendi çalışanlarınızda sunduğunuz imkanları aynıları onlara da sunmalısınız.

18 Yaşın Altındakiler

Eğer; mesleki eğitim ve staj programları kapsamında olan veya okula ya da üniversiteye devam ederken kalan zamanını çalışmaya ayırmış olan 18 yaşın altındaki gençleri istihdam ediyorsanız, bu gençlerin çalışma şartları içerisinde tehlikeye maruz kalmalarıyla ilgili olarak uyarınız gereken çok daha belirleyici düzenlemeler bulunduğunu bilmelisiniz. Çalışanların korunması ve çalışan gençlerin özel gereksinimleriyle ilgili olarak, 'İşyerindeki Gençlerin Korunması' başlıklı bültenimize bakabilirsiniz. Yüklümlüklerinizin tamamını öğrenmek için, küden ulusal mevzuatımıza başvurunuz (<http://isggm.calisma.gov.tr>).

Gözetimle İlgili Düzenlemelerin Yapılması

İşverenler, gençlere uygun gözetim imkanları sunmak için bazı düzenlemeler yapmak zorundadırlar. Örneğin bazı işverenler, genç çalışanlarına bir danışman tayin ederler.

Gözetmenler, gençlerin yaptıkları işle ilgili riskler ve kontrol tedbirleri konularında yeterli eğitimi almış olmak ve gençlerin yapabilecekleri işle ilgili sınırlamalar konusunda da bilgi sahibi olmalıdır. Kendi rollerinin ne olduğu, kendilerinden neler beklendiği ve görevlerini nasıl yerine getiremeleri gerektiği konularını açıkça anlamalıdır. Ayrıca, gözetim görevlerini yerine getirebilmeleri için yeterli zamana ve yetkiye ihtiyaçları vardır. İlgili düzenlemeler aşağıdaki konuları kapsamalıdır:

- Gençlere nasıl bir gözetim yapılacağı, farklı görevler için değişik düzeylerde gözetim sunulması, sürekli gözetim gerektiren işlemlerin belirlenmesi ve genel anlamda gençlerden sorumlu olacak kişinin tayin edilmesi,

- Gözetmenin sahip olması gereken yeterlilikler ve gözetmenlerin rolü,
- Gözetmenlerin, işverenlerle işle ilgili ve güvenlikle ilgili konular ve gençlere yönelik gözetim faaliyetleri konusunda eğitilmesi,
- Uygun eğitimi almış ve geçmişte yeterlilikle sahip gözetmenlerin sayık, özellikle staj yapanlar ve işyerinde eğitim alanlar da dahil olmak üzere, çalışan gençlerden sorumlu olan gözetmenlerin isimleri,
- Gençlerin güvenliği ile ilgili konuların gözetmenler tarafından bildirilmesi kolaylaştırarak rapor düzenlemeleri.

Eğitim

Gençlerin, çalışmaya başlamadan önce yeterince zaman ayrılarak sağlık ve güvenlik konusunda eğitim almaları gençlerin korunması için çok önemlidir. Bu eğitimin içeriğinde aşağıdaki konular yer almalıdır:

- İşle ilgili dikkat arzeden tehlikeler,
- Genel anlamda işyerinde sıklıkla karşılaşılan tehlikeler,
- Kendilerini korumak için ne yapmaları gerektiği,
- Herhangi bir şeyin güvenli olmadığını düşündüklerinde ne yapmaları gerektiği,
- Tavsiye almak için kime başvurmaları gerektiği,
- Acil bir durumda, kazı geçirdiklerinde ya da ilk yardıma ihtiyaç duyduklarında ne yapmaları gerektiği,
- Güvenlik ile ilgili olarak sizinle işbirliği yapmaları konusunda teşvik eden yükümlülükler.

Örnek Olarak Liderlik Etmek

İşyerinde, sağlık ve güvenlik konusuna olan bağlılığınızı çalışanlarınızda göstermeniz, gerekli prosedürleri ve tedbirleri belirleyerek bunların güncelliğini korumanız, güvenli olmayan uygulamaların keskinlikle kabul edilemez olduğunu vurgulamamız, sağlık ve güvenlikle ilgili bir eндіce oluşması halinde buna hemen karşılık vermeniz çok önemlidir.

Genç çalışanların güvenliği ile ilgili **daha ayrıntılı bilgiye**, Ajans'ın web sitesi olan <http://ew2006.osha.eu.int> adresinden; öneriyici yaklaşımlarla ilgili önerilere, belirli riskler ve işyerleri için seçilmiş iyi uygulama örneklerini içeren bağlantılara <http://www.osha.eu.int/> ile <http://osha.europa.eu/> adreslerinden ulaşabilirsiniz. Önerilerle ilgili kaynaklar ulusal makamları, sendikaları ve ticaret kuruluşlarını da içermektedir. İşyerindeki gençlerin korunması ile ilgili Konsey Direktifi 94/33/EC'nin tam metnini ise, <http://osha.eu.int/data/legislation/16> adresinden ulaşabilirsiniz.

Söz konusu direktif sadece asgari düzeydeki standartları belirlemektedir. Bu yüzden ulusal mevzuatınızın ve klavuzlarınızın öngördüğü yükümlülükleri kontrol ediniz.

Ülkemiz mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://isggm.calisma.gov.tr>

İngiltere'ye yönelik rehberlik hizmetleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://www.hse.gov.uk>

İrlanda'nın mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://www.hsa.ie>

Malta'nın mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://mt.osha.eu.int/legislation>

62 III İSG BÜLTENİ

Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı

ESM 1041/2123

Çalışan Gençlerin Güvenliği – Gözetmenlere Öneriler

Giriş

Avrupa istatistiklerine göre, 18 – 24 yaş arasındaki genç çalışanlarda görülen iş kaynaklı yaralanma oranı, diğer yaş gruplarındaki çalışanların oranından %50 daha fazladır. Yeterli gözetim ve denetim yapılmaması, bu derece yüksek kaza oranının altında yatan faktörlerden birisidir. İşyerindeki gençler; yaptıkları işe, çalışma ortamına ve kendilerini etkileyebilecek risklere ajna değillerdir. Deneyimsizlikleri, karşılaşılabilecekleri riskleri fark edemeyecekleri ya da bu risklere yeterince dikkat edemeyecekleri anlamına gelmektedir. Ayrıca, 18 yaşın altındaki gençlerin çalışmasıyla ilgili bazı belirli sınırlamalar vardır. Bu nedenlerle, çalışan yetkilileri karşılaştığında, gençler eğitimin yanı sıra gözetime de daha çok ihtiyaç duymaktadırlar. Bu gençler arasında, staj ya da eğitim amacıyla işe yerleştirilen öğrenciler ve işe yeni alınan gençler de bulunmaktadır.

17 yaşındaki bir genç kız, tatil döneminde çalışmak için başvurmuş olduğu işe başladıktan yalnızca bir saat sonra parmağının bir kısmını kaybetti. Parmakları, çalışmakta olduğu firmada kullanılan bir makinede sıkıldı. Bu olayla ilgili olarak genç kızın gözetmeninin, kazanın olduğu ana kadar, kızın makineyi kullandığını haberdar olmadığı, sağlık ve güvenlik eksiklikleri için tutulan kayıtlara geçildi.

23 yaşındaki genç bir adam, boya püskürtme tabancasını temizlemek için kullanılan yanlış bir maddeyle temas etmesi sonucu, leni deridece de yaralar oluştu. Söz konusu şirketin güvenli olmayan yöntemleri arasında, tabancalarını temizlemesi için kullanılan maddenin etiketlenmemiş olması ve açık kovalarda taşınmasıyla ilgili işe eğitim ve gözetim eksikliği de bulunmaktadır.

16 yaşındaki gençin, işe başladığı ilk günün daha iki iki saatli bir dönemden, 18 tonluk çöp kamyonunun basamağında döşerek, kamyonun altında sürüklenmesi sonucu bacağı kırıldı. Bu vakada işe güvenli prosedürleri mevcut olmakla birlikte, bu prosedürlerin takibi edilmesini sağlayacak olan işyeri yetenildi. Eğitim ve gözetim eksikliği, dikkate değer bir sorun teşkil ediyordu.

İşyerinizin Gözetimle İlgili Düzenlemeleri (1)

İşyerinizin, gençlere gözetim hizmeti verebilmek için bazı düzenlemeler oluşturmalıdır. Ayrıca, gençlerin işyerinde karşılaşılabilecekleri belli başlı riskleri belirlemek, gerekli koruyucu tedbirleri alabilmek ve gençlerin gözetim ihtiyaçlarını tanımlayabilmek için risk değerlendirilmesi yapmalıdır.

Gözetim görevinizi yerine getirebilmeniz için, işyerinizin aşağıdakileri yapmalıdır:

- > Gençlerin çalışmasıyla ilgili riskleri ve yarınması gereken kontrol tedbirleri, gençlerin yapabilecekleri görevlere getirilen sınırlamalar; ihtiyaç duyulan gözetim düzeyi ve sürekli gözetim isteyen bazı iş uygulamaları konusunda sizi eğitmelidir,
- > Gençlerle çalışılan ortaya çıkabilecek sağlık ve güvenlik sorunları ve gözetmen olarak rolünüz konusunda sizi eğitmelidir,
- > Size düzenli olarak, neden neler beklediğini ve gözetim görevlerini nasıl yerine getireceğinizi gerektiğini size anlatmalıdır,

- > Gözetim görevlerini yerine getirmeniz için size yeterli zaman ve yetkiyi vermeliyiz,
- > Gözetimlerinizi yapacağınız işlemler doğrultusunda, sağlık ve güvenlik alanında yeterliliğinizi sağlamalısınız,
- > Çalışan gençlerin güvenliği ile ilgili gözetim görevlerinizi yapabileceğiniz, sorunları rapor edebileceğiniz, sorunlu alanların iyileştirilmesi yönünde önerilerde bulunabileceğiniz için gerekli düzenlemeleri yapmalıdır.

Gözetim: Hayati Bir Kavram

Gözetmenler olarak, çeşitli yollarla gençlerin sağlığını ve güvenliğini sağlamak konusunda önemli bir rolünüz bulunmaktadır.

- > Güvenli çalışma uygulamalarının gerçekleştirilmesini sağlamak,
- > Bu güvenli uygulamaların önemini anlatmak,
- > Gençler için iyi bir örnek teşkil etmek,
- > Güvenlik kültürünün benimsenmesine yardımcı olmak,
- > Güvenli davranışları ödüllendirmek.

Gençlerin deneyimi az olabilir, ancak yine de güvenliği ilgilendiren konularda katılmaları teşvik etmek ve fikirlerini almak son derece önemlidir. Çalışan gençlerin sağlığını ve güvenliğini koruması için risk değerlendirilmesi üzerine temellendirilmiş çeşitli düzenlemelerin bulunması gerekir. Alınan tedbirler düzenli olarak gözlemlenerek, beklentileri karşılayıp karşılamadıkları kontrol edilmeli ve herhangi bir değişiklik ya da güncellemeye gereksinim olup olmadığına bakılmalıdır. Siz de herhangi bir sorun ya da değişiklikte karşılaştığınızda, bunu mutlaka bildirmeli ve gençleri de bu tür endişe ve sorunları bildirmeleri yönünde teşvik etmelisiniz.

(1) Daha ayrıntılı bilgi için lütfen "Çalışan Gençlerin Güvenliği – İşverenlere Öneriler" başlıklı bültenimize bakınız.

Genç Çalışanlara Yönelik Gözetim Şunları İçermektedir (1):

Öğrencilerin, kendilerine verilen görevlere ilgili yeteneklerini ve yeterliliklerini **değerlendirmek**,

Gençler genellikle daha hassas oldukları için ve diğer çalışanlardan daha fazla gözetime ihtiyaç duyabilirler; bu nedenle gençlerin yaralanmasına sebep olabilecek tehlikeleri **bulunmak**,

Yaralanmaları önleyebilecek etkili kontrolleri ve tedbirleri **uygulamak** (örneğin, kalkanlar, bariyerler, yasaklar, denetimler, anlık kontroller (spot check), bilgilendirme, eğitim, prosedürler ve gözetim),

Güvenli çalışma prosedürlerini sürekli olarak basitleştirmek ve **geliştirmek**,

Gençleri, iyi uygulamaları ilgili **bilgilendirmek ve yönlendirmek**,

Doğru prosedürleri, gerekirse son derece yavaş bir biçimde **göstermek**,

Bireylerin yeterliliklerine göre **görev dağılımı yapmak** ve bireyler yeterli hale gelene kadar doğrudan gözetim sağlamak,

Gerektiğinde, gençlerin doğru prosedürleri ve tedbirleri ilgili anlayış düzeyini **kontrol etmek**,

Performanslarını **gözlemlemek** ve gerektiğinde arıama düzeylerini artırmak için yapılan eylemlerle ilgili örnek gösterimini teklif etmek,

Gençleri **denemek**, ikalesini almak ve onlarla pratikler içinde olmak, örneğin; gençlerin de risk değerlendirmesine katılımını sağlamak,

Gençlerin sığınma yokluğunda nereden yardım ve tavsiye alabilecekleri ve emin olamadıkları bir durumda ne yapmaları gerektiği konularında **bilgilendirmek**,

Açık durum prosedürleri konusunda bilgi sahibi olmalarını **sağlamak**,

Yapılan görevlerle ilgili güvenli çalışma prosedürlerini ve koruyucu donanımı veya cihazlarla ilgili gerekli yazılı talimatları basılı olarak **hazırlamak**,

Sağlık ve güveniğin önemini açıklamak, doğru tutum ve davranışları teşvik eden, bilinç düzeyini artıran ve iyi örnek teşkil eden **değerleri tanımlamak**,

Hata ve yanlışları ayıklamak, rahatsızlamak ve rehberlik etmek,

Kontrol etmek, organize etmek ve gerektiğinde disiplin altına almak.

18 Yaşın Altındaki Gençlerin Özel İhtiyaçları (2)

Gözetmenler, gözetim altındaki gençlerin yapmalarına izin verilmeyen bazı işler olduğunu bilincinde olmalıdır.

Genel kural olarak, onsekiz yaşın altındaki gençlerin aşağıda belirtilen işleri yapmalarına izin verilmemelidir:

- Kendi fiziksel ya da zihinsel kapasitelerini aşan işler,
- Zehirlenme özelliğine sahip ya da kansere sebep olan işler,
- Radyasyon maruziyeti gerektiren işler,
- Açık ateş, gülerüdü ya da titreşim içeren işler,

- Gençlerin deneyimsizlik ya da güvenliğe yeterli dikkati göstermemek gibi nedenlerle gözden kaçırabilecekleri türden riskler içeren işler.

"İşyerindeki gençlerin korunması" başlıklı bültenimiz gençlere verilebilecek görevlerle ilgili sınırlamaları, yaş ve saat sınırlamalarını, mesleki eğitimdeki özel istisnaları ilgili daha fazla ayrıntıyı içermektedir. Eğer gözetiminden sorumlu olduğunuz gençlerin çalışmalarına ilgili herhangi bir şüphelenir varsa, konuyu işverenimle görüşünüz. Kesin yükümlülüklerle ilgili olarak, lütfen ulusal mevzuatımıza bakınız (<http://isg.mca.gov.tr>).

Danışmanlık

Bazı işverenler, kendileriyle çalışan gençler için birer danışman tayin etmektedirler. Bu danışmanın rolü, özellikle kendi ihmayerine verilen gençlerle ilgilenmek ve onlara rehberlik etmektir. Bu danışmanın görevleri şunları içermektedir (3):

- Gelecekteki çalışma yaşamlarının tesis edilmesini sağlamak için, gençlere için en doğru yöne yapılımasını öğretmek. Sorunların çözümünde, yeterli bilgi ve beceriye sahip olduğunda kısa ve pratik yöntemler kullanılır; ancak genç çalışanlar bu bilgi ve beceriden yoksundur.
- Gençleri katılmaya, risk ve tedbirler ile ilgili sorular yönelmeye ve gördükleri tehlikeleri bildirmeye teşvik etmek.
- Ne yapılacağından emin olmadıklarında "hayır" demenin doğru olduğu konusunda gençleri ikna etmek.
- Doğru ekipmanları kullanmanın ve doğru tedbirleri almanın gerekliliğini vurgulamak.

22 yaşında bir çalışan, tren yolu hattının oldukça hareketli bir bölümünde çalışırken, bir trenin kendisine çarpması sonucu hayatını kaybetti. Bu genç öğrenci sadece birkaç vardiya çalışmış ve yalnızca temel bireysel güvenlik kursuna katılmış, iş yerinde güvenlik prosedürleri ve gözetim yetersiz. Olayın ardından iş bulma aşamasına başlayan personelin gelişimini izlemeye yardımcı olacak bir danışmanlık sisteminin de içinde bulunduğu çeşitli düzenlemeler yapıldı.

Genç çalışanlarla ilgili daha ayrıntılı bilgi için: <http://ew2006.psh.gov.uk>

Ülkesinin mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://isg.mca.gov.tr>

İngiltere'ye yönelik rehberlik hizmetleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://www.hse.gov.uk>

İrlanda'nın mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://www.hsa.ie>

Malta'nın mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://mca.gov.mt/eng/faq.htm>

[1] Öğrenme Becerileri Kurseyi ve Kazanan Örnekleme Topuluğunun (ROSE) tavsiyelerinden alınmıştır.

[2] İşyerindeki gençlerin korunması ile ilgili Kursey Direktör 94/13/EC asgari yükümlülükleri belirlemektedir ve içinde bulunduğumuz Dört Devlet'in yasaları, çocukların asgari çalışma yaş ve yasaklanan görevler gibi konularda daha sınırlayıcı olabilir; bu nedenle ulusal mevzuatımıza kontrol ediniz (<http://isg.mca.gov.tr>).

[3] ROSE'nin tavsiyelerinden alınmıştır.

Çalışan Gençlerin Güvenliği – Ebeveynlere Öneriler

Çocuklarınız iş yerinde güvende mi? Onlara, işyerinde birilerinin göz kulak olduğundan emin misiniz? Bu bülten, işverenlerin işyerindeki gençlere sunması gereken sağlık ve güvenlik düzenlemelerini anlamanıza yardımcı olacak ve işyerindeki yararlı mali önlemler konusunda çocuklarınızda rahatlıkla konuşabileceğiniz sağlayacaktır.

Her yıl milyonlarca öğrenci, cep harçıklarını kazanabilmek için yan zamanda işlerde ya da yazık işlerde çalışmaktadır. Reçogü, gençler için özel olarak organize edilmiş deneyim kazanmaya yönelik işlerde çalışırken diğerleri hayatlarında ilk kez tam zamanlı bir işte çalışmaya başlarlar. Erken yaşta sahip olabilecekleri bu iş deneyimi, son derece önemli iş becerileri geliştirmelerine fırsat tanıyarak, gençlere birçok şey kazandırabilir. Bu deneyim ayrıca sağlık ve güvenlik de olmalıdır.

Gençler, ilk kez tam zamanlı bir işte çalışmaya başladıklarında, bu başlangıç sağlıklı ve güvenli olmalıdır ki yaşamak için çalışmaya devam edebilsinler. Ne yazık ki durum her zaman böyle olmamaktadır. Avrupa İstatistiklerine göre, 18 – 24 yaş arasındaki genç çalışanlarda görülen iş kaynaklı yaralanma oranı, diğer yaş gruplarındaki çalışanların oranından %50 daha fazladır.

17 yaşındaki bir genç kız tatil döneminde çalışmak için başvurmuş olduğu işe başladıktan yalnızca bir saat sonra, parmağının bir kısmını kaybetti. Parmakları çalışmakta olduğu frenez kullandığı bir makinede ezildi.

18 yaşındaki bir tarımcı çiftçi, benzin püskürtme sonucu alevler arasında kaldıktan dört gün sonra yaşamını yitirdi. Genç çiftçi, ustasının, atık tankına mazot ve benzin karışımı boşaltırken yardım ediyordu...

Çalışanlar, sağlık ve güvenlikle ilgili çeşitli düzenlemelere tabidirler. Bu düzenlemeler genelde işverenler, işyerindeki temsilcileri değerlendirmek, gerekli önleyici tedbirleri almak ve ihtiyaç duyulan yönlendirme ve eğitimi sağlamaktadır. Gençlerin eğitim, deneyim ve bilinç düzeyini yeterli olmaması nedeniyle işverenler, çalışan gençlere ve işe yeni başlayanlara daha fazla dikkat gösterilmelidir.

18 yaşın altındaki çalışanlar için ise, bazı ek yükümlülükler bulunmaktadır. Çünkü 18 yaşın altındakiler hem deneyimsizdirler, hem de gerekli olan fiziksel ve zihinsel olgunluğa sahip değillerdir. Ayrıca bu yaş grubundaki çalışanların çalışma saatleriyle ilgili bazı sınırlamalar da bulunmaktadır. Gençlere bir iş deneyimi sahibi olmaları için çalışma imkanı veren işverenler, sağlık ve güvenliklerinin korunması için kendi çalışanlarına suya kadar imkanları ayırsay onlara da sunmalıdır. Çalışan gençler, okulları ayrılmak için beklenmiş olan minimum yaşın altında olmaları durumunda işveren, gençin anne-babasını ya da yasal velisini iş

18 Yaşın Altındaki Gençlerin Güvenliği - İşverenler Ne Yapmalıdır?

İşyerindeki gençlerin korunmasıyla ilgili olarak, Avrupa yönetmeliklerini temel alan ulusal düzenlemeler bulunmaktadır. Bu yönetmelikler, gençlerin yeterli deneyime, bilinç düzeyine ve olgunluğa sahip olmamaları nedeniyle karşılaşılabilecekleri belli başlı riskleri göz önüne almaktadır.

Bu yönetmeliklerin genelinde, işverenden beklenenler:

- Gençlerin sağlığını ya da güvenliğini tehdit eden riskleri değerlendirirken, gençlerin deneyimsiz olduklarını, sağlıklarını ve güvenliklerini etkileyecek olan mesleki riskler konusunda yeterince bilinçli olmadıklarını, fiziksel ve zihinsel olgunluktan yoksun olduklarını göz önünde bulundurmak.
- İşe alınan gençin, çalışmaya başlamadan ÖNCE risk değerlendirmesini yapmak.
- Çalışan gençlerin belirli işleri yapmalarını yasaklayan risk değerlendirmesini dikkate almak.
- Okul çağındaki çocukların çalışması söz konusu olduğunda; gerçekleştirilen risk değerlendirmesinin sonuçları ve buna bağlı olarak alınan kontrol tedbirleri konusunda, çocukların ebeveynlerini veya yasal velilerini bilgilendirmek.

Genel kural olarak onsekiz yaşın altındaki gençlerin aşağıda belirtilen işleri yapmalarına izin verilmemelidir:

- Kendi fiziksel ya da zihinsel kapasitelerini aşan işler,
- Zehirlenme özelliğine sahip ya da kansere sebep olan işler,
- Radyasyon maruziyeti gerektiren işler,
- Açın el gücünü ya da titreşim içeren işler,
- Gençlerin deneyimsizlik ya da güvenliğe yeterli dikkati göstermemek gibi nedenlerle gözden kaçırabilecekleri türden riskler içeren işler.

"İşyerindeki gençlerin korunması" başlıklı bültenimiz; gençlere verilebilecek görevlerle ilgili sınırlamaları, yaş ve saat sınırlamalarını, mesleki eğitimdeki özel lisansları ve asgari okulları ayrılmaya yapmış altındaki olan çocukların çalışmalarına izin verilen Öye Devletleri'deki bazı sınırlamalara ilgili (daha fazla ayrıntı için) içermektedir. Kesin yükümlülüklerle ilgili olarak lütfen ulusal mevzuatımıza bakınız (ulusal mevzuatımız için: <http://iggrm.calisma.gov.tr/>).

D) Eurostat, AB'de Çalışma ve Sağlık İstatistikleri, beşinci 1994 - 2002.

F) İşyerindeki gençlerin korunması ile ilgili Konsey Direktifi 94/33/EC asgari yükümlülükleri belirlemektedir ve içinde bulunduğunuz Öye Devlet'in yasaları, çocukların asgari çalışma yaşı ve yasaklanan görevler gibi konularda daha ayrıntılı olabilir, bu nedenle ulusal mevzuatımıza kontrol ediniz (<http://iggrm.calisma.gov.tr/>).

yerindeki riskler ve kontrol tedbirleri konusunda bilgilendirmelidir. Bu bilgilendirme söz konusu genç işe başlamadan önce yapılmalıdır.

Ebeveynler Ne Yapabilir?

Birçok iş kazası önlenemez özellikle olmasına rağmen, genç insanlar da kazaları ve ölümleri karşılayabilmektedirler. Diğer yandan yapılan iş, gencin gelecekteki sağlığını da tehlikeye atabilir. Örneğin, gençler alerjiye sebep olabilecek ürünlerle veya yüksek gürültülü ortamlarda çalışıyor olabilirler. Ayrıca, çalışırken aldıkları duruş pozisyonu yanlış olabilir ve sağlık sorunlarına yol açabilir. Bu nedenle sağlık ve güvenlik alanındaki öncelikli yaklaşım ve eğitim küçümsenmemelidir.

Çocuklarınıza yardımcı olabilmek için yapabileceğiniz aşağıda sıralanmaktadır:

- > Çocuklarınızla hafta sonlarında ya da tatillerde çalıştıkları işler ve staj amaçlı iş seçimleri hakkında konuşun. Ne tür iş ve işyeri seçenekleri var?
- > Onlara verilen görevlerin özellikleri konusunda bilgi sahibi olun.
- > Çocuklarınıza ne tür eğitimlerden geçtiklerini ve kendilerine ne tür gözetim yardımı verildiğini sorun. Herhangi bir makineyi kullanmadan önce veya kendilerine yeni bir görev verildiğinde, bu konuda eğitim ve destek istemeleri çekilmemeleri gerektiğini söyleyin.
- > Düzenli olarak onlarla işleri hakkında konuşun. İşyerindeki sorunlarını ya da sağlık ve güvenlik ile ilgili endişelerini sizinle konuşmaları için onları cesaretlendirin.
- > İş yerindeki sağlık ve güvenlik düzenlemeleri ve verilen eğitim gibi konularda işverenleriyle görüşün.
- > Çocuklarınızı, yalnız çalışmanın veya gece çalışmanın tehlikeleri konusunda uyarın.
- > Yapılan işten emin olmamaları durumunda soru sormaları ve yardım istemeleri; ayrıca ne kadar küçük olursa olsun bir tehlike, yaralanma ya da sağlıklarının bozulduğu durumlar ile karşılaştıklarında, bunları vakit geçirmeden bildirmeleri konularında çocuklarınızı teşvik edin.

- > Çocuklarınıza işyeri hekimi, hemşiresi veya işyeri sağlık ekibinden biriyle konuşmaları için teşvik edin. İşyerinde böyle bir ekip varsa! Ayrıca, herhangi bir şikayete beklemeye girmeleri durumunda, yaptıkları iş konusunda hekimi bilgilendirmelerini isteyin.
- > Güvenlik sorunlarıyla ilgili olarak, işçi güvenliği temsilcisiyle ya da varsa sendika temsilcisiyle görüşebileceklerini habirolun.
- > Çocuklarınıza sağlık ve güvenlikle ilgili olarak mevcut işyerinizde ya da daha önceki işyerinizde yaşadığınız deneyimlerinizi anlatın. Ne ölmüştü, ne iş yapıldı, daha bilgilisi oluyordunuz ne yapırdınız, vb...
- > Küçük yaşta çocuklara yönelik riskler konusunda bilgilendirme etkinliklerinin ve büyük yaşta çocuklar için işe ilgili sağlık ve güvenlik konularının eğitim programına dahil edilmesi konusunda çocuklarınızı okul yönetimini teşvik edin.
- > Bu konularla ilgili olarak diğer verileri görüşün.
- > Kendi işyerinizde, çalışan gençlerin korunması konusunda ne iş yapıldığını öğrenin.
- > Çocuklarınızı yaptıkları işe ilgili olarak sağlık ve güvenlik yönünden daha fazla bilgi edinmeleri için teşvik edin. Bu bilgilere, ulusal makamlardan yararlanın web sitesindeki kaynaklardan ulaşabilirsiniz. Kendiniz de daha ayrıntılı bilgi edinin!

Çalışan gençlerin diğer çalışanlar gibi, sağlık ve güvenlikle ilgili üç önemli hakkı vardır:

- 1. Bilme hakkı
- 2. Katılım hakkı
- 3. Güvenli olmayan işi reddetme hakkı

Çalışan gençlerin ayrıca bazı sorumlulukları da vardır:

- 1. Güvenli çalışmak
- 2. Tehlikeleri bildirmek
- 3. Koruyucu araçları ve donanımları kullanmak veya giymek.

Memnun etme isteği ve belirsizlik gibi etkenler, gençlere engel oluşturmabilir. Bu nedenle, hakları, her zaman güvenli bir biçimde çalışmanın gerektirdiği, kendilerini ve çalışma arkadaşlarını korumak için güvenlik prosedürlerini her zaman takip etmeleri konularında onlarla konuşun – **İş oyun değiştir!**

Daha ayrıntılı bilgiye ve diğer kaynaklara <http://ew2006.osha.eu.int> adresinden ulaşabilirsiniz. Kaynaklar: ulusal makamlar, sendikalar ve ticaret kuruluşları da işemektedir.

Ülkemiz mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://sggm.calisma.gov.tr>

İngiltere'ye yönelik rehberlik hizmetleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://www.hse.gov.uk>

İrlanda'nın mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://www.hsa.ie>

Malta'nın mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://mt.osha.eu.int/legislation>

64 TH İSG BÜLTENİ

Akrep İS Sağlığı ve Güvenliği Ajansı

Çalışan Gençlerin İşyerinde Korunması

ESM 1681-2123

Çalışan gençlerin, özellikle deneyim, eğitim ve bilgi yetersizliği onların risk altında bulunmalarına sebep olmaktadır. Çevrelerinden alabilecekleri önerilere, bilgilere, hedefleri ve kararları ile ilgili yönlendirme ve tabii ki bunların yanında kendilerine uygun güvenlik ve sağlık işlemlerine de önem verilmelidir. Mesleki eğitim ve staj programları kapsamında olan veya okula yada üniversiteye devam ederken kalan zamanını çalışmaya ayrılan 18 yaşın altındaki gençlerin, çalışma saatleri içerisinde tehlikelere maruz kalmalarıyla ilgili olarak yapılması gereken belirlenmiş düzenlemeler bulunmaktadır. Bu bülten, özellikle genç çalışanlar için işyerinde sağlık ve güvenlik koşullarının sağlanmasıyla ilgili yükümlülükleri anlatmaktadır. Diğer bültenlerimizde ise işyerlerinde gözetmenleri, gençleri ve ebeveynlere yönelik öneriler bulunmaktadır.

Mevzuat – Herkes İçin Koruma

Tüm işyerlerinde, herkesi koruma kapsamına alan iyi bir sağlık ve güvenlik yönetim sistemi bulunmalıdır. Bu sistemde, çalışan gençlerin ve işe yeni başlayanların durumlarına, özel bir dikkat gösterilmelidir. İşverenlerin, yaşı ne olursa olsun tüm çalışanlarına karşı sorumlulukları, aşağıdakileri içermelidir:

- Tehlikeleri belirlemek ve risk değerlendirmesi yapmak: Bu değerlendirme, sadece tam zamanlı çalışan gençler için değil, aynı zamanda hafta sonları veya tatillerde iş alan gençleri ve mesleki eğitim ya da iş deneyimi kazandıran amaçlı yerleştirme programları kapsamında çalışan gençler için de yapılmalıdır.
- Yapılan risk değerlendirmesi temel alınarak, sağlık ve güvenliği sağlanmasına yönelik düzenlemeler yapmak: Bu düzenlemeleri yaparken insan kaynakları ajanslarıyla, iş denetimci kuruluşlarla amaçlı istihdam sağlayan kuruluşlarla ve mesleki eğitim kuruluşlarıyla işbirliği yapmak, genç çalışanları ve işe yeni başlayanları yönlendiren göz önünde bulundurulmalıdır.

- Özel gözetim düzenlemelerini de içine alan bir organizasyon sağlamak ve gözetmenlere görevlerini rahatlıkla yerine getirebilmeleri için gerekli zaman ve yetkiyi vermek.
- Özel risk grubundaki bireyler için (buna genç çalışanlar ve işe yeni başlayanlar da dahildir) öngörülen özel tedbirleri belirlemek ve genç çalışanlara ilgili yasaları, örneğin tehlikeli ekipmanların kullanımı ile ilgili bilgileri açıkça tanımlamak.
- Çalışanların işyerinde karşılayabilecekleri olası riskler ve öncelikli tedbirleri ilgili olarak çalışanları bilgilendirmek.
- Yeni işe alınırken verilen işlerde meydana gelen değişiklikler ya da işyerindeki değişiklikler sırasında çalışanlara yeterli eğitim, yönlendirme ve bilgilendirmeyi sağlamak.
- Özellikle özel risk gruplarındakiler (bu gruplara genç çalışanlar da dahildir), kendilerini etkileyebilecek tehlikelerden korumak.
- Çalışanların ve temsilcilerinin görüşlerini almak, onların da sağlık ve güvenliğe ilgili incelemelere katılmalarını sağlamak, çalışan gençleri de bu süreçlere dahil etmek ve çalışan gençlere yönelik düzenlemeler konusunda işi temsilcileri ile işbirliği yapmak.

Mevzuat – 18 Yaşın Altındakiler İçin Koruma (*)

Genç çalışanlar işe başlamadan önce, işyerinde bir risk değerlendirmesi yapılmalıdır. Bu risk değerlendirmesi işyerinin fiziksel, kimyasal ve biyolojik şartları; iş ekipmanları ve bu ekipmanların kullanımını; iş süreçlerini; işyerini ve organizasyonu; eğitim ile yönlendirme çalışmalarını içine almalıdır.

Genel kural olarak onsekiz yaşın altındaki gençlerin aşağıda belirtilen işleri yapmalarına izin verilmemelidir:

- Kendi fiziksel ya da zihinsel kapasitelerini aşan işler,

[*] Tehlike, bir hastalığa ya da yatakmaya sebep olabilecek herhangi bir şeydir. Risk ise bu tehlikenin gerçekleşme olasılığıdır.

[†] İşyerindeki gençlerin korunması ile ilgili Komisyon Direktifi 94/33/EC, aşağıdaki yükümlülükleri belirlemektedir ve içinde bulunduğunuz Üye Devlet'in yasaları, çocukların işgiri çalışmaya veya yasalarının görevler gibi konularda daha ayrıntılı olabilir.

- Zehirli çözücüye sahip ya da kansere sebep olan işler,
- Radyasyon maruziyeti gerektiren işler,
- Aşırı ısı, gürültü ya da titreşim içeren işler,
- Gençliklerinde neyimsizlik ya da güvenliğe yeterlilikleri gösterememek gibi nedenlerle gözden kaçırabilecekleri türden riskler içeren işler.

Ornek yaşın altında olup da, esgari okuldan ayrılma yapmış gençmiş olanlar ise; çok özel koşullar altında yukarıda belirtilen işleri yapabilirler. Bu koşullar şöyle sıralanabilir:

- Yapılan işin mesleki eğitimin bir parçası olduğu durumlar,
- Çalışmanın yetkili bir kişinin gözetiminde gerçekleştirildiği durumlar,
- Risklerin mümkün olan en düşük düzeye getirildiği durumlar.

Risk kontrol etmek için ne tür tedbirler alınsa alsın, yine de önemli ölçüde bir risk söz konusu oluyorsa, genç çalışanların bu iş yapmasına izin verilmemelidir.

Çalışan gençlerin çalışma saatleri ile ilgili olarak da birtakım sınırlamalar vardır. Ayrıca, diğer çalışanlarla karşılaştırıldığında, genç çalışanlara daha fazla dinlenme süresinin ayrıldığı ve genellikle gençlerin gece çalışmasına izin verilmediği görülmektedir.

13 yaşın üzerindeki okul çağı çocukların ulusal esgari okuldan ayrılma yapmış olmaları çocukların çalışmasının serbest olduğu bazı Üye Devletlerde; çalışma saatleri, gece çalışması, çalışma kategorileri ve yaşa bağlı olarak gerekli görülen dinlenme süreleriyle ilişkili sınırlamalar bulunmaktadır. Ayrıca bu çocuklar ulusal esgari çalışma yaşını geçmiş olsalar bile, sadece "hafif" işlerde çalışabilirler. Okul çağı çocuklarının ebeveynleri ya da yasal velileri, çocukları işe başlamadan önce, işyerinde yapılan risk değerlendirmesinin sonuçları ve çocuklarının güvenliğini yakından ilgilendiren güvenlik tedbirleri konusunda bilgilendirilmelidirler.

Güvenliğe ilgili kesin yükümlülükler, iş türleriyle ilgili yasalar, çocukların çalışma yaşı, çalışma saatleriyle ilgili sınırlamalar ve yetki alma yükümlülükleriyle ilgili olarak Etkin ulusal mevzuatınıza bakınız. Ulusal mevzuatınıza <http://oggm.cafama.gov.tr> adresinden ulaşabilirsiniz.

Çalışanların Hakları

Gençler de dahil olmak üzere, tüm çalışanlar aşağıdaki haklara sahiptir:

- İşyerindeki tehlikeler, kendi güvenliklerini sağlamak için yapılması gerekenler ve bir kaza ya da acil durum altında ne yapılması gerektiği konusunda bilgi sahibi olmak,
- Bu konularla ilgili olarak yaptıkları işe özgü ve ücretsiz bilgi, yönlendirme ve eğitim almak,
- Ücretsiz konuyucu donanım almak,
- Sorular sormak, güvenli olmayan koşulları ve uygulamaları bildirmek ve işverenler tarafından görüşlerinin alınması yoluyla güvenliğe ilgili konulara dahil olmak.

Eğitilmiş çalışan bir gençmiş işyeri ve kendisinden yapması istenen görevlerle ilgili herhangi bir konuda güvenlik açısından endişeleri varsa, bunu göstermesine aktarmak hakkıdır. Ayrıca, güvenli olmayan bir iş yapmayı reddetme hakkı da vardır. Çalışan bir gençmiş, sadece patronu istediği veya diğerleri sorgulamadan yaptığı için tehlikeli bir iş yapması gerekmez.

Çalışanların Sorumlulukları

Güvenlik, işyeri güvenliğine ilişkin bir süreçtir. Her ne kadar tehlikelerin belirlenmesi ve önleyici tedbirlerin alınması işverenin sorumluluğunda olsa da, çalışanların da bazı yükümlülükleri vardır. Kimine göre, gençler de dahil olmak üzere tüm çalışanlar, kendilerinin ve diğerlerinin güvenliğine dikkat etmek, sağlık ve güvenliyi ilgilendiren konularda işverenleriyle işbirliği içinde olmalıdır. Örneğin:

- Ekipmanların, makinelerin, eldiven ya da maske gibi kişisel koruyucu donanımların ve güvenlik araçlarının kullarını gibi konularda dahil olmak üzere, tüm güvenlik kurallarına ve talimatlarına uymak, eğitimleri takip etmelidirler.
- Sağlık ve güvenliği ilgilendiren tehlikeleri gözetmenlerine bildirmelidirler.

Genç çalışanların güvenliği ile ilgili **daha ayrıntılı bilgiye**, Ajan'ın web sitesi olan <http://www.2006.mha.eu.int> adresinden; önleyici yaklaşımla ilgili önerilere, belirli riskler ve işyerleri için seçilmiş iyi uygulama örneklerini içeren bağlantılara <http://osha.eu.int/> adresinden ulaşabilirsiniz. Önerilerle ilgili kaynaklar ulusal makamlar, sendikalar ve ticaret kuruluşları da içermektedir.

İşyerindeki gençlerin korunması ile ilgili Konsey Direktif 94/33/EC'nin tam metnine ise <http://osha.eu.int/data/legislation/16> adresinden ulaşabilirsiniz.

Söz konusu direktif sadece esgari düzeydeki standartları belirlemektedir, bu yüzden ulusal mevzuatınıza ve kılavuzlarınıza öngördüğü yükümlülükleri kontrol ediniz.

Ünveriz mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://oggm.cafama.gov.tr>

İngiltere'ye yönelik rehberlik hizmetleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://www.hse.gov.uk>

İrlanda'nın mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://www.hsa.ie>

Malta'nın mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://mt.osha.eu.int/legislation>

65
TR

İSG BÜLTENİ

Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı

ISSN 1661-2123

Çalışan Gençlerin Güvenliği - Gençlere Öneriler

Eğer işyerinizde bir kaza geçtin ya da sağlığında zarar veriyorsanız, bunun sonuçlarına yaşam boyu katlanmanız gerekebilir ve bu bir şaka değildir. Bu bültenimiz size, haklarınız ve sorumluluklarınız konusunda bilgiler sunmaktadır. Diğer bir bültenimizde ise, dikkat etmeniz gereken tehlikeleri ilgili bilgi bulabilirsiniz.

Bu Kadar Önemli Olan Nedir?

Avrupa İstatistiklerine göre, 18 - 24 yaş arasındaki genç çalışanlarda görülen iş kaynaklı yaralanma oranı, diğer yaş gruplarındaki çalışanların oranından %50 daha fazladır. Her yıl Avrupa'da yüzbinlerce genç, işlerinden kaynaklanan yaralanmalarla ve sağlık problemlerine karşı kavgaya kalmaktadır. Bu gençlerin bir kısmının işyerilerindeki ilk günlerinde bile hayatta kalmayı başaramıyor ve yaşamını yitiyor olmasa, son derece trajiktir. Bunun yanında, çoğul kanser türleri, sırt problemleri ya da işitme problemleri gibi diğer işle ilgili rahatsızlıklar da, zaman içinde yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Bu tehlikelerin büyük bir çoğunluğu önenebilir niteliktedir.

Fiziksel ve zihinsel olarak hala tamamiyle oluşmamış olduğunuz, yeni yeni başlayan genç bir insan olarak yüksek risk altında olabilirsiniz. Eğer 18 yaşın altındaysanız, bazı tehlikeli işleri yapmanıza yasalar engellemektedir.

Buna ek olarak, yaptığınız işte ve çalıştığınız işyerinde yeni olduğunuzdan dolayı, işyerinde mevcut olan sağlık ve güvenlik riskleri, işyerinizin bu risklerle ilgili ne yapması gerektiği ve siz ne yapmanız gerektiği konularında bilinç düzeyiniz ve işle ilgili deneyiminiz yetersiz olabilir. İşyerindeki potansiyel tehlikeleri fark edebilmek ve güvenli çalışabilmek tabii ki sağduyu gerektirir, ama bunun yanında gözetim, eğitim ve deneyime de ihtiyacınız vardır. Güvenli görünmeyen yerleri sorgulamaya hakkınız vardır ama bununla bile yetinmek için kendinizi güvenmiyor olabilir veya işyerinizde ve çalışma arkadaşlarınıza yaptığınız iş konusunda istekli olduğunuzu, korkmadığınızı göstermek için güvenli olmadığınızı düşündüğünüz şeyleri dile getirmeyi tercih edebilirsiniz.

Sadece İstatistik mi?

17 yaşındaki bir genç kız, tatil döneminde çalışmak için bayyumsuz olduğu işe başladıkten yalnızca bir saat sonra, parmağının bir kısmını kaybetti. Parmakları çalışmakta olduğu fırında kullanılan bir makinede ezildi. Makinenin otomatik güvenlik kalkanı hatalıydı ve bu hata defa önce bildirilmiş olmasına rağmen, herhangi bir bakım yapılması yapılmamıştı. Genç kız, kullanacağı bu makineyle ilgili herhangi bir eğitim verilmemişti ve gözetimsiz genç kadın makineyi kullandıktan habersizdi.

Bir inşaat alanında çalışmakta olan 18 yaşındaki bir genç, 750 kg'lık yük taşıyan vinciin, bu yükü taşıyamadığından üzerine düşmesi sonucu oluşan kazada yaşamını kaybetti. Burada, çalışan gençlerin görevleri uygun bir biçimde düzenlenmemiştir ve gençlere yeterli eğitim verilmemiştir. İyi yöneten şirket, güvenlik prosedürleri konusunda geçiş davranıyordu.

Önemli Bir Konu

Sağlık ve güvenlik dediğimiz şey, saçma ve süslü bir kuraldır değil. Aslında sağlık ve güvenlik yaklaşımları sizin günümüzdeki sağlığını ve güvenliğini korurken, aynı zamanda sağlıklı bir gelecek yaşamayı da hedeflemektedir ki, heride sıkıntı yaşamayın. Canınıza kıpırtı kurmak zorunda kalmayın.

Kendili güvenliğinizi sağlaması yanı sıra, meslektaşlarınızı da riske atmadan nasıl çalışmanız gerektiğini bilmeniz. Sizin hatanız olmasa bile, yaptığımız bir şey yüzünden bir meslektaşınız başına çok üzücü bir olay geldiğinde, kendinizi nasıl hissedeceğinizi bir düşünün.

Tüm bu nedenlerden dolayı, işyerinde sağlık ve güvenlik, işyerinizin size korumak için yapması gerekenler, sizin yapmanız gerekenler ve haklarınız konusunda bilgi sahibi olmanızdır.

Güvenliğinizden Patronunuz - İşyerinizin Sorumludur

Her işyerinin sizi korumak yönünde yasal ve ahlaki yükümlülükleri vardır. İşyeriniz, işyerindeki sağlık ve güvenliğe yönelik tehlikeleri belirlemeli, riskleri değerlendirmeli ve önleyici tedbirler almalıdır. Tehlike bir hastalığa ya da yaralanmaya sebep olabilecek herhangi bir şey olabilir. Risk ise, bu tehlikenin gerçekleşme olasılığıdır. Kazaların büyük çoğunluğu risklerin yeterince değerlendirilememesi ya da gerekli kontrol tedbirlerinin alınmamasından kaynaklanmaktadır. Gürültü, kimyasalların kullanımı, yük kaldırma, tamir işleri, bütün gün bilgisayar ekranının karşısında oturma ve işyerinizin ya da çalışma arkadaşlarınızın duygusal tacizi gibi konular risk olarak sayılabilir. Ayrıca, işyeriniz belirli çalışan grupları için önlemler, gençler özel koruma programları sağlamakla yükümlüdürler. Örnek olarak, sizlere kapasitenize uygun görevleri vermek ve yeterli gözetimden faydalanmanız sağlanmalıdır.

18 Yaşın Altındakilere Ek Koruma

Eğer 18 yaşın altındaysanız, işvereniniz bazı özel koruyucu hükümlere uymak zorundadır. Buna göre aşağıda belirtilen özellikteki işlerde çalışamazsınız:

- Fiziksel ya da zihinsel kapasitenizi aşan işler,
- Sizi zehirli maddelere maruz bırakan işler,
- Sizi radyasyona maruz bırakan işler,
- Aşırı ısı, gürültü ya da titreşimden kaynaklanan sağlık riskleri içeren işler,
- Deneyimsizliğiniz ya da güvenliğe yeterli dikkat göstermemeniz nedeniyle kazalara sebep olabilecek işler.

Eğer, asgari okula ayrıma yaşının üzerinde değilseniz, yeterli gözetim desteğini almanız ve işvereninizin size uygun bir koruma sağlamanı mesleki eğitiminiz için gereklidir.

"İşyerindeki gençlerin korunması" başlıklı bültenimiz; gençlere verilebilecek görevlerle ilgili sınırlamaları, yaş ve saat sınırlamaları, asgari okula ayrıma yaşının altında olan ve çalışmasına izin verilen çocukların tatillerde ve okul sonrasında çalışabilecekleri "hafif" işlerle ilgili sınırlamalar konularında daha fazla ayrıntı içermektedir. Kesin yükümlülüklerle ilgili olarak lütfen ulusal mevzuatımıza bakınız (<http://isgmecalisma.gov.tr>).

Haklarınızı Bilin

Haklarınız aşağıda belirtilmektedir:

- İşyerinizdeki tehlikeler, kendi güvenliğinizi korumak için ne yapmanız gerektiği, bir kaza ya da acil durum anında ne yapmanız gerektiği konularında bilgi sahibi olmak,
- Bu konularla ilgili yaptığınız işe özgü ve ücretsiz bilgi, yönlendirme ve eğitim almak,
- Ücretsiz koruyucu donanım temin etmek,
- Sorular sormak, güvenli olmayan koşulları ve uygulamaları bildirmek ve işvereniniz tarafından gördüğünüzün alınması yokuytu güvenliğe ilgili konulara dahil olmak.

İşinizde değişiklikler yapmadan işvereninizle önceden herhangi bir konuda güvenlik açısından endişelerinizi veya bunları gidermeninize aktarmak hakkınızdır. Ayrıca, güvenli olmayan bir işi yapmayı reddetme hakkınız da vardır. Sadece patronunuz istediği için ya da diğer herkes çalışmadığı yaptığı için siz de tehlikeli bir iş yapmanız gerekmez.

Sorumluluklarınızı Bilerek Hareket Edin

Güvenlik sadece işvereninizle ilgili bir konu değildir, çalışmak da bir oyun değildir. Kurumlar görevli, siz de kendiniz ve diğer çalışanlara dikkat etmekle, sağlık ve güvenlik konularında işvereninizle işbirliği yapmakla yükümlüsünüz. Örneğin;

- Ekipmanların, makinelerin, eldiven ya da maske gibi kişisel koruyucu donanımların ve güvenlik araçlarının kullanımı gibi konular da dahil olmak üzere, tüm güvenlik kurallarına ve talimatlarına uymayı öğrenmeyi talep edebilirsiniz.
- Sağlık ve güvenliği ile ilgili olarak tabii ki her zaman gözetmenimize bildirmeliyiz.

Yardım Almak

- Sorunla ilgili işvereninizle konuşun,
- İş güvenliği temsilcisi ya da varsa sendika temsilcisiyle konuşun,
- Eğer bir doktor, hemşire ya da işyeri sağlık ekibi personeli varsa, onlarla konuşun. Herhangi bir şikayetiniz için aile hekiminize gittiğinizde ona nerede çalıştığınızı söyleyin,
- Ebeveynlerinizle konuşun,
- Hala eğitim görüyorsanız, öğretmenlerinizle veya staj ya da iş yerleştirme kuruluşlarındaki sorumlularla konuşun,
- Güvenliğiniz bir yetkisiyle konuşun,
- Eğer gerekirse sağlık ve güvenlik teftiş kurumunuza başvurarak şikayette bulunun.

Genç çalışanlar ve genç çalışanların güvenliği ile ilgili kaynaklara <http://ew2006.osha.eu.int> adresinden; farklı işyerilerindeki tehlike ve riskler için bağlantılara <http://oshau.eu.int/> adresinden ulaşabilirsiniz. Bilgi kaynakları ulusal makamları, sendikaları ve ticaret kuruluşlarını da içermektedir.

Ülkemiz mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://isgmecalisma.gov.tr>

İngiltere'ye yönelik rehberlik hizmetleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://www.hse.gov.uk>

İrlanda'nın mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://www.hsa.ie>

Malta'nın mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için

<http://mtd.osha.eu.int/legislation>

ESM 1681-2123

Tehlikelere Karşı Dikkatli Olmak - Gençlere Öneriler

Sizin de Başımıza Gelebilir

Eğer işyerinizde bir kaza geçirir ya da sağlığınıza zarar verirsiniz, bunun sonuçlarına yaşam boyu katlanmanız gerekebilir. Çalışmaya başladığınız ilk gün bile başınıza trajik bir olay gelebilir. Aslında bu tür üzücü olayların bir çoğu önlenebilir niteliktedir.

İşe yeni başlayan bir genç olarak, sizden daha ileri yaşta olan meslektaşlarınıza göre daha fazla risk altında bulunmaktasınız. Yapacağınız işte ve bulunduğunuz işyerinde yeni olduğunuz için, sağlığınıza ve güvenliğinizi tehdit edebilecek mevcut riskler konusunda yeterli deneyiminiz yoktur. Bir çalışan olarak, sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışma, gerekli eğitimleri alma, gözetimden faydalanma ve size güvenli görünmeyen durumlara ilgili soru sorma ve bunları bildirme hakkınız vardır. Eğer 18 yaşın altındaysanız, kanunlar, deneyimsizliğinizden ve yeterli olgunluğa sahip olmayışınızdan ötürü bazı işleri yapmanızı yasaklamaktadır. Bu bülten, işyerindeki tehlikeler üzerine hazırlanmıştır. Diğer bültenlerimizde haklarınız ve sorumluluklarınızla ilgili daha ayrıntılı bilgi bulabilirsiniz.

Avrupa İstatistiklerine göre, 18 - 24 yaş arasındaki genç çalışanlarda görülen iş kaynaklı yaralanma oranı, diğer yaş gruplarındaki çalışanların oranından %50 daha fazladır.

➤ 18 yaşındaki bir tamirci çarptı, aleyhlerin arasında kaldıktan dört gün sonra yaşamını yitirdi. Genç çarık müdürünün boş bir tanka petrol ve diesel kaçırmaya boşaltmasına yardım ediyordu.

Sizi etkileyecek olan riskler sadece kazalardan ibaret değildir, sağlığınıza da zarar görebilir.

➤ Bir kuaför çarptığında, içinde kullanılmak zorunda olduğu ürünlerle karşı reaksiyon gelişti. Eleri kesikler ve su kabarmasıyla doldu. Öyle ki artık çatal bıçak bile kullanamıyordu ve sonunda işi bırakmak zorunda kaldı...

Bu tür kaza ve sağlık bozukluklarının sebepleri arasında; güvenli olmayan ekipman, stresli çalışma koşulları, çok hızlı çalışma, eğitim ve gözetim yetersizliği ile prosedür ve kontrollerin yetersizliği bulunmaktadır. 18 yaşın altındakiler, eğer kanunlar tarafından sınırlandırılmıyorsa işlerde çalışıyorsanız, kaza geçirme ihtimaliniz daha yüksektir.

Güvenli Çalışmaya Karşı İpuçları [1]

- Yeterli eğitimi alana kadar hiç bir görevi yerine getirmeyin.
- Eğer, çok fazla bilginin çok hızlı bir şekilde verildiğini hissediyorsanız, gözetmeninizden yardımınıza ve talimatları tekrarlamasını isteyin.
- Sizden istenmediği sürece çalışma alanınızdan ayrılmayın. İşyerinizdeki diğer alanlarda, başınızın üzerinden salınan elektrik hatları, kaygan zeminler ya da zehirli maddeler gibi sizin bilmediğiniz tehlikeler olabilir.

- Herhangi bir konudan emin olmadığınızda, öncelikle birisine sorun. Bir gözetmen ya da çalışma arkadaşınızdan biri, herhangi bir kazanın oluşmasını engellemek konusunda size yardımcı olabilir.
- Daha fazla eğitim istemekten çekinmeyin.
- Güvenlik ayakkabıları, sert mabzmeden yapılmış şapkalar ya da eldivenler gibi yaptığınız işe uygun kişisel koruyucu donanımları kullanın. Koruyucu giysileri ne zaman giymeniz gerektiğini, nerede bulacağınızı, nasıl kullanacağınızı ve bu malzemenin bakımını nasıl yapacağınızı bildiğinizden emin olun.
- Yangın alarmı, elektrik kesintisi ve benzeri acil durumlarda ne yapmanız gerektiğini öğrenin.
- Herhangi bir kazayı zaman geçirmeden gözetmeninize ve eğer varsa iş güvenliği temsilcisine bildirin.
- Baş ağrısı genel ağrı ve acı; baş dönmesi; deride kaşıntı; gözlerde, burunda ya da boğazda hassasiyet gibi daha büyük sorunlara işaret edebilen ön belirtiler görmezden gelmeyin. Eğer işyerinizde bir doktor, hemşire ya da işyeri sağlık ekibinin herhangi bir personeli varsa, mutlaka onlara danışın. Eğer aile hekiminize gidiyorsanız, mutlaka yaptığınız işle ilgili bilgi verin.
- Size verilen öneri ve talimatları takip edin. Bunlar arasında; molanızı düzenli almak, sandalyenizi ayarlamak ve güvenlik giysilerini giymek gibi konular da bulunmaktadır.

Patronunuza Sorabilecekleriniz

- > İşimle ilgili tehlikeler ve riskler nelerdir?
- > Güvenlik eğitimi vereceksiniz mi? Eğer verecekseniz, ne zaman?
- > Kendimi korumak için ne yapmalıyım, giymem gereken koruyucu ekipmanlar var mı?
- > Acil bir durumda ne yapmalıyım? Bu konuda eğitim vereceksiniz mi?
- > Güvenlikle ilgili sorunları kime yönetmeliyim? Eğer bir şeylerin doğru olmadığını fark edersem, bir kazayı ya da sağlık sorunlarını nasıl rapor etmeliyim?
- > Yaralanırsam ne yapmalıyım? İlk yardım sorumlusu kim?

Nelere Dikkat Etmeliyim? (!)

- > **Kayma ve takılma** – Kazaların en yaygın sebeplerinden bazıları; çok kayabak çalışma alanları, dağınık işyerleri, zemine dökülmüş malzemeler, çekilmiş kablolar ya da hasarlı zeminlerdir.
- > **Makine ve donanımlar** – Bir çok kazaya, bakımı iyi yapılmamış makineler, güvenlik kalkanlarının olmayışı, eğitim verilmemesi, yanlışlık, yangınlara ya da ölümlere sebebiyet verebilecek elektrik hatları; makineyi durdurmadan ve elektrik bağlantısını kesmeden onarmaya çalışmak sebep olur. Tehlikeli makineler sadece fabrikalarda değil, restoran mutfaklarında da bulunur.
- > **Tük kalırmak** – Yüklerin ağır veya dengesiz olması; uygun olmayan bir yolla yüklerin kaldırmaya çalışılması; veya el arabası gibi yardımcı bir aletin terim edilmemesi gibi sebepler kazaya yol açabilir.
- > **Yeterli dinlenme arası verilmeden, uygun olmayan pozisyonlarda yapılan tekrarlayıcı, hızlı işler** – Bu tür işler ağır ve acıya sebep olabilir, kas ve eklemlere zarar verebilir (kas-iskelet sistemi bozuklukları). Bu tür işlere örneklere fabrika montaj/hattı işleri ya da sipariş merkezlerindeki kasa işlemleri verilebilir.
- > **Gürültü** – Çok yüksek gürültü seviyeleri işitme bozukluğuna yol açabilir ve bu bozukluk zaman içinde yavaş yavaş gerçekleştiği için büyük olasılıkla fark edilemez. Oluşan hasar, hiçbir zaman onarılamayan işitme bozukluklarına neden olabilir. Diğer fiziksel tehlikeler ise titreşim ve radyasyondur.
- > **Kiryasallar** – Bu maddeler arasında, yaygın kullanılan temizlik maddeleri, boyalar, kuaförükte kullanılan malzemeler ve tozlar bulunur. İşyerinizde bulunan maddeler, alerjik cilt döküntülerine, kalıcı astım'a, kansere yada doğum bozukluklarına yol açabilir. Bu tür maddeler karaciğerinizi, sinir sisteminizi ve kanınızı etkiler.
- > **Stres** – İşinizin nasıl organize edildiğinden, altından kalkılması mümkün olmayan iş yükünden, sorumluluklarınızdaki belirsizliklerden veya aşırı baskıdan kaynaklanabilir. Stres aynı zamanda, patronunuzun ya da çalışma arkadaşlarınızın kötü davranışları sonucunda da oluşabilir.
- > **Şiddet** – Eğer işinizde sürekli olarak insanlarla temas halindeyseniz, sözlü taciz ve fiziksel saldırıya da içeren şiddet durumları ile karşılaşabilirsiniz. Bu olay, kesinlikle 'işinizin bir parçası' değildir.
- > **Çalışma ortamı** – çalışma ortamının sıcak ya da soğuk olmasından kaynaklanan rahatsızlıklar, işyeri ortamının çok yüksek olduğu durumlardan kaynaklanan daha ciddi problemler, işiğin yetersiz olması, vb.

Type of work	Examples of hazards
Temizlik	<ul style="list-style-type: none"> > Temizlik malzemesindeki zararli kimyasallar > Çöp ve kesici maddeler > Kayma ve düşme tehlikesi
Catering/Restoranlar Fast food/İzci/gıda	<ul style="list-style-type: none"> > Kaygan zeminler > Sıcak yemek/piçme malzemeleri > Keskin nesnelere
Çalışkanlar / Satış	<ul style="list-style-type: none"> > Müşerinin fiziksel olarak işe ve sözlü taciz > Ağır kaldırma > Uzun süre ayakta kalma
Ofis / Masa başı işler	<ul style="list-style-type: none"> > Bilgisayar ve diğer ekipmanların kötü düzenlenmiş olması > RfD olumsuz pozisyonları > Sinek > Taciz
Bakıcılık	<ul style="list-style-type: none"> > Rah ve diğer vücut sıvılarının buluşması > Yaşlıların ve uygun olmayan vücut duruşları > Fiziksel taciz ve sözlü taciz > Kayma ve düşme tehlikesi
Kuaförük	<ul style="list-style-type: none"> > Uygun olmayan vücut duruşları > Uzun süre ayakta kalma > Saç ürünlerindeki alerjiye sebep olan kimyasallar
Fabrika işi	<ul style="list-style-type: none"> > Tehlikeli makineler > Yüksek çalışma hızı > Kayma ve düşme tehlikesi > İşyeriyle ilgili tehlikeler, örneğin tehlikeli kayma

Hakkınızı Bilin ve Sorumluluklarınızla Hareket Edin

İşyerindeki haklarınız:

1. Bilme hakkı,
2. Kabim hakkı,
3. Güvenli olmayan işi reddetme hakkı.

Tabii ki iş oyun değildir ve bazı sorumluluklarınız vardır. Bunlar;

- > Sağlık ve güvenlikle ilgili konularda işvereninizde işbirliği yapmak,
- > Kendinizi ve çalışma arkadaşlarınızı korumak için güvenlik prosedürlerini takip etmek,
- > Koruyucu araçları giymek ve kullanmak.

Genç çalışanlar ve genç çalışanların güvenliği ile ilgili kaynaklara <http://www.2006.osha.eu.int> adresinden; farklı işyerilerindeki tehlike ve riskler için bağlantılara <http://hse.gov.uk/> adresinden ulaşabilirsiniz. Bilgi kaynakları ulusal makamları, sendikaları ve ticaret kuruluşlarını da içermektedir.

Ülkemiz mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için:

<http://aggmucaklisma.gov.tr>

İngiltere'ye yönelik rehberlik hizmetleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için:

<http://www.hse.gov.uk>

İrlanda'nın mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için:

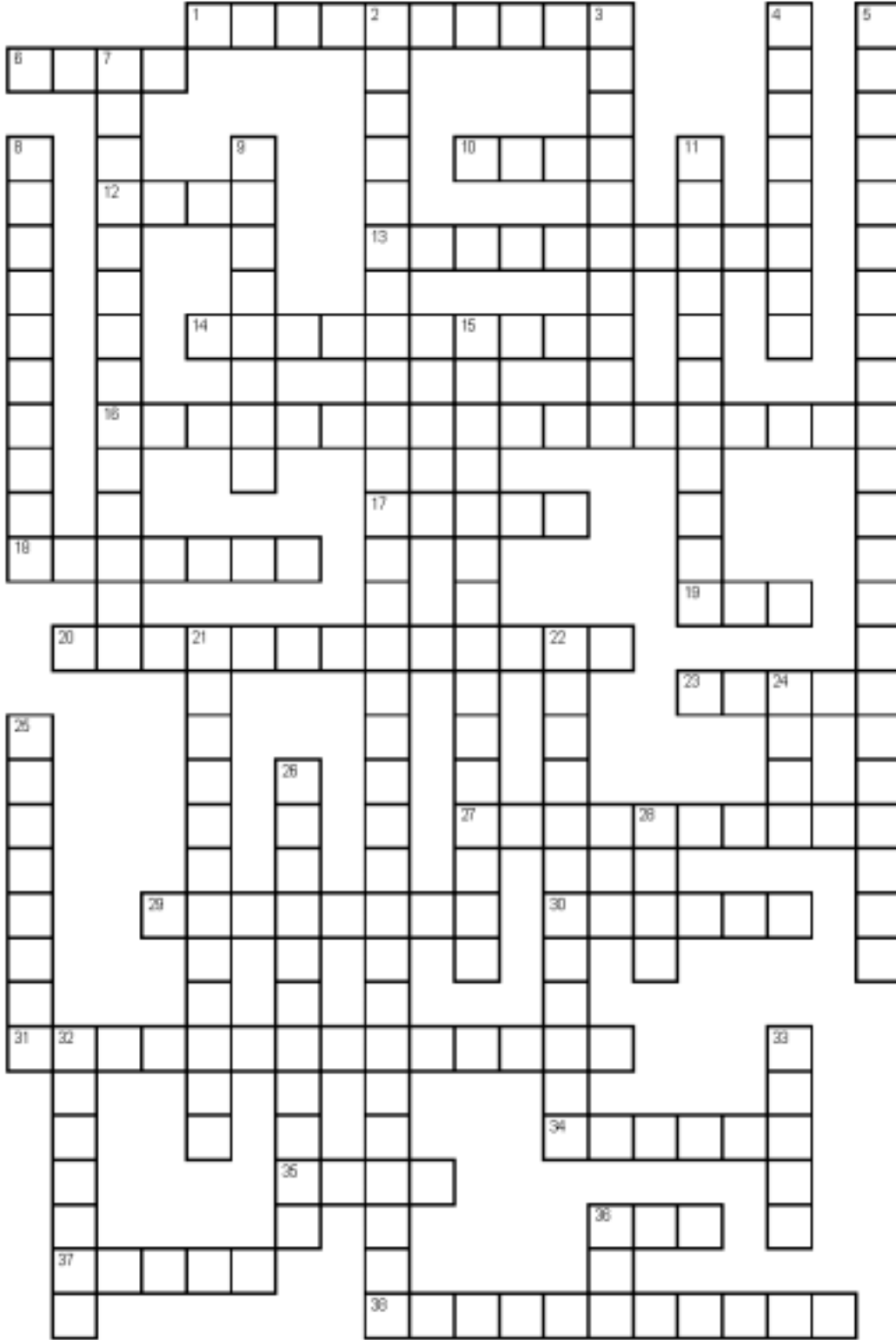
<http://www.hsa.ie>

Malta'nın mevzuatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için:

<http://mt.osha.eu.int/legislation>

[1] Tehlike, bir hastalığa ya da yaralanmaya sebep olabilecek herhangi bir şey olabilir. Risk ise bu tehlikeye gerçekleşme olasılığıdır. Kazaların büyük çoğunluğu, risklerin yeterince değerlendirilmemesinden veya riskleri kontrol etmeye yönelik adımların alınmamasından kaynaklanmaktadır.

[2] www.osha.europa.eu/en/working_conditions adresinden alınmıştır.

Yukardan aşağıya

2. Başlangıç halindeki akaryakıt yangınlarında kullanılan yangın söndürücülerinden.
3. Madenlerde havalandırmanın özelliklerinden.
4. Bir canlının gelişmesi, canlılığını sürdürmesi ve canlılık olayları için besinlerin kullanılması.
5. İş kazası nedenlerinden.
7. Madenlerde, damar yangınlarının doğrudan nedenlerinden.
8. Boya tabancalarında mutlaka yapılmalıdır.
9. İş sağlığı açısından önemli fiziksel etkenlerden.
11. Madenlerde havalandırmanın özelliklerinden.
15. Ocaklar için gerekli olan temiz havanın temin edilmesi ve ocaklara gönderilmesi.
21. İngiltere'de baca temizliğinde çalışan çocuklarda ileri yaşlarda erbezi torbası kanserinin görüldüğünü belirleyen hekim.
22. Madenlerde, damar yangınlarının dolaylı nedenlerinden.
24. Heksavalan olan akciğer kanseri yapan bir element.
25. İş sağlığı açısından önemli fiziksel etkenlerden.
26. Yangının olması için gereken etmenlerden.
28. Beklenmedik bir anda meydana gelen; kişi ve kişilere, hemen yada sonradan bedenen yada mal olarak zarar veren durumlar.
32. Deri akciğer kanseri yapan bir madde.
33. Tozlu yerlerde çalışmanın sağlık risklerine değinen MS 23-79 yıllarında yaşamış kişi.
36. Ortalama eşik değeri (İngilizce kısaltma).

30. Sayının Cevabı

Soldan sağa

1. Madenlerde havalandırmanın özelliklerinden.
6. Gri yeşil renkte sert kokulu çok zehirli bir gaz.
10. Yorgunluğun giderilmesinde en önemli etmenlerden.
12. Bir hizmet akdine dayanarak herhangi bir işte ücret karşılığı çalışan kişi.
13. Mesane kanseri yapan bir kimyasal.
14. İşverenin sorumluluklarından.
16. Alt tarafı ışığı geçirmeyen abajurlarla ışığın tavana yansıtılmasıyla yapılan aydınlatma.
17. Eritme.
18. Madenlerde tahkimat yerlerinden.
19. Yangının olması için gereken etmenlerden.
20. Ortaya çıkan toz nedeniyle sağlık riski taşıyan uygulamalardan.
23. Burun sinüsleri ve akciğer kanserlerine yol açan bir madde.
27. Kayma ve düşmelere yol açan bir durum.

29. Aynı sıcaklıktaki doymuş havadaki mutlak nemin yüzde kaçının bulunduğunu gösteren değer.

30. Herhangi bir madde ile karıştırıldığında onu çözerek çözelti oluşturan madde.
31. Karbonun yetersiz yanması sonucu oluşan renksiz kokusuz bir gaz.
34. İşin yapıldığı yer.
35. Çözücülerin etkileme yollarından.
36. Çeşitli maddelerden doğal ya da yapay yolla aşınarak oluşan, oluştuğu maddenin özelliklerini taşıyan çok küçük tanecikler.
37. Çalışanların sağlığının korunması bakımından işyerlerinde incelemeler ve ortam ölçümleri yapan, ortam koşullarının olumlu hale getirilmesi bakımından iş yerlerine danışmalık hizmeti de veren kuruluş.
38. Deri kanseri yapan bir fiziksel etken.

Müdürlüğümüz ve Bölge Laboratuvar Şefliklerimizce yürütülen hizmetlere esas olmak üzere 01.01.2006 tarihinden itibaren uygulanacak olan birim fiyatları:

2006 MALİ YILI BİRİM FİYATLARI

• İşyeri Havaında Gaz Dedektör Tüpü İle Ölçüm	50,00 YTL
• İşyeri Havaında Toz Numunesi Alma ve Gravimetrik Değerlendirme	50,00 YTL
• Hava Akım Hızının Ölçümü	15,00 YTL
• Termal Konfor Şartlarının Ölçümü	25,00 YTL
• Gürültü Ölçümü	20,00 YTL
• Titreşim	20,00 YTL
• Frekans Analizi	25,00 YTL
• Aydınlatma Ölçümü	15,00 YTL
• IS / FTIR ile Serbest Silis Analizi	120,00 YTL
• Gaz Kromatografi Analizi	120,00 YTL
• Asbest Konsantrasyon Tayini	130,00 YTL
• Asbest Tür Analizi	200,00 YTL
• Gaz Kromat./Kütle Spekto.An.Sıvı Num.Org.Mad.Tay. (Gc-Ms;Kalitatif)	150,00 YTL
• GC-MS' De Bileşen Başına Kantitatif Tayin (Standart Bedeli +)	50,00 YTL
• HPLC Analizi (Likit Kromatografi)	200,00 YTL
• IC Analizi (Anyonlar , Katyonlar)	50,00 YTL
• Havada Metal Analizi	130,00 YTL
• AAS İle Kanda Metal Analizi	75,00 YTL
• ZPH İle Kanda Kurşun Analizi	30,00 YTL
• İdrarda Fenol Analizi	35,00 YTL
• İdrarda Hippürik Asit Analizi	35,00 YTL
• İdrarda TCA (Triklorasetik Asit) Analizi	35,00 YTL
• Akciğer Fonksiyon Testi	40,00 YTL
• Kulak Odyogramı	20,00 YTL
• Kontrol Belgesi	75,00 YTL
• Kontrol Belgesi Düzeltme İşlemleri	35,00 YTL
• Asbest Kitabı	5,00 YTL
• İş Sağlığı Ve Güvenliği Temel Prensipleri Kitabı	5,00 YTL
• Pnömonkoz Değerlendirme Okuyucu Eğitimi (Kişi Başına)	900,00 YTL
• Pnömonkoz Filmi Okuma Ücreti (Film Başına)	2,50 YTL
• Danışmanlık Hizmetleri (Gün / YTL)	900,00 YTL
• İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi (Gün / YTL)	900,00 YTL
• Risk Değerlendirme Eğitimi (Gün / YTL)	1,750,00 YTL

* Birim fiyatlara kişisel analizlerde % 8, ortam ölçümlerinde %18 KDV bedeli dahil değildir.

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ DERGİSİ MAKALE YAZIM KURALLARI

“İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi”nde yayınlanması istemiyle gönderilecek olan yazılarda aşağıdaki kurallara uyulmalıdır.

1- Gönderilecek makaleler, iş sağlığı ve güvenliği alanı ile doğrudan veya dolaylı ilgili, orijinal araştırma veya derleme şeklinde olmalıdır.

2- Makalelerin başlığı metne uygun, kısa ve açık ifadeli olmalı, büyük harfle ve koyu karakterde yazılmalı ve satır ortalanmalıdır.

3- Yazar ad ve soyadları başlığın altına konulmalı, unvan ve adresler soyadın son kısmında üst indis şeklinde bir veya daha çok (*) ile sayfanın alt bölümündeki çizgi altına yerleştirilmelidir.

4- Yazılar, A-4 kağıdının tek yüzüne, üstten ve sol yandan 4'er cm, sağ yandan ve alttan 2'şer cm bırakılarak yazılmalıdır. Yazımda Microsoft Word programı kullanılmalı, Times New roman fontunda 12 punto ile yazılmalı ve basılmış bir adet makale ile birlikte makalenin kaydedildiği disket ile gönderilmelidir.

5- Makale en az 2, en çok 6 sayfa olmalıdır. Satır aralarında 1,5 cm boşluk bırakılmalıdır.

6- Şekil, tablo ve grafikler makale içine yerleştirilmeli, şekil ve grafiklerin numara ve başlığı alt kısma yerleştirilmelidir. Şekil ve grafikler bilgisayar ile çizilmemiş ise aydıngere çini mürekkebi ile çizilmiş olmalıdır.

7- Kaynaklar konu içinde üst indis numara şeklinde verilmeli, makale sonunda aynı numara sırasıyla düzenlenmelidir.

8- Yazıların ilmi ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir. Gönderilen yazıların doğrudan veya bazı düzeltmeler yapılarak yayınlanmasına veya yayınlanmamasına Yayın Kurulunca karar verilir.

9- Gönderilen yazılar yayınlanıp yayınlanmamasına bakılmaksızın yazar(lar)ına geri verilmez. Ancak Yayın Kurulunun görüşü doğrultusunda yeniden düzenlenmesi söz konusu olduğunda yazar(lar)ına gönderilir.

Planlarınıza İş Güvenliğini Dahil Edin!

